

การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

**A STUDY OF BUDDHIST ETHICS EXISTED
IN UTHAITHANI FOLKSONGS**

นางอำมลา กมลมาลย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

นางอำมลา กมลมาลย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study Of Buddhist Ethics Existed In Uthaithani Folksongs.

Umala kamonman

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

....

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย ประธานกรรมการ

(พระมหาสุทนต์ อากาศโร)

..... กรรมการ

(พระราชวชิรเมธี)

..... กรรมการ

(รศ.บุญเรือง อินทวัฒน์)

..... กรรมการ

(ผศ.อานนท์ เมธีวรรัตน์)

..... กรรมการ

(อาจารย์รุ่งอรุณ อบเชย)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย พระราชวชิรเมธี, ดร. ประธานกรรมการ

ผศ.อานนท์ เมธีวรรัตน์ กรรมการ

อาจารย์รุ่งอรุณ อบเชย

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี
ผู้วิจัย	: นางอำมลา กมลมาลย์
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	
	: พระราชวัชรเมธี, ดร. ป.ธ.๘, ศษ.บ., พธ.บ., อ.ม., กศ.ด.
	: ผศ.อานนท์ เมธีวรรณ ป.ธ.๖, น.ธ.เอก, พธ.บ., ศษ.บ., กศ.ม.
	: อาจารย์รุ่งอรุณ อบเชย ป.ธ.๖, น.ธ.เอก, ศษ.บ., ค.ม.
วันที่สำเร็จการศึกษา	: กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาความเป็นมา ของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี (๓) เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติที่เกิดขึ้นมาจากภายในจิตใจ และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ดีงาม จริยธรรมแบ่งเป็น ๔ ประเภทได้แก่ (๑) จริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ ศีล ๕ (๒) จริยธรรมขั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ (๓) จริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ (๔) จริยธรรมในชีวิตประจำวันได้แก่ ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทิศ ๖ และมงคล ๓๘ ประการ

หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ส่วนใหญ่เป็นหลักการประพฤติ ปฏิบัติที่บุคคลทั่วไปควรปฏิบัติเพราะเป็นเรื่องที่สอนให้รู้ บาป บุญ คุณ โทษ และพุทธจริยธรรมนี้ได้ซึมซับเข้าไปในวิถีชีวิตของชาวบ้านท่าโพโดยผ่านเพลงพื้นบ้าน จังหวัดอุทัยธานี พุทธจริยธรรมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระดับคือ จริยธรรมระดับโลกิยะเป็นจริยธรรมอันเป็นวิสัยของโลก และจริยธรรมระดับโลกุตระเป็นจริยธรรมอันมิใช่วิสัยของโลก

กล่าวโดยสรุป เพลงพื้นบ้านเป็นบทเพลงที่สอดแทรกจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา
ที่อยู่คู่กับคนไทยและสังคมไทย โดยสอดแทรกอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมหล่อหลอม
วิถีชีวิตคนไทยและสังคมไทยให้ประสบความสำเร็จสูงสุดกลายเป็นเอกลักษณ์ไทยตราบเท่าทุก
วันนี้

Thesis Title : A Study of Buddhist Ethics Existed in Uthaithani Folksongs

Researcher : Umala kamonman

Degree : Master of Arts (Buddhism) Studies

Thesis Supervisory Committee

: Phra ratwachiramathi Pali IX., B.A., M.A., Ph.D.

: Asst. Anond Metheevarachatra Pali VI., B.A.,B.Ed., M.Ed.

: Mr. Rungarun Obchoei Pali VI., B.Ed., M.A.

Date of Graduation : February 2011

ABSTRACT

This thesis aims to study the Buddhist ethics existed in Uthaithani Province folk songs by having 3 objectives: 1) to study the Buddhist ethics from Theravada Buddhism; 2) to study the historical background of Uthaithani Province folk songs; 3) to study the Buddhist ethics existed in Uthaithani Province folk songs.

The study results reveal that ethics is considered as the inner conduct that performs in terms of virtuous behavior. The ethics studied is categorized in 4 types; 1) basic ethics or precepts; 2) intermediate ethics or 10 wholesome performances; 3) advanced ethics or the Eight Paths; 4) everyday life ethics or the 2 Worldly doctrines, the 4 Sublime states of mind, the 4 Basis for success, the 6 Directions, and the 38 Blessings.

The Buddhist ethics existed in Uthaithani folk songs mainly concern principles of conduct to be practiced by lay people from that they will learn about good and evil deeds, wholesomeness and unwholesomeness. It is also noticeable from the study that people especially of Tapoh Village, are highly impressed by these ethical practices through their folk songs.

The Buddhist ethics had been divided in to 2 levels : the mundare level that belonged to the world and the supramundare level that belonged to beyond the worlds.

In conclusion, folk songs were those embedded Buddhist ethics to be applied by Thai citizens. They performed the Buddhist ethics through their traditions and cultures that created Thai identity to be existed with the people up to the present time.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำเร็จได้ด้วย ความเมตตาอนุเคราะห์จากอาจารย์หลาย ๆ ท่าน ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำชี้แนะในสิ่งที่ผู้วิจัยไม่เข้าใจและได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ โดยเฉพาะ พระเดชพระคุณพระ ราชวชิรเมธี อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ และรองเจ้าคณะจังหวัด กำแพงเพชร ที่เมตตาได้รับเป็นประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์อานนท์ เมธีวรฉัตร หัวหน้าสาขาวิชาพระพุทธศาสนา อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ และอาจารย์รุ่งอรุณ ออบเชย ที่รับเป็นกรรมการที่ปรึกษา ผู้วิจัยได้รับความเมตตาอนุเคราะห์และความอนุเคราะห์จากอาจารย์ทั้งสามท่านเป็นอย่างดีตลอดมา จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้

ทั้งนี้ ในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ นอกจากได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากอาจารย์ทั้งสามท่านแล้วนั้น จะสำเร็จ สมบูรณ์ไม่ได้ถ้าไม่ได้รับความเอื้อเฟื้อจากคณาจารย์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ อีกหลายท่าน โดยเฉพาะศาสตราจารย์ดร.กาญจนา เจริญศิริ ที่ช่วยแนะนำแก้ไขบทคัดย่อให้ ตลอดจน กระทั่งเจ้าหน้าที่ห้องสมุด วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ทุกท่านที่ได้เอื้อเฟื้อทางด้านข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์บุญเรือง อินทวรินทร์ ผู้จุดประกายความคิด ผู้ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ให้ข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้ และบุคคลสำคัญที่เป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาปริญญาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตให้สำเร็จลงได้คือ คุณพ่อจ่านงค์ คุณแม่สายลม เพชรกล่อง ที่คอยเป็นกำลังใจให้และอยู่เคียงข้างผู้วิจัยตลอดมา

การทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น เพื่อเป็นการประมวลความรู้ของผู้วิจัยจากการศึกษามาตลอดหลักสูตร และหากคุณประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอคุณประโยชน์นั้น จงเกิดแก่บิดา มารดา ครู อาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่ได้มีส่วนในการให้คำแนะนำ คำปรึกษา แนวทางในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จ และสมบูรณ์ในที่สุด

อำมลา กมลมาลย์

มกราคม ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท	
๒.๑ ความหมายของจริยธรรม	๑๐
๒.๒ ประเภทของพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๓
๒.๒.๑ จริยธรรมขั้นมูลฐาน	๑๔
๒.๒.๒ จริยธรรมขั้นกลาง	๑๖
๒.๒.๓ จริยธรรมขั้นสูง	๑๘
๒.๒.๔ จริยธรรมในชีวิตประจำวัน	๒๐
๒.๓ เกณฑ์การตัดสินจริยธรรม	๕๒
บทที่ ๓ ความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี	
๓.๑ ประวัติความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี	๕๗
๓.๒ ประเภทของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี	๖๑
๓.๒.๑ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามเทศกาล	๖๒

	๓.๒.๒ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามงานพิธีต่างๆ เกี่ยวกับประเพณี และวัฒนธรรม	๖๖
	๓.๒.๓ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามฤดูกาล	๗๒
	๓.๒.๔ เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับเพลงกล่อมลูก	๗๓
	๓.๒.๕ เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับการเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นิทานพื้นบ้าน ชาดก วรรณคดีไทย	๗๕
	๓.๓ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี	๘๘
	๓.๔ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี	๙๐
บทที่ ๔	หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี	
	๔.๑ หลักพุทธจริยธรรมขั้นมูลฐานที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี	๙๓
	๔.๒ หลักพุทธจริยธรรมขั้นกลางที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี	๙๖
	๔.๓ หลักพุทธจริยธรรมขั้นสูงที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี	๙๙
	๔.๔ หลักพุทธจริยธรรมในชีวิตประจำวันที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี	๑๐๒
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๓
	๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๑๖
	บรรณานุกรม	๑๑๗
	ภาคผนวก	๑๒๑
	ประวัติผู้วิจัย	๑๓๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)	
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)	
ม.มู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปิณณาสก์ (ภาษาไทย)	
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปรปิณณาสก์ (ภาษาไทย)	
ส.ส. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก สัยุดตนิคาย สคาถาคุคปาติ (ภาษาบาลี)	
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สัยุดตนิคาย สคาถาวรรค (ภาษาไทย)	
อง.ทก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต (ภาษาไทย)	
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)	
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)	
อง.ฉก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)	
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)	
ขุ.ขุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย)	
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)	
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต (ภาษาไทย)	

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี (ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์และระบุ เล่ม/ชื่อ/ หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑/๑ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์ พระวินัยปิฎก ฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๑ ชื่อที่ ๑ หน้าที่ ๑

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุคัมภีร์และระบุถึง เล่ม/ชื่อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕. หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ชื่อที่ ๔๐๒ หน้าที่ ๓๓๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเล่าเรื่อง เล่าประวัติการอบรมสั่งสอนปลูกฝังถ่ายทอดหลักจริยธรรมคุณธรรมในบุคคลนั้น เพลงพื้นบ้านเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย มาตั้งแต่สมัยที่เทคโนโลยียังไม่เจริญเช่นปัจจุบัน กล่าวคือ ฝากแฝงอยู่ในวิถีชีวิต การประกอบอาชีพแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น จนเป็นศิลปวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่นนั้น เพลงพื้นบ้าน นอกจากจะทำให้เข้าใจง่ายจดจำแล้ว ยังสอดแทรกด้วยข้อคิด สั่งสอนอบรมไว้ด้วยซึ่งส่วนมากก็มีพื้นฐานจากหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ความไพเราะ สนุกสนานเพลิดเพลิน บทเพลงถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมๆ กับสังคมมนุษย์ เป็นผลงานที่สร้างสรรค์ เป็นศิลปะที่แพร่หลายทั่วไปในสังคม

พระพุทธศาสนาเป็นกรอบแห่งความประพฤติปฏิบัติมาช้านานรูปแบบของการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่จึงอยู่ในกรอบของศาสนา คนไทยก็ยึดถือตามอย่างบรรพบุรุษไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ศาสนามีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมาก เป็นพลังสำคัญอย่างยิ่ง มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง เป็นระบบความเชื่อและความศรัทธาอย่างหนึ่ง จุดประทีปให้แสงสว่างในการดำเนินชีวิตของพวกเขา หลายยุคหลายสมัยที่พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ในการบริหารปกครองบ้านเมือง^๑

เพลงพื้นบ้านของไทยนั้นมีมาช้านาน ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เชื่อกันว่ามีกำเนิดก่อนศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง เพลงพื้นบ้านของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นได้ประดิษฐ์แบบแผนการร้องเพลงไปตามความนิยม และสำเนียงภาษาพูดที่เปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน เพลงแบบนี้มักจะนิยมร้องกันในเวลาเทศกาล หรืองานที่มีการชุมนุมคนในหมู่บ้านมาร่วมรื่นเริงกันชั่วคราว ชั่วคราว เช่น งานตรุษ สงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ กลุ๊น ฝ่าป่า และในการลงแขกเอาแรงกันในกิจที่เป็นอาชีพ เช่น เกี่ยวข้าว นวดข้าว เป็นต้น การประดิษฐ์เพลงและถ้อยคำจะเป็นไปตามความ

^๑ พระมหาสุชาติ สุชาติ (สมมาตร), “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและวิธีการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

นิยมและสำเนียงพูดของพื้นบ้านและท้องถิ่นนั้นๆ เพลงเหล่านี้จะติดอยู่ในความทรงจำสืบต่อมา เป็นชั้นๆ อย่างแน่นแฟ้น ตามถิ่นที่อยู่นั้นๆ จึงเรียกว่า เพลงพื้นบ้าน^๒

เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่สอดแทรกในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ให้ข้อคิด คติสอนใจ และยังสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคี สภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ รวมทั้งยังปลูกฝังให้คนไทยมีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นได้จากในอดีตรุ่นคนไทยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อยู่กันแบบพี่น้อง แต่ในสังคมไทยปัจจุบัน มีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย ทั้งปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะคนไทยขาดการปลูกฝัง อบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม และวิถีชีวิตแบบไทย^๓

เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานีเป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ชาวบ้านร้องและเล่น สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ในอดีตก็จะร้องรำทำเพลงที่มีในท้องถิ่นของตนจึงทำให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการแสดงหลายอย่างเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานียังสอดแทรกด้วยเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เนื้อหาของเพลงมีหลายรูปแบบ เน้นความสนุกสนาน แต่ความเจริญก้าวหน้าในยุคปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้ ง่ายดายคาย เช่น การฟังเพลงจากวิทยุ โทรทัศน์ หรือ อินเทอร์เน็ต สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้ เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานีถูกมองข้ามและไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย^๔

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานีว่ามีประวัติ ความเป็นมา และประเภทของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานีว่ามีลักษณะอย่างไร วิธีการสอนจริยธรรมที่สอดแทรกอยู่ในเพลงพื้นบ้าน คุณค่าตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟู เพลงพื้นบ้านให้ดำรงอยู่คู่กับจังหวัดอุทัยธานี และเพื่อเป็นมรดกที่ล้ำค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ควรส่งเสริมให้คนรุ่นหลังได้สืบสานต่อไป

^๒ ประทีป สุขโสภณ, เอกสารประกอบการสอนวิชาศิลปะกับชีวิต การแสดงศิลปะของท้องถิ่น , (สุโขทัย : ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๑๔.

^๓ จุฑามณี บ้านมอญ “การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” ปรินิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๐, หน้า ๖.

^๔ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, (อุทัยธานี : ม.ป.ท. ๒๕๔๕), หน้า ๔.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษา หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนานิกายเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษา หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษา หลักพุทธจริยธรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตในพระพุทธรูปศาสนานิกายเถรวาท ประวัติความเป็นมาและประเภทของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี หลัก พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี โดยมีส่วนของขอบเขตในส่วนที่เป็นเอกสารหนังสือในการวิจัย จากคำร่า ดังต่อไปนี้

- ๑.๓.๑ ขอบเขต ข้อมูลด้านตำราวิชาการ
 - (๑) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - (๒) การพัฒนาจริยธรรม พระธรรมปิฎก
 - (๓) ธรรมเนียมชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม พระธรรมปิฎก
 - (๔) คู่มือการศึกษาจริยธรรม ไสว มาลาทอง
 - (๕) รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ
 - (๖) สืบสานตำนานเพลงพื้นบ้านท่าโพ
 - (๗) ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ตำบลท่าโพ
 - (๘) ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี
 - (๙) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ขอบเขตด้านประชากรศึกษาแบ่งกลุ่มที่จะศึกษา คือ พ่อเพลง แม่เพลงบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี จำนวน ๑๐ ท่าน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนานิกายเถรวาท
- ๑.๔.๒ ความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี
- ๑.๔.๓ หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **พุทธจริยธรรม** หมายถึง หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นจริยธรรม คุณธรรม ประกอบด้วยจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ศีล ๕ ซึ่งเป็นจริยธรรมที่ควบคุมพฤติกรรมทางกายและทางวาจา จริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งเป็นจริยธรรมที่ครอบคลุมพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ และจริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ส่วนหลักธรรมอื่นๆ นอกนี้มีอีกมากมาย เช่น ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทิศ ๖ มงคล ๓๘ ประการ รวมไปถึงศีลธรรมลักษณะต่างๆ

๑.๕.๒ **เพลงพื้นบ้าน** หมายถึง เพลงพื้นบ้านท่าโป จังหวัดอุทัยธานี มีทั้งหมด ๕ ประเภท

- ๑) เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามเทศกาล ได้แก่ เพลงพืชมูลฐาน เพลงซึกเย่อ เพลงโลม เพลงกรุ่น
- ๒) เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามงานพิธีต่างๆ เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม ได้แก่ เพลงฮิลเลล เพลงระบำ เพลงบวชนาค เพลงรำสวด เพลงแห่นางแมว
- ๓) เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามฤดูกาล ได้แก่ เพลงเกี่ยวข้าว
- ๔) เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับเพลงกล่อมลูก ได้แก่ เพลงวัดโบสถ์ เพลงกาเหว่า
- ๕) เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับการเกิดทุนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นิทานพื้นบ้าน ชาดก วรรณคดีไทย ได้แก่ เพลงราวงโบราณ

๑.๕.๓ **ครูเพลง** หมายถึง ผู้ประพันธ์บทหรือกรองและทำนองพื้นบ้านเหตุที่ศิษย์ชาวบ้านเป็นวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดโดยการเล่าสืบต่อกันมาไม่ใช้การเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรความเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาจึงสามารถเกิดขึ้นกับครูเพลง

๑.๕.๔ **พ่อเพลง** หมายถึง ผู้ร้องนำฝ่ายชาย

๑.๕.๕ **แม่เพลง** หมายถึง ผู้ร้องนำฝ่ายหญิง

๑.๕.๖ **ลูกคู่** หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่ร้องรับ ร้องซ้ำความหรือร้องสอดแทรกขัดจังหวะ และทำหน้าที่ให้จังหวะผู้ร้อง เช่น ตบมือ ตีกรับ ตีฉิ่ง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ” ว่าพระพุทธศาสนาที่คนไทยเราเกี่ยวข้อง มี ๒ ด้าน ด้านแรกคือพระธรรมวินัยหมายถึงหลักการเดิมแท้ ๆ ล้วนๆ ของพระพุทธศาสนาซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ด้านที่สอง คือ วัฒนธรรม หมายถึง พระพุทธศาสนาอย่างที่คนไทยรู้จักและประพฤติปฏิบัติสะสมสืบต่อกันมาจนซึมแทรกเข้าไปในชีวิตจิตใจกลายเป็นส่วนหนึ่งแห่งลักษณะนิสัยและความเป็นอยู่ซึ่งปรากฏออกมาทางวิถีชีวิตของชุมชน^๕

๑.๖.๒ ประทีป สุขโสภณ ได้กล่าวไว้ใน “เอกสารประกอบการสอน วิชาศิลปะกับชีวิต, การแสดงศิลปะของท้องถิ่น” ว่าลักษณะเด่นของเพลงพื้นบ้าน คือ มีความเรียบง่ายทั้งด้านการแต่งกายไม่มีดนตรีก็เล่นได้ เพียงแต่ปรบมือให้เข้าจังหวะ ต่อมามีการใช้เครื่องดนตรีประกอบสำนวนภาษาใช้คำธรรมดาพื้น ๆ แต่ถ้อยคำคมคายอยู่ในตัว ทำให้เกิดความสนุกสนาน^๖

๑.๖.๓ ไสว มาลาทอง ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ในหนังสือ “คู่มือการศึกษาจริยธรรม” ว่า จริยธรรมมาจากคำ ๒ คำ คือ จริย+ธรรม แปลตามศัพท์ คือ จริยะ แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรม แปลว่า คุณความดี คำสั่งสอนในทางศาสนา หลักปฏิบัติในทางศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ เมื่อนำเอาคำ จริยะมาต่อกับคำว่า ธรรม แปลว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือหลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติ^๗

๑.๖.๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี ได้กล่าวไว้ใน “เอกสารสืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ” ว่าเพลงพื้นบ้านจะมีสำนวนถ้อยคำฟังง่าย เข้าใจได้ทันที และมีความคมคายในการใช้ถ้อยคำเป็นคำไทยแท้จึงทำให้ได้รับบรรณรส และบรรยากาศอย่างพื้นบ้านจริงๆ เป็นวรรณกรรมปากเปล่าที่มีคุณค่ายิ่ง นอกจากนี้เพลงพื้นบ้านยังเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาในชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน นอกจากจะเป็นการสร้างความสุขสำราญ

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ , (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘.

^๖ ประทีป สุขโสภณ, (เอกสารประกอบการสอน วิชาศิลปะกับชีวิต, การแสดงศิลปะของท้องถิ่น , (สุโขทัย : ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๑๕.

^๗ ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

เรียง และเสริมสร้างความเข้าใจอันดีในหมู่คณะแล้ว ยังเป็นหลักฐานสำหรับศึกษาความเป็นอยู่ของประชาชนอีกด้วย^๔

๑.๖.๕ เอนก นาวิกมูล ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คุณค่าเพลงพื้นเมือง : เพลงนอกศตวรรษ” ว่าคุณค่าของเพลงพื้นเมืองเป็นมรดกทางวรรณกรรม ชาวบ้านนิรนามได้แต่งเพลงของเขาขึ้น บทเพลงนี้อาจจะมาจากความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนและความอยู่ไม่สุขของปาก แต่บังเอิญหรือบางทีไม่ใช่บังเอิญเพลงของเขาไพเราะและกินใจชาวบ้านคนอื่นๆ ด้วย ดังนั้นเพลงดังกล่าวจึงได้แพร่กระจายออกไปเรื่อย ๆ และในที่สุด ไม่มีใครรู้ว่าใครเป็นคนแต่งบทเพลงนั้นและแต่งเมื่อใด^๕

ข. งานวิจัยและวิทยานิพนธ์

๑.๖.๖ จุฑามณี บ้านมอญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” พบว่า การดำเนินชีวิตของชาวบ้านท่าโพส่วนใหญ่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย มีบ้านเรือนสวยงามสะอาดตา ปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดติดกัน มีการไปมาหาสู่กันแบบพี่น้องนิยมใช้ชีวิตแบบเก่า ไม่นิยมเที่ยวกลางคืน ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเพราะมีวัดเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ประเพณีที่สำคัญคือประเพณีสงกรานต์ที่ชาวบ้านจะมาร่วมทำบุญและร้องเล่นเพลงพื้นบ้าน^๖

๑.๖.๗ พระครูโสภิตธรรมประยุต (อุดม อุดมปญฺโญ/สงฺสุระ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงโคราช” พบว่า เพลงโคราชมักนิยมนักกล่าวสอนหรือให้แนวคิดที่เน้นความเป็นชาวพุทธ โดยการถ่ายทอดผ่านเนื้อหาสาระของเพลงพอสรุปได้คือการเสนอเรื่อง กรรมดี กรรมชั่ว เรื่องนรก สวรรค์ สังสารวัฏ เรื่องศีล ๕ ความมีเมตตาธรรมต่อกัน

^๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ (อุทัยธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๘), หน้า ๓.

^๕ เอนก นาวิกมูล, คุณค่าเพลงพื้นเมือง : เพลงนอกศตวรรษ, (กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๒๒), หน้า ๕๑.

^๖ จุฑามณี บ้านมอญ “การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” วิทยานิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๐.

การหลีกเลี่ยงอบายมุข ทางแห่งความเสื่อม ความกตัญญูรู้คุณทั้งคนและวัตถุ ความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต^{๑๑}

๑.๖.๘ พระมหาประหยัด ปญญาวโร (สุนนท์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “จริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอน” พบว่า หมอล้ากลอนมีบทบาทในการสอนจริยธรรมแก่สังคมอีสานเหมือนกับพระสงฆ์แตกต่างกันเพียงกุศโลบายในการถ่ายทอดเท่านั้น คือ การสอนจริยธรรมของพระสงฆ์จะเป็นการพูดและการสนทนา ส่วนการสอนจริยธรรมของหมอล้า เป็นการเล่าและเป็นการแสดง แต่มีจุดหมายอันเดียวกันคือ เพื่อให้ผู้ฟังเป็นคนดีของสังคม มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และอยู่ในกรอบจารีตประเพณีอันดีงามของสังคม^{๑๒}

๑.๖.๙ พระมหาสมชัย สิริวิ ฑฒโน (ศรีนอก) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย” พบว่า คนไทยทั่วทุกภาคมีวิญญูณแห่งกวีเป็นปกติ ทุกขณะแห่งการดำเนินชีวิตจะมีบทเพลงแสดงไว้เสมอๆ และในการสั่งสอนคติเตือนใจแก่ประชาชนก็ดี ในการสืบทอดความเชื่อ ความคิด และวัฒนธรรมประเพณีที่ดี ครูเพลงจะรจนาเป็นภาษาที่ไพเราะ สละสลวยไว้เสมอๆ อันแสดงถึงสุนทรียภาพในจิตใจของชาวไทย แม้สังคมของชาวไทยส่วนใหญ่จะอยู่ในภาวะทุกข์ยากก็ตาม^{๑๓}

๑.๖.๑๐ พระมหาสุชาติ สุชาติ (สมมาตร) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและวิธีการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย ” พบว่า ด้านคุณค่าของหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง สมเด็จพระนเรศวรทรงมีหลักธรรมเป็นเครื่องกำกับ เป็นอุบายวิธีในการบริหารบ้านเมือง หลักธรรมที่มีคุณค่าทางด้านครอบครัว พบว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมให้แก่บุตรหลาน โดยนำหลักธรรมที่เกี่ยวกับความประพฤติในสังคมมนุษย์ ได้แก่ ทิศ ๖ มงคล ๓๘ ไตรลักษณ์และกรรม หลักธรรมที่มีคุณค่าทางด้านประเพณี พบว่า ประเพณีที่เกิดขึ้นในเมืองไทยมา

^{๑๑} พระครูโสภิตธรรมประยุต (อุดม อุดตมปญฺโญ/สงฺสุระ) “การศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงโคราช” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

^{๑๒} พระมหาประหยัด ปญญาวโร (สุนนท์), “จริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอน” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๒.

^{๑๓} พระมหาสมชัย สิริวิฑฒโน (ศรีนอก), “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๗.

จากพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ประเพณีไทยจึงมีหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา เข้าไปสอดแทรกไว้เสมอเพื่อเป็นคติเตือนใจให้ประชาชนได้ยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หลักกรรมที่มีคุณค่าต่อประเพณี ได้แก่ ไตรลักษณ์ และมงคล ๓๘^{๑๔}

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์ประกอบเนื้อหาวิทยานิพนธ์โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

๑. วิจัยเอกสาร ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และวิจัย เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารสิ่งตีพิมพ์ ที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านท่าโพ เช่น วารสาร อินเทอร์เน็ต และอีกทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. วิจัยภาคสนาม โดยสัมภาษณ์ พ่อเพลง แม่เพลง จำนวน ๑๐ ท่าน ประกอบด้วย

๑. อาจารย์สำเร็จ รงค์ทอง
๒. นางการดี วรรณพันธ์
๓. นชบุญช่วย ทศนียานนท์
๔. นายปราโมทย์ ทศนียานนท์
๕. นางเสมียน ทศนียานนท์
๖. นางสมจิตร แพ่งกลิ่น
๗. นายปรีชา สุขสุวรรณ
๘. นายสมจิตร คำกลิ้ง
๙. นางสมควร อุนจะนำ
๑๐. นางสมจิตร ทัพศิริ

^{๑๔} พระมหาสุชาติ สุชาติ (สมมาตร) “ การศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมและวิธีการใช้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

๑.๗.๒ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

๑. เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากตำรา เอกสาร งานวิจัยและข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๒. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดนั้นตามจุดประสงค์ของการศึกษา วิจัยครั้งนี้

๓. นำเสนอผลงานวิจัย

๔. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธรูปศานานิภายเระวาท

๑.๘.๒ ได้ทราบความเป็นมา ของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

๑.๘.๓ ได้ทราบหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

บทที่ ๒

หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท

ในบทนี้ผู้วิจัยแบ่งประเด็นที่จะศึกษาออกเป็น ๓ ส่วนใหญ่ๆ สาระสำคัญที่ควรศึกษาดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของจริยธรรม

๒.๒ ประเภทของจริยธรรม

๒.๓ เกณฑ์การตัดสินจริยธรรม

๒.๑ ความหมายของจริยธรรม

ความหมายของจริยธรรมนั้น ได้มีการนิยามความหมายที่แตกต่างกันและสอดคล้องกันดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้คำจำกัดความจริยธรรมไว้ว่า จริย+ธรรม คำว่าจริยมาจากภาษาบาลี รากศัพท์เดิมคือ จรุ หรือ จร แปลว่าเที่ยวไปหรือเดินทาง จริย จึงแปลว่าการเที่ยวไป การดำเนินไปหรือการเดินทาง ในภาษาไทยนั้นเอาคำว่าประพฤติ ไปทำเป็นคำแปลของคำว่า “จริยะ” “จริยา” “จรรยา” และ “จริยธรรม” และเอาคำว่าจริยธรรมมาเป็นศัพท์บัญญัติสำหรับแปลคำว่า “Ethics” จริยะ จริยา และจริยธรรมก็เลยมีความหมายแคบลงเท่ากับคำว่า ศีลธรรมหรือบางที่ใช้เป็นคำแทนของคำว่าศีลธรรมไป เพราะคำว่า “ethics” ก็ดี ความประพฤติอย่างที่ใช้ในภาษาไทยก็ดี เป็นเรื่องในระดับที่เรียกว่า “ศีล” ทั้งสิ้น แต่คำว่า จริยะ จริยา ตลอดจนจริยธรรม มีความหมายกว้างขวางกว่านั้น คือหมายถึงการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิตการใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกด้านทุกแง่ทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา^๑

พระเมธี ธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายจริยธรรมไว้ว่า คำว่าจริยธรรมแยกออกเป็น จริย+ธรรม คำว่าจริยะ หมายถึง ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่าธรรมมีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำ

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่ , (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐-๑๑.

คำทั้งสองมารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงได้ความหมายตามตัวอักษรว่า “หลักแห่งความประพฤติ” หรือ “แนวทางของการประพฤติ”^๒

ไสว มาลาทอง ได้ให้ความหมายของคำว่าจริยธรรมไว้ว่า คำว่าจริยธรรม มาจากคำ ๒ คำ คือ จริย+ธรรม ซึ่งแปลตามศัพท์คือ จริยะ แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรม แปลว่า คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักปฏิบัติในทางศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ เมื่อนำเอาคำว่าจริยะมาต่อกับคำว่าธรรม เป็นจริยธรรม แปลเอาความหมายว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติหรือหลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ^๓

ศ.ดร.สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม ไว้ว่า จริยธรรมได้แก่ความดีในระดับต่างๆ ที่สังคมหรือบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น^๔

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant : B.C. 1724) ได้เสนอว่าการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เพราะเป็นเจตนาที่ดี เกิดจากการตั้งใจจริง หรือมูลเหตุจูงใจที่ทำในสิ่งที่ถูกต้อง การกระทำสิ่งที่ถูกต้องเป็นสิ่งสากล โดยเริ่มที่เหตุจูงใจที่ดี เป็นเงื่อนไขให้เกิดการกระทำ ความดี และผลจากการกระทำนั้นก็จะเป็ผลดี สิ่งที่มีคุณค่าสูงสุดในทางจริยธรรมต้องมีลักษณะเป็นสากล เป็นลักษณะการกระทำตามหน้าที่ และการให้ความเคารพยำเกรง จึงมีเงื่อนไข มีความเด็ดขาดอยู่ในตัว^๕

จอห์น สจวต มิลล์ (John Stuart Mill : B.C. 1806) ได้สรุปทฤษฎีทางศีลธรรมไว้ว่า ทฤษฎีทางศีลธรรมนั้นจะต้องบอกได้ว่าเราควรทำอะไร หรือการกระทำอะไรที่ถูกต้องชอบธรรมทางศีลธรรมหรือหน้าที่ทางศีลธรรมของเราคืออะไร^๖

จอห์น รอลส์ (John Rawls : B.C. 1921) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมว่า ศีลธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เลือกเพื่อเป็นแนวทางในการร่วมมือกันของมนุษย์ และเพื่อช่วยให้ชีวิตใน

^๒ พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ฐมจินฺตโต), พุทธศาสนากับปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๓), หน้า ๘๑.

^๓ ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^๔ ศ.ดร.สาโรช บัวศรี, จริยธรรมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖), หน้า ๒๑.

^๕ ดร.จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, จริยศาสตร์ : ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๘), หน้า ๘๖.

^๖ เนื่องน้อย บุญเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๒.

ชุมชนหรือสังคมเป็นไปได้อย่างราบรื่น แน่แน่นอนในสังคมจริงนั้นจะมีพลังอำนาจและแรงกดดัน
อื่นๆเข้ามากำหนดจริยธรรมหรือศีลธรรมของสังคม^๓

จริยธรรมสัมพันธ์กับความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือมีกฎธรรมชาตินั่นเองเป็น
พื้นฐาน กล่าวคือ เป็นการนำเอาความรู้เกี่ยวกับกระบวนการที่เป็น ไปอยู่เองตามธรรมชาติแห่งเหตุ
ปัจจัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ โดยจัดวางลงเป็นระบบวิธีประพฤติปฏิบัติ หรือแบบ
แผนการดำเนินชีวิตที่จะให้ได้ผลดีสอดคล้องกับความเป็นจริงที่เป็น ไปตามธรรมชาติ^๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมาย คำว่าพุทธ เมื่อรวมกับคำว่า จริยธรรม
คือ ระบบความประพฤติปฏิบัติ ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงของธรรมชาติเป็นพื้นฐาน
ซึ่งเป็นไปเพื่อบรรลุประโยชน์ที่พึงมุ่งหมายของชีวิต และอำนวยให้เกิดสภาพชีวิตสภาพสังคมที่
เกื้อกูลแก่การบรรลุจุดหมายเช่นนั้น พุทธให้สั้นอีกหน่อยว่าแนวทางการดำเนินชีวิตต้องตั้งธรรมเพื่อ
บรรลุประโยชน์ที่พึงมุ่งหมายของชีวิตและสร้างสรรค์สภาพชีวิตที่เกื้อกูลแก่การบรรลุจุดหมาย
เช่นนั้น^๕

พุทธจริยธรรมจึงมีความหมายว่า เป็นระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงามหรือระบบการ
ประพฤติปฏิบัติ ตามหลักธรรมทั้งหมดของพระพุทธศาสนาเพื่อให้บรรลุจุดหมายคือ ความสุขใน
การดำเนินชีวิต สามารถประพฤติปฏิบัติตนให้สามารถอยู่ในสังคมได้ด้วยการครองชีวิตที่ประเสริฐ
มีคุณธรรมในจิตใจรู้จักแยกแยะสิ่งที่ดีงาม ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ตลอดจนพัฒนาตนเองตาม
แนวทางของพระพุทธศาสนา จนบรรลุความสุขในระดับต่างๆ ตั้งแต่ความสุขขั้นพื้นฐานจนเข้าถึง
การบรรลุความสุขขั้นสุดท้ายที่เรียกว่า ความสุขในนิพพาน^๖

จากการให้ความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติที่เกิด
ขึ้นมาจากภายในจิตใจและแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ดีงาม เหมาะสมกับเวลาโอกาสและสถานที่
ปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างพอดี เรียกได้ว่า จริยธรรมควบคุมพฤติกรรม ทำให้
เกิดพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

^๓ เนื่องน้อย บุญเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๖.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๕๑.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐๐.

^๖ อ่างแล้ว, หน้า ๖๐๐.

๒.๒ ประเภทของพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงส่งสาวกไปประกาศศาสนาครั้งแรกจำนวน ๖๑ รูป จุดประสงค์เพื่อประโยชน์ของคนทั่วไปดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงแสดงธรรมที่งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง”^{๑๑} ตามนัยนี้มีท่านผู้รู้ได้จัดระดับและประเภทของจริยธรรมได้ดังต่อไปนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีระ สมใจ ได้แบ่งประเภทของจริยธรรมไว้เป็น ๓ ระดับ คือ (๑) จริยธรรมระดับพื้นฐาน ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม (๒) จริยธรรมระดับกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ (๓) จริยธรรมระดับสูง ได้แก่ มรรคมืองค์ ๘^{๑๒}

ไสว มาลาทอง ได้แบ่งประเภทของจริยธรรมไว้เป็น ๓ ชั้น ดังนี้ (๑) จริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ศีล ๕ (๒) จริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ (๓) จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ อริยสัจธรรม ๔ มรรคมืองค์ ๘ ปฏิจจสมุปบาท^{๑๓}

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ ได้แบ่งประเภทของจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ คือ (๑) จริยธรรมขั้นต้น ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม (๒) จริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ (๓) จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ มรรคมืองค์ ๘^{๑๔}

จากการแบ่งประเภทของจริยธรรมดังกล่าวสรุปได้ว่า จริยธรรมแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ จริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ศีล ๕ จริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ มรรคมืองค์ ๘ และผู้วิจัยเห็นว่ายังมีจริยธรรมที่เป็นการปฏิบัติในชีวิตประจำวันจึงได้แบ่งจริยธรรมเป็น ๔ ระดับ ดังนี้

^{๑๑}ที.ม.(ไทย)๑๐/๕๒/๕๓.

^{๑๒}วีระ สมใจ (ผศ.), *จริยธรรมกับชีวิต*, (บุรีรัมย์ : ฝ่ายเอกสารตำราสำนักส่งเสริมวิชาการ สหวิทยาลัย อีสานใต้บุรีรัมย์, ๒๕๓๒), หน้า๑๑๕.

^{๑๓}ไสว มาลาทอง, *คู่มือการศึกษาจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๒-๒๑๒.

^{๑๔}สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔-๕๗.

- (๑) จริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ คีล ๕
- (๒) จริยธรรมชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐
- (๓) จริยธรรมชั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘
- (๔) จริยธรรมในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ธรรมคຸ້ມครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔

อิทธิบาท ๔ ทิศ ๖ และมงคล ๓๘ ประการ

๒.๒.๑ จริยธรรมขั้นมูลฐาน หมายถึง จริยธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อห้ามมิให้ละเมิดทางกาย วาจา ปฏิบัติเพื่อให้กาย วาจา เป็นปกติ เป็นกุศลเกณฑ์ทางสังคมชาวพุทธ ปฏิบัติเพื่อบรรลุความสุขขั้นต้นของชีวิตเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้น เป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ ได้แก่ คีล ๕ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอเนื้อหาของคีล ๕ ดังต่อไปนี้

คีล ๕^๕ หรือ เบญจคีล หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา , การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย, การรักษากายตามระเบียบวินัย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว , การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ประกอบด้วย^๖

(๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต , เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนชีวิต ร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่เป็นผู้มีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน บุคคลที่จะล่วงหรือผิดศีลข้อที่ ๑ ที่ว่าศีลขานั้น ต้องประกอบด้วยองค์ คือ ปาณาติบาตนี้มีองค์ ๕

๑. ปาโณ	สัตว์มีชีวิต
๒. ปาณสณฺญิตา	สำคัญว่าสัตว์มีชีวิต
๓. วรทจิตฺตํ	จิตคิดจะฆ่า
๔. อุปกุกโม พยายามจะฆ่า	
๕. เตน มรณํ	สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

เมื่อบุคคลกระทำลงไปประกอบด้วยองค์ ๕ ดังกล่าว ศีลข้อที่ ๑ นี้ก็จะขาด แต่ถ้าไม่ครบองค์ ก็เป็นเพียงค้างพร้อย หรือทะเลูเท่านั้น ไม่ขาด

^๕ที.ปา.(ไทย)๑๑/๒๘๖/๒๔๓.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๕.

(๒) อทินนาทานา เวมณิ เว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้ , เว้นจากการลักโกง
ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน เจตนาเป็นเครื่องงควั้นจากการลักทรัพย์ ในทางปฏิบัติหมายถึง
ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของ
ผู้อื่น ด้วยการลักขโมย แต่ดำเนินชีวิตโดยมีอาชีพ สุจริต ยุติธรรมหาเลี้ยงชีพโดยชอบเรียกว่า
“มีสัมมาอาชีพะ” ศีลข้อที่สองนี้จะขาดได้ต้องประกอบด้วยองค์ คือ อทินนาทานมืองค์ ๕ คือ

๑. ปรปริกุกหิต์ ของนั้นมีเจ้าของหวงแหน
๒. ปรปริกุกหิตสญญิตา ตนก็รู้ว่าของมีเจ้าของหวงแหน
๓. เถยยจิตต์ มีจิตคิดจะลัก
๔. อุปกุกโม พยายามเพื่อจะลักให้ได้
๕. เตน ทรณิ ได้ของนั้นมาด้วยความพยายามนั้น

(๓) กามสุมิฉาจาธา เวมณิ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม , เว้นจากการล่วงละเมิด
สิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน เจตนาเป็นเครื่องงควั้นจากการประพฤติผิดในกาม หมายถึง ความ
ประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครองและไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์
ในบุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตนเอง
แต่มีใจมั่นคงในคู่ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้ ศีลข้อนี้จะขาดได้ต้อง
ประกอบด้วยองค์ คือ กามสุมิฉาจารมืองค์ ๔ คือ

๑. อคมนียวตุถุ หญิง (ชาย) ต้องห้าม
๒. ตสุมิ เสวนจิตต์ จิตคิดจะเสพ
๓. เสวนปปโยโค ประกอบการเสพ
๔. มกุเคน มกุคฺคปฏิปัตติ มรรคจรดกัน

(๔) มุสาวาทา เวมณิ เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกหลวง เจตนาเป็นเครื่องงควั้น
จากการพูดเท็จ เจตนางควั้นจากการพูดเท็จในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพฤติหรือการดำเนิน
ชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกหลวง อันเป็นสาเหตุตัดรอนหรือทำลาย
ประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริง คำมีประโยชน์ สมาน
สามัคคี เท่านั้น ศีลข้อนี้จะขาดได้ต้องประกอบด้วยองค์ คือ มุสาวาทมืองค์ ๔ คือ

๑. อตุถิ วตุถุ เรื่องไม่จริง
๒. วิสัวาทนจิตต์ จิตคิดจะพูดเท็จ
๓. ตชโช วายาโม พยายามพูดออกไป
๔. ปรสฺสตทตฺตวิฆานนั คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น

(๕) สุราเมรยชุปมาทภูฐานา เวมณี เว้นจากน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท, เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนตนเอง ด้วยการดื่ม สูบ ฉีด สิ่งเป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือ ยาเสพติดทุกประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียดสีสัมปัญญะและทำให้เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวมิให้ติดสิ่งเสพติดเหล่านั้น ทั้งสามารถควบคุมใจควบคุมอารมณ์มิให้เป็นทาสของสิ่งเหล่านั้นด้วย สิลข้อนี้จะขาดได้ต้องประกอบด้วยองค์ คือ สุราเมรยชุปมาทภูฐานา มิ่งค์ ๔ คือ

๑. มทนีย น้ำเมา
๒. ปาทุกมมยตัจจุตฺ จิตกิดจะดื่มน้ำเมา
๓. ตชฺโซ วายาโม พยายามดื่มน้ำเมา
๔. ปีตปฺปเสวนํ น้ำเมานั้นล่วงล่าคองไป

เบญจศีล หรือศีล ๕ นี้เป็นหลักควบคุมความประพฤติหรือพฤติกรรมเบื้องต้นของมนุษย์ เป็นข้อกำหนดเท่าที่จำเป็นพอที่จะให้สังคมมนุษย์อยู่กันได้โดยปกติสุข มีชีวิตและทรัพย์สินปลอดภัยตามสมควร^{๑๖}

๒.๒.๒ จริยธรรมชั้นกลาง หมายถึง จริยธรรมที่เป็นทางแห่งความดี ที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติไปสู่ความสุข ความเจริญ ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งผู้วิจยจะได้นำเสนอเนื้อหาของกุศลกรรมบถ ๑๐ ดังต่อไปนี้

กุศลกรรมบถ ๑๐^{๑๗} หมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ ว่าโดยหัวข้อย่อ ดังนี้^{๑๘}

ก. กายกรรม ๓ การกระทำทางกาย ประกอบด้วย

๑. ปาณาติปาตา เวมณี^{๑๙} เว้นจากปลงชีวิต งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย และไม่ใช่ให้ผู้อื่นฆ่า สร้างจิตให้เมตตารักใคร่คน และสัตว์ดิรัจฉาน^{๒๐} มีความปรารถนาอย่างจริงใจ

^{๑๖} ใสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘-๑๑๓.

^{๑๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๔.

ที่จะให้คน มีความปราศจากทุกข์โดยทั่วหน้ากัน มีความกรุณาสงสารคนและสัตว์ผู้ประสบความทุกข์ยากพร้อมทั้งงดเว้นการเบียดเบียนให้คนและสัตว์เดือฉร้อน เช่น ทำให้อวัยวะ มีแขน ขา เป็นต้น ของคนและสัตว์ให้หักหรือพิการ หรือทรมานสัตว์ให้ได้รับความเหน้อยากลำบาก พลอยยินดีในเมื่อคนและสัตว์ได้ดี มีลาภ มียศ มีความสุข ความเจริญงดเว้นจากการอิจฉาริษยาคนแลสัตว์ที่ดีกว่าตนและตั้งจิตเป็นอุเบกขาวางเฉย

๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย งดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของ ๆ คนและสัตว์ และไม่ใช้ให้ผู้อื่นนั้นทำการลักขโมยและการไม่ทำการหลอกลวงให้ผู้อื่นต้องเสียทรัพย์และชื่อเสียงทำให้อับอาย

๓. กามสุ มิจจาจารา เวรมณี เว้นจากประพฤติดนในกาม งดเว้นจากการประพฤติดนในกามทั้งหลาย คือ ไม่ข่มขืน ทำลามกอนาจาร ทำการล่วงละเมิดสิทธิสตรีและบุรุษอื่น เรียกว่า ไม่ทำชั่วในสามีและภรรยาของผู้อื่น พยายามถือสันโดษ ยินดีเฉพาะในภรรยาหรือสามีของตนเท่านั้น ไม่รักหญิงอื่นยิ่งกว่าภรรยาของตนแม้สิ่งของใด ๆ ของใคร ๆ ก็ไม่ถือโอกาสเอาไปใช้ หรือตะต้องก่อนได้รับอนุญาตจากเจ้าของ โดยถือหลักว่า “เมื่อไม่มีสิ่งที่ตัวชอบ จงชอบสิ่งที่ตัวมี”

ข. วัจกรรม ๔ การกระทำทางวาจา ประกอบด้วย

๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดเท็จ คือ ไม่พูดโกหก หลอกลวงให้ผู้อื่นเข้าใจผิดตามที่ตนพูด เช่น สิ่งใดที่เรารู้เราเห็น เมื่อเขาถาม เรากลับตอบว่าเราไม่รู้ เราไม่เห็น และสิ่งใดที่เราไม่รู้ไม่เห็น แต่กลับตอบว่าเรารู้เราเห็น เป็นต้นเช่นนี้พยายามพูดแต่คำที่สัตย์จริง หากคำใดเราเห็นว่าพูดออกไปแล้วแม้เป็นความจริง แต่จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เราก็งดเสียไม่พูดเลย เพราะถ้าไม่พูดคำจริงเราก็พูดเท็จ อันเป็นการทำให้เราเสียกุศลกรรมบถอันนี้

๕. ปิสุณาย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดส่อเสียด งดเว้นจากการพูดส่อเสียด ได้แก่ การฟังข้างนี้ แล้วเอาไปบอกข้างโน้น เพื่อจะทำลายข้างนี้ หรือ ได้ฟังข้างโน้นแล้วเอามาบอกข้างนี้ เพื่อจะทำลายข้างโน้น คือ มุ่งหมายยุยงให้เขาแตกจากกัน ทำลายความพร้อมเพรียงกันส่งเสริมผู้ที่แตกกันแล้วให้แตกมากยิ่งขึ้น ยินดีเพลิดเพลิดในความเป็นพรรคเป็นพวก เข้าข้างพวกโน้นข้างพวกนี้บ้าง ทำพรรคต่อพรรคให้แตกจากกัน ตั้งใจพูดแต่คำที่จะสมานไมตรีเชื่อมโยงให้คนโน้นคนนี้มี

^{๒๐} เวรมณี แปลว่า เจตนาที่ทำให้เว้น หรือ เจตนาที่ตรงข้าม เมื่อจะแปลให้เต็มความ จึงควรแปลว่า การกระทำที่ว่างจากการคิดเบียดเบียน หรือ การทำดีที่ตรงข้ามกับการเบียดเบียนชีวิต ดังนี้ เป็นต้น

^{๒๑} ติรัจฉาน แปลว่า สัตว์มีร่างกายเจริญโดยขวาง, สัตว์เว้นจากมนุษย์

ความรักใคร่ นับถือกัน พุดให้พรรคต่อพรรคปรองดองกลมเกลียวสามัคคีกันถ้าเห็นว่าจะช่วยให้เขาสามัคคีกันไม่ได้ก็งดเสีย

๖. ผรุสสาย วาจาเยวรมณี เว้นจากพุดคำหยาบ งดเว้นจากการพุดวาจาหยาบคายที่เผ็ดร้อน ที่เป็นปม เป็นที่ขัดข้องของผู้อื่น เป็นที่ระคายหูของผู้ที่ได้ยิน ได้ฟัง ยิ่งเป็นคำค่าคำแข่ง แม้แต่กับสัตว์ดิรัจฉานก็ไม่ควรพุดเลย เพราะเป็นการต่อต้านตนเองว่าเป็นคนเลวพยายามพุดแต่คำที่อ่อนหวาน เรียบร้อย นุ่มนวลละมุนละไม

๗. สมบุปฺปลาปา เวรมณี เว้นจากพุดเพื่อเจ้อ งดเว้นจากการพุดเพื่อเจ้อ ได้แก่ งดการพุดในเวลาที่ไม่ควรพุด ในสถานที่ที่เขาไม่ต้องการให้เราพุด การพุดมากไปกว่าความจริง พุดไม่มีเหตุผล พุดวาจาไม่มีหลักฐาน ไม่พุดตามธรรมเนียม พุดไม่รู้จักหยุด แม้ไม่มีใครอยากฟังแล้วก็ยังพุดเรื่อยเปื่อยไปโดยไม่มีประโยชน์ต้องใช้สติสัมปชัญญะในการพุดทุกครั้ง ถึงเป็นเรื่องจริงก็ต้องพุดให้ถูกกาลเทศะ พุดให้มีเหตุผลพอที่จะเชื่อถือได้ พุดให้ถูกตามธรรมตามวินัย พุดแต่พอเหมาะพอสมควรไม่ให้มากเกินไปเรื่องราวจนจับไม่ได้ว่าเรื่องอะไร ซึ่งเรียกว่า “พุดเป็นน้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง” ถ้าเห็นว่าพุดแล้วมีประโยชน์แก่ผู้ฟังจึงพุด ถ้าเห็นว่าพุดแล้วจะไม่มีประโยชน์เลยก็อย่าพุดเสียดีกว่า

ก. มโนกรรม ๓ การกระทำทางใจ ประกอบด้วย

๘. อนภิชฺชา ความไม่คิดฟุ้งเสียดอยากได้ของเขา ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ได้แก่ เมื่อเห็นพัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้สอย ทั้งที่มีวิญญูญาณ และไม่มีวิญญูญาณของผู้อื่นแล้ว แม้ตนจะชอบพอใจก็ไม่พยายามฟุ้งว่า ขอให้สมบัติของผู้นั้นจงมาเป็นของเรา หรือครุ่นคิดแต่ในใจว่า ทำไฉนเราจึงจะได้ทรัพย์สมบัติของผู้นั้นหนอ ดังนี้ จงพยายามคิดให้เห็นว่า ทรัพย์สมบัติเครื่องใช้สอยอย่างดีเป็นอันมาก เกิดขึ้นแก่ผู้นั้นก็เพราะเขาได้ทำความดีเป็นบุญเป็นกุศลมาก่อน แม้ชาตินี้เราไม่เห็นเขาทำอะไร ก็คงเป็นเพราะเขาทำมาแล้วแต่อดีตชาติโน้น ผลจึงเกิดสนองให้เขาเป็นคนมั่งมีด้วยทรัพย์สมบัติอันน่าปลื้มใจ เช่นนั้นถ้าเราไปโลภอยากได้ของเขา จะทำให้เกิดเป็นบาปแก่ใจ คือเป็นสนิมเกาะกินจิตใจของเราเหมือนสนิมอันเกิดแก่เหล็ก และเกาะกินเนื้อเหล็กฉะนั้น ทำให้จิตใจของเรากร่อนอ่อนกำลังลง ไม่สามารถจะทำความดีอย่างอื่นได้ควรพยายามแสดงมุทิตาจิตพลอยยินดีต่อผู้นั้น แล้วพยายามบำเพ็ญบุญกุศล เช่นให้ทาน เสียสละความโลภของตนให้เบาบางลง และชวนช่วยช่วยเหลือผู้อื่นในการทำความคิดเป็นต้น ผลจะบังเกิดแก่ตนเองในภายหลัง

๙. อพฺยาปาท ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ไม่พยาบาท คือ ไม่คิดอยากให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่จองเวรต่อสัตว์และคนอื่น ๆ ไม่ตั้งใจที่จะให้ใคร ๆ เป็นผู้เสียหายหรือวิบัติด้วยการใด ถึงแม้เราจะโกรธเคืองบ้างโดยที่เขาทำอะไรให้เสียหาย หรือมาค้ำว่าให้เกิดความเจ็บช้ำน้ำใจก็ไม่อาจ

อาฆาตพยาบาทของเวรผู้หนึ่งต่อไปอีก เช่น เขามาทำร้ายเราก็ให้คิดเสียว่าเราะวังตัวไม่ดีหรือเพราะเราเคยทำร้ายให้เขาเดือนร้อนมาก่อนแล้วกรรมจึงติดตามมาสนองเราขอให้เป็นการใช้หนี้กรรมกัน สุดสิ้นแต่เพียงชาตินี้เถิด หรือเขามาโกงเงินเรา โดยยืมไปแล้วไม่ใช้คืน หรือเข้าหุ้นกันแล้วเขาโกงไปเสีย เช่นนี้จึงคิดว่าเราเคยโกงเขามาแล้วในชาติก่อนโน้น เขาจึงโกงเอาคืนไป ขอให้สิ้นสุดเวรกรรมกันเสียที ตั้งใจแผ่เมตตาให้เขาเหล่านั้นจงเป็นผู้มีความสุขปราศจากทุกข์ มีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด อย่าพยาบาทของเวรซึ่งกันและกันเลย

๑๐. สมุมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ได้แก่ เห็นว่าบุญมีจริงบาปมีจริง ผลของบุญมี ผลของบาปมี คนทำดียอมได้ดี คนทำชั่วยอมได้ชั่ว นรกมี สวรรค์มี และนิพพานก็มี โลกนี้โลกอื่นมี ชาตินี้ชาติหน้ามี

๒.๒.๓ จริยธรรมขั้นสูง หมายถึง จริยธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างถ่องแท้ เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน บรรลุถึงบรมสุขความสุขที่ไม่หวนมาสู่ความทุกข์อีก ได้แก่ มรรคมืองค์ ๘ ซึ่งผู้วิจยจะได้นำเสนอเนื้อหาของมรรค ๘ ดังต่อไปนี้

มรรคมืองค์ ๘^{๒๒} หรือ อฏฐังคิกมรรค เรียกเต็มว่า อริยอฏฐังคิกมรรค แปลว่า “ทางมีองค์ ๘ ประการ อันประเสริฐ” มรรค ๘ คือ หนทางสู่ความพ้นทุกข์อันชอบ ประกอบด้วย^{๒๓}

๑. ความเห็นชอบ (สมุมาทิฏฐิ) ได้แก่ ความรู้หรืออริยสัจ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือ รู้อกุศลและอกุศลมูลกับกุศลและกุศลมูล หรือเห็นปฏิ จงสมุปปบาท การเห็นในอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) ความดับทุกข์ (นิโรธ) ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ (มรรค)

๒. ความดำริชอบ (สมุมาตฺตงฺกปฺป) ได้แก่ เนกขมมฺสงฺกปฺ อพยาบาทสงฺกปฺ อวิหิงฺสาตฺตงฺกปฺ ดำริที่จะออกจากกาม (เนกขมม) ดำริในการไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น ดำริในการไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๓. เจรจาชอบ (สมุมาวาจา) ได้แก่ วจีสฺสุจฺริต ๔ คือไม่ประพฤติชั่วทางวาจาอันได้แก่ ไม่พูดเท็จ (มุสวาต) ไม่พูดส่อเสียด ยุยงให้เขาแตกร้าวกัน (ปิสฺสุณาย วาจา) ไม่พูดคำหยาบคาย (ผฺรุสาย วาจา) ไม่พูดเพื่อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ (สมฺผปฺปลาปา)

๔. กระทำชอบ (สมุมากมฺมฺนฺต) ได้แก่ กายสฺสุจฺริต ทำการงานชอบโดยประกอบการทำงานที่ไม่ผิดประเพณี ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม และเว้นจากการทุจริต ๓ อย่างได้แก่ การ

^{๒๒}ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๒๕๕/๓๔๘.

^{๒๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๑๕.

เบียดเบียนฆ่าสัตว์ตัดชีวิต (ปาณาติบาต) การลักขโมย และฉ้อฉลคโกง แกล้งทำลายผู้อื่น (อทินฺนาทาน) การประพฤตินอกใจ (กาเมสุมิฉาจาร)

๕. เลี้ยงชีพชอบ (สมฺมาอาชีวะ) ได้แก่ เว้นมิฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ เลี้ยงชีวิตชอบ ได้แก่ การเว้นจากการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด การประกอบสัมมาอาชีวะคือ เว้นจากการค้าขายเครื่องประหารมนุษย์และสัตว์ เว้นจากการค้าขายมนุษย์ไปเป็นทาส เว้นจากการค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร เว้นจากการค้าขายน้ำเมา เว้นจากการค้าขายยาพิษ

๖. พยายามชอบ (สมฺมาวายาม) ได้แก่ ปรานุ หรือ สมฺมปฺปราน ๔ มีความเพียรชอบ ๔ ประการ ได้แก่ เพียรระวังมิให้บาปหรือความชั่วเกิดขึ้น เพียรละบาปหรือความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำกุศลหรือความดีให้เกิดขึ้น เพียรรักษากุศลหรือความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่

๗. ระลึกชอบ (สมฺมาสติ) ได้แก่ สติปฺปฏิฐาน ๔ ระลึกชอบ ได้แก่ การระลึกในกาย เวทนา จิต และธรรม ๔ ประการคือ พิจารณากาย ระลึกได้เมื่อรู้สึกสบายหรือไม่สบาย พิจารณาลมหายใจเข้าออก พิจารณาเวทนา ระลึกได้เมื่อรู้สึกสุข หรือทุกข์ หรือเฉยๆ มีระคะ โทสะ โมหะ หรือไม่ พิจารณาจิต ระลึกได้ว่าจิตกำลังเศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว รู้เท่าทันความนึกคิด พิจารณาธรรม ให้เกิดปัญญา ระลึกได้ว่าอารมณ์อะไรกำลังผ่านเข้ามาในใจ

๘. ตั้งจิตมั่นชอบ (สมฺมาสมาธิ) ได้แก่ ฉาน ๔ คือตั้งใจชอบ ทำจิตให้สงบระงับจากกิเลส เครื่องเศร้าหมอง ให้มีอารมณ์แน่วแน่เป็นอันเดียว เพื่อให้จิตจดจ่อไม่ฟุ้งซ่าน หากอารมณ์อันไม่มีโทษให้จิตยึด จะได้ไม่พว่ไปหลายทางได้แก่ การเจริญฉานทั้ง ๔

๒.๒.๔ จริยธรรมในชีวิตประจำวัน หมายถึง จริยธรรมที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข ได้แก่ ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทิศ ๖ และมงคล ๓๘ ประการ ซึ่งผู้วิชัยจะได้นำเสนอเนื้อหาโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. **ธรรมคัมภีร์ครองโลก**^{๒๔} หมายถึง ธรรมที่ช่วยคุ้มครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายให้อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกร่มเย็น ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย เพราะมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายไม่เบียดเบียนกัน มีเมตตากรุณาต่อกัน ต่างไว้ว่างใจกันและกัน ในเรื่องต่างๆ เช่นชีวิต ทรัพย์สิน และของรักของหวง เป็นคุณธรรมที่สนับสนุนหลักมนุษยธรรมให้เป็นที่ไปด้วยดี โดยชักนำจิตใจของบุคคลให้เกิดความละเอียดต่อความชั่วและความเกรงกลัวต่อความประพฤติชั่วและผลของความชั่วที่จะติดตามมาทั้งยังป้องกันไม่ให้กระทำความชั่ว ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นหลักธรรมสนับสนุนให้

^{๒๔} อก.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๖๕.

บุคคลมีสามัญสำนึกในการละเว้นความชั่วทุจริต เป็นการเบียดเบียนตนและผู้อื่นให้เดือดร้อน ภายหลัง ธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย^{๒๕}

๑) หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป หิริ หมายถึงความละอายใจตัวเองต่อการทำความชั่วความผิด ต่อการประพฤติทุจริตทั้งหลายและความละอายใจตัวเองที่จะละเว้นไม่ทำความดีซึ่งควรจะทำให้เกิดมีในตน เช่นบิดามารดามีความละอายใจที่จะไม่ดูแลบุตรของตน เช่นนี้เรียกว่ามีหิริ หิริ เกิดขึ้นได้ด้วยการคิดถึงการศึกษา ฐานะ ยศศักดิ์ ชาติตระกูลของตน คิดถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้น รวมกับความแกล้วกล้าของจิตใจที่จะไม่ทำชั่วเช่นนั้น หิริ เป็นธรรมรักษาคุ้มครองโลก ทำให้โลกเกิดสันติ ทำให้คนเราอยู่กันอย่างสงบสุข เพราะคนที่มีหิริจะเกลียดความชั่ว และละอายที่จะทำความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่โลก และสรรพสัตว์ทั้งปวง

๒) โอตตปป แปลว่า ความเกรงกลัว หมายถึงความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำไว้ โอตตปปะ เป็นอาการของจิตที่หวั่นไหวเมื่อจะทำความชั่ว เพราะกลัวความผิดที่จะตามให้ผลในภายหลัง เกิดขึ้นได้เพราะคิดถึงโทษหรือความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำชั่ว จากการประพฤติทุจริตของตน เช่น ตัวเองเองต้องเดือดร้อน เกิดความเสียหาย เสียทรัพย์สินเงินทอง เสียอิสรภาพ หรือถูกคนอื่นตำหนิติเตียน ถูกสังคมรังเกียจ เป็นต้น โอตตปปะ เป็นธรรมคุ้มครองโลกคู่กับหิริ เพราะคนที่มี โอตตปปะ ย่อมกลัวที่จะทำความผิด ทำให้งดเว้นจากการประพฤติต่างๆ ได้ อันเป็นเหตุให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข เกิดสันติภาพขึ้น

เหตุที่ทำให้เกิดหิริ

๑. คำนึงถึงความเป็นคน หรือชาติตระกูล
๒. คำนึงถึงอายุ
๓. คำนึงถึงความดีที่เคยทำ
๔. คำนึงถึงความเป็นพหูสูต
๕. คำนึงถึงพระศาสดา
๖. คำนึงถึงครูอาจารย์ สถานศึกษา

เหตุที่ทำให้เกิดโอตตปป

๑. กลัวคนอื่นติ
๒. กลัวการลงโทษ

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๖๕.

๑. กลัวการเกิดในทุกคติ

๒. พรหมวิหาร ๔ ^{๒๖} หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ^{๒๗}

๑) เมตตา ได้แก่ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒) กรุณา ได้แก่ ความสงสาร คิช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓) มุทิตา ได้แก่ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔) อุเบกขา ได้แก่ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามกรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบคนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับมารับผิดชอบของตน

จากพรหมวิหาร ๔ ข้างต้น อธิบายได้ดังนี้

๑. เมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับ ความสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ ความสุขของคฤหัสถ์ ๔ อัน ได้แก่ ความสุขเกิด การมีทรัพย์ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ ความสุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้และความสุขเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เป็นต้น

๒. กรุณา หมายถึงความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจและเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

(๑) ทุกข์ประจำหรือทุกข์โดยสภาวะ เป็นสิ่งที่มีชีวิตจะต้องประสบ อันเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ อัน ได้แก่ การเกิด ความแก่และความตาย สิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมา

^{๒๖} อภิ.ถ. (ไทย) ๑๔/๑๕๐/๑๕.

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

ในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งรวมเรียกว่า กายิก
ทุกซ์

(๒) ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอก
ตัวเรา เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์การพลัด
พรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ รวมเรียกว่า เจตสิกทุกข์

๓. มุทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า "ดี" ในที่นี้ หมายถึง การมี
ความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมี
ความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ไม่มีจิตใจอิจฉาริษยา

๔. อุpekha หมายถึง การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลางเพราะ
พิจารณาเห็นว่า ใครทำดีย่อมได้ดี ตามกฎแห่งกรรม ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคล
ผู้กระทำ เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกระทบในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่
เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่
ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

อิทธิบาท ๔^{๒๘} หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ , คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่ง
ผลที่มุ่งหมาย^{๒๙}

๑) ฉันท ได้แก่ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ
และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒) วิริย ได้แก่ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง
อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

๓) จิตต ได้แก่ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิต
ฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

๔) วิมสา ได้แก่ ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ
ตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คิดค้นวิธีแก้ไข
ปรับปรุง เป็นต้น

^{๒๘} ที.ป. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๐.

จากอิทธิบาท ๔ ข้างต้น อธิบายได้ดังนี้

๑. ฉันท ความพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือพอใจรักใคร่ในงานที่ตนทำ หรือในสิ่งที่จะศึกษาเล่าเรียน ดังนั้น เราจึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานที่จะทำ หรือเรื่องที่เราจะต้องศึกษาก่อนว่า จะทำให้เราได้รับประโยชน์อะไรบ้าง เช่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ทำให้เรามีความรู้ดี ไม่โง่เขลา เป็นที่รักใคร่ของพ่อแม่ ครูอาจารย์ เป็นต้น ฉันทะ จึงเป็นหลักธรรมข้อแรกในการทำงานต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดหลักธรรมอีก ๓ ข้อตามมา

๒. วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร เมื่อเรามีความพอใจในงานที่จะทำ หรือสิ่งที่เราจะศึกษาแล้ว ก็จะทำให้เกิดความขยันในการจะทำสิ่งนั้น เมื่อครูอาจารย์ให้งานอะไรมา ก็จะทำงานสำเร็จ

๓. จิตฺต ความเอาใจใส่ หนทางไปสู่ความสำเร็จอีกประการหนึ่ง คือ ความเอาใจใส่ในการทำงาน การศึกษา มีจิตใจจดจ่อต่องานที่ทำหรือสิ่งที่เรียน ซึ่งจะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับความพอใจ และมีความขยันหมั่นเพียร

๔. วิมฺสา การพิจารณาไตร่ตรอง คือ การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองงานที่ทำว่า ยังมีอะไรบกพร่องที่ต้องแก้ไข หรือควรเพิ่มเติมอะไร ซึ่งจะทำงานนั้นดีขึ้น เพราะเมื่อเรามีความรักในงานที่ทำ รวมทั้งทำอย่างพากเพียร เอาใจใส่ ย่อมต้องการให้งานที่เสร็จนั้น ออกมาเป็นที่น่าพอใจ จึงต้องพิจารณางานที่ทำว่า ดีแล้วหรือยังมีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอีก ซึ่งวิมังสาจะทำให้งานที่ทำสมบูรณ์และไม่บกพร่อง หรือทำให้งานที่ยังบกพร่องอยู่ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๕. ทิส ๖^{๑๐} หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธทางสังคม ๖ ทิสที่ถูกรอบตัว^{๑๑}

๑. ทิสเบื้องหน้า (ปฺรตุถิมุทิส) คือ ทิสตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน

ก. บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ผู้เป็นทิสเบื้องหน้า ดังนี้

- (๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
- (๒) ช่วยทำกรงานของท่าน
- (๓) คำรวงศ์สกุล
- (๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
- (๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

^{๑๐} คุรยละเอียดยใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๕๑.

ข. บิดามารดาข่มอนุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้

- (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว
- (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- (๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- (๔) หาคู่ครองที่สมควรให้
- (๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

๒. ทิศเบื้องขวา (ทกฺขินฺทิส) คือ ทิศใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิณบุคล
 ครอบครองการบูชาคุณ

ก. ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ดังนี้

- (๑) ลูกศิษย์รับ
- (๒) เข้าไปหา (เพื่อบำรุง คอยรับใช้ ปรีกษา และรับคำแนะนำ เป็นต้น)
- (๓) ใฝ่ใจเรียน (คือ มีใจรัก เรียนด้วยศรัทธา และรู้จักฟังให้เกิดปัญญา)
- (๔) ประนินบัติ ช่วยบริการ
- (๕) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ (คือ เอาจริงเอาจัง ถือเป็นกิจสำคัญ)

ข. ครูอาจารย์ข่มอนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้

- (๑) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี
- (๒) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- (๓) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
- (๔) ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ
- (๕) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิส (สอนฝึกให้รู้จักเลี้ยงตัวรักษาตนในอันที่จะ

ดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี)

๓. ทิศเบื้องหลัง (ปจฺฉิมฺทิส) ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลัง
 สนับสนุนอยู่ข้างหลัง

ก. สามีบำรุงภรรยา ผู้เป็นทิศเบื้องหลัง ดังนี้

- (๑) ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา
- (๒) ไม่คูหมิ่น
- (๓) ไม่นอกใจ
- (๔) มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้
- (๕) หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ข. ภรรยาข่มอนุเคราะห์สามี ดังนี้

- (๑) จัดงานบ้านให้เรียบร้อย
- (๒) สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
- (๓) ไม่นอกใจ
- (๔) รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้
- (๕) ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

๔. ทิศเบื้องซ้าย (อุตุตรทิศ) ทิศเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุน ให้บรรลุความสำเร็จ

ก. บุคคลพึงบำรุงมิตรสหาย ผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย ดังนี้

- (๑) เผื่อแผ่แบ่งปัน
- (๒) พุดจามีน้ำใจ
- (๓) ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- (๔) มีคนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน
- (๕) ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน

ข. มิตรสหายย่อมอนุเคราะห์ตอบ ดังนี้

- (๑) เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน
- (๒) เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน
- (๓) ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
- (๔) ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
- (๕) นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

๕. ทิศเบื้องล่าง (हेग्नुจิมุทิศ) ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำงานต่างๆ เป็นฐานกำลังให้

ก. นายพึงบำรุงคนรับใช้และคนงาน ผู้เป็นทิศเบื้องล่าง ดังนี้

- (๑) จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ
- (๒) ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่
- (๓) จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลให้ยามเจ็บไข้ เป็นต้น
- (๔) ใต้ของแปลกๆ พิเศษมา ก็แบ่งปันให้
- (๕) ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร

ข. คนรับใช้และคนงานย่อมอนุเคราะห์นาย ดังนี้

- (๑) เริ่มทำงานก่อนนาย

- (๒) เลิกงานที่หลังนาย
- (๓) ถือเอาแต่ของที่นายให้
- (๔) ทำการงานให้เรียบร้อยและคิยังขึ้น
- (๕) นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

๖. ทิศเบื้องบน (อุปริมุทิส) ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ

ก. คฤหัสถ์ย่อมบำรุงพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน ดังนี้

- (๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
- (๒) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
- (๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
- (๔) ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
- (๕) อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

ข. พระสงฆ์ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ดังนี้

- (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว
- (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- (๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
- (๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- (๕) ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
- (๖) บอกทางสวรรค์ คือทางชีวิตที่มีความสุขความเจริญให้

๕. มงคล ๓๘ ประการ^{๓๒} หมายถึง สิ่งที่ทำให้มีโชคดี, ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือมงคลอันสูงสุด^{๓๓}

๑. ไม่คบคนพาล (อเสวนา จ พาลาน)

ลักษณะของคนพาลมี ๓ ประการคือ

(๑) คิดชั่ว คือการมีจิตคิดอยากได้ในทางทุจริต มีความพยาบาท และมีจลาทิกูลี คือเห็นผิดเป็นชอบ

(๒) พูดชั่ว คือคำพูดที่ประกอบไปด้วยวจีทุจริตเช่น พูดเท็จ พูดต่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพื่อเจื้อ

^{๓๒} บุ.บุ.๒๕/๕/๓ ; บุ.สุ.๒๕/๓๑๗/๓๗๖.

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๗๔.

(๓) ทำชั่ว คือทำอะไรที่ประกอบด้วยกายทุจริตเช่น การฆ่าสัตว์ ลักขโมย น้อ โกง นุศคร่าอณาจาร ประพฤติผิดในกาม

รูปแบบของคนพาลมีข้อควรสังเกตคือ

(๑) ชอบแนะนำไปในทางที่ผิด หรือที่ไม่ควรแนะนำ อาทิเช่น แนะนำให้ไปเล่น การพนัน ให้ไปลักขโมย ให้กินยาบ้า ให้เสพยา ชวนไปนุศคร่าอณาจาร เป็นต้น เหล่านี้ถือว่าเป็นพาล

(๒) ชอบทำในสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ อาทิเช่น ไม่ทำงานตามหน้าที่ของตนให้เรียบร้อย แต่กลับชอบจะไปก้าวก่ายอยู่กับ หน้าที่การงานของผู้อื่น หรือไปจับผิดเพื่อนร่วมงาน แกล้งยุยง นินทาว่าร้ายกันและกัน เป็นต้น

(๓) ชอบทำผิดโดยเห็นสิ่งผิดเป็นของดี อาทิเช่น การสูบบุหรี่ได้เป็นฮีโร่ เห็นคนที่ ซื่อสัตย์เป็นคนโง่ไม่กินตามน้ำ ชอบรับสินบน ทุจริตในหน้าที่ หรือช่วยพวกพ้องให้พ้นจาก ความผิด เป็นต้น

(๔) จะโกรธเคืองเมื่อพูดเตือน อาทิเช่น การเตือนเรื่องการเที่ยวเตร่ เตือนเรื่องการ ดื่มเหล้า กลับบ้านดึก เตือนเรื่องการคบเพื่อน เป็นต้น คนพวกนี้จะ โกรธเมื่อได้รับการตักเตือนและ ไม่รับฟัง

(๕) ไม่มีระเบียบวินัย อาทิเช่น ไม่เข้าคิวตามลำดับก่อนหลัง แต่ชอบแซงคิวอย่าง หน้าด้านๆ ทิ้งขยะลงคลอง หรือข้างทาง ไม่เคารพกฎหมายของบ้านเมือง หรือของท้องถิ่น เป็นต้น

๒. คบบัณฑิต (ปณฺฑิตานญฺ เสวนา) บัณฑิต หมายถึงผู้ทรงความรู้ มีปัญญา มีจิตใจ ที่งาม และมีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง รู้ดีรู้ชั่ว(ไม่ใช่คนที่จบปริญญาโดยนัย)มีลักษณะดังนี้คือ

(๑) เป็นคนกตัญญู คือการไม่คิดละโมภ ไม่พยายามปกป้องร้ายใคร รู้จักให้อภัย เชื่อ เรื่องบาปบุญคุณโทษความกตัญญูรู้คุณ เป็นต้น

(๒) เป็นคนพูดดี คือวจีสัจจิต พูดจริง ทำจริงไม่โกหก ไม่พูดหยาบ ถากถาง นินทา ว่าร้าย

(๓) เป็นคนทำดี คือทำอาชีพสุจริต มีเมตตา ทำทานเป็นปกตินิสัย อยู่ในศีลธรรม ทำสมาธิภาวนา

รูปแบบของบัณฑิตมีข้อควรสังเกตคือ

(๑) ชอบชักนำในทางที่ถูกที่ควร อาทิเช่นการชักนำให้เลิกทำในสิ่งที่ผิด ตักเตือน ให้ทำความดีอย่างเช่น ให้เลิกเล่นการพนัน เป็นต้น

(๒) ชอบทำในสิ่งที่ เป็นธุระ อาทิเช่นการทำหน้าที่ของตนให้ลุล่วง และใช้เวลาที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ไม่ก้าวก่ายเรื่องของผู้อื่นวันแต่จะได้รับการร้องขอ

(๓) ชอบทำและแนะนำสิ่งที่ถูกต้องที่ควร อาทิเช่นการพูดและทำอย่างตรงไปตรงมา แนะนำการทำงานที่ถูกต้องทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อคนอื่น

(๔) รับฟังดี ไม่โกรธ อาทิเช่นเมื่อมีคนมาว่ากล่าวก็ไม่ถือโทษ หรือโกรธ หรือทำอวดดีแต่จะรับฟังแล้วนำไปพิจารณาโดยยุดิธรรมแล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง

(๕) รู้ระเบียบ และกฎกติกาบรรยาที่ดี อาทิเช่นการรักษาระเบียบวินัยขององค์กร เพื่อให้หมู่คณะมีความเป็นระเบียบ และการดำเนินงานไม่สับสน หรือการรักษาความสะอาด ปฏิบัติและเคารพกฎของสถานที่ ไม่ทำตามอำเภอใจ

๓. **บุชานที่ควรบูชา (บูชา จ บุษนียาน)** คือการแสดงความเคารพบุคคลที่เรานับถือ ยกย่อง เลื่อมใสในบุคคลคนนั้น ซึ่งการบูชาแบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ

(๑) อามิสบูชา คือการบูชาด้วยสิ่งของเช่น การนำเงินให้พ่อแม่ไว้ใช้จ่าย หรือมอบทรัพย์สินให้พ่อแม่หรือการนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระก็ถือเป็นอามิสบูชาเป็นต้น

(๒) ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการเจริญสมาธิภาวนา การฝึกจิตใจให้ไม่ฟุ้งซ่าน เห็นความจริง ในความเป็นไป ของโลกเป็นต้น

บุคคลที่ควรบูชา มีดังนี้คือ

(๑) พระพุทธเจ้า

(๒) พระปัจเจกพระพุทธเจ้า หมายถึงพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

(๓) พระมหากษัตริย์ผู้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม

(๔) บิดามารดา

(๕) ครูอาจารย์ ที่มีความรู้ดี มีความสามารถ และประพฤติดี

(๖) อุปัชฌาย์ หรือผู้บังคับบัญชาที่มีความประพฤติดี ตั้งอยู่ในธรรม

๔. **อยู่ในปฏิรูปเทศ, อยู่ในถิ่นมีสิ่งแวดล้อมดี (ปฏิรูปเทศวาโส จ)** ถิ่นอันสมควรควรประกอบด้วยสิ่งแวดล้อม ๔ อย่างได้แก่

(๑) อากาศเป็นที่สบาย หมายถึงอยู่แล้วสบาย เช่นสะอาด เดินทางไปมาสะดวก อากาศดีเป็นแหล่งชุมชน ไม่มีแหล่งอบายมุขเป็นต้น

(๒) อาหารเป็นที่สบาย หมายถึงอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ เช่นมีแหล่งอาหารที่สามารถจัดซื้อหามาได้ง่ายเป็นต้น

(๓) บุคคลเป็นที่สบาย หมายถึงที่ที่มีคนดี จิตใจโอบอ้อมอารี ถ้อยทีถ้อยอาศัย มีศีลธรรมไม่มีโจรนักเลงหรือใกล้แหล่งอิทธิพลเป็นต้น

(๔) ธรรมะเป็นที่สบายหมายถึงมีที่พึ่งด้านธรรมะและการมีที่พึ่งธรรมเช่นมีวัดอยู่ในละแวกนั้น มีโรงเรียน หรือแหล่งศึกษาหาความรู้เป็นต้น

๕. ได้ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน, ทำความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น (ปุพฺเพ จ กตฺตฺตฺตฺ)

๓) ขึ้นชื่อว่าบุญนั้นมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ

- (๑) ทำให้กายวาจาและใจสะอาดได้
- (๒) นำมาซึ่งความสุข
- (๓) ติดตามไปได้หมายถึงบุญจะติดตัวเราไปได้ตลอดจนถึงชาติหน้า
- (๔) เป็นของเฉพาะตนหมายถึงข้อมือหรือแบ่งกันไม่ได้ทำเองได้เอง
- (๕) เป็นที่มาของโภคทรัพย์ทั้งหลาย คือว่าผลของบุญจะบันดาลให้เกิดขึ้นได้เอง

โดยไม่ได้หวังผล

(๖) ให้นุชย์สมบัติ ทิพย์สมบัติ และนิพพานสมบัติแก่เราได้ หมายถึงความสมบูรณ์ตั้งแต่ทางโลก จนถึงนิพพานได้เลย

(๗) เป็นปัจจัยให้ถึงซึ่งนิพพาน ก็คือเป็นปัจจัยในการส่งเสริมให้บรรลุถึงนิพพานได้เร็วขึ้นเมื่อปฏิบัติ

(๘) เป็นเกราะป้องกันภัยในวัฏฏะสงสาร หมายถึงในวงจรการเกิด แก่ เจ็บ ตาย หรือที่เรียกว่าเวียนว่ายตายเกิดนั้น บุญจะคุ้มครองให้ผู้นั้นเกิดในที่ดี อยู่อย่างมีความสุข หรือตายอย่างไม่ทรมาน ขึ้นอยู่กับกำลังบุญที่สร้างสมมา การทำบุญนั้นมีหลายวิธี แต่พอสรุปได้สั้นๆดังนี้คือ

๑. การทำทาน
๒. การรักษาศีล
๓. การเจริญภาวนา

๖. **ตั้งตนไว้ชอบ (อตุตฺตมฺมาปณฺธิ จ)** คือ การดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย ด้วยความถูกต้องและสุจริต อยู่ในสัมมาอาชีวะ มีแผนการที่จะไป ให้ถึงจุดหมายนั้น ด้วยความไม่ประมาท มีการเตรียมพร้อม และมีความอดทนไม่ละทิ้งกลางคัน

๗. **เล่าเรียนศึกษามาก, ทรงความรู้กว้างขวาง, ใฝ่ใจสดับตรับฟัง ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ (พาหุสจฺจฺญ)** คือเป็นผู้ที่ฟังมาก เล่าเรียนมาก เป็นผู้รอบรู้ โดยมีลักษณะดังนี้คือ

- (๑) รู้ลึก คือการรู้ในสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆอย่างหมดจดทุกแง่ทุกมุม อย่างมีเหตุมีผล รู้ถึงสาเหตุจนเรียกว่าความชำนาญ
- (๒) รู้รอบ คือการรู้จักช่วงสังเกตุในสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่นเหตุการณ์แวดล้อม
- (๓) รู้กว้าง คือการรู้ในสิ่งใกล้เคียงกับเรื่องนั้นๆ ที่เกี่ยวข้องกัน สัมพันธ์กัน
- (๔) รู้ไกล คือการศึกษาถึงความเป็นไปได้ ผลในอนาคตเป็นต้น

ถ้าอยากจะเป็นพหูสูตก็ควรต้องมีคุณสมบัติดังว่านี้คือ

- (๑) ความตั้งใจฟัง ก็คือชอบฟัง ชอบอ่านหาความรู้ และค้นคว้าเป็นต้น

(๒) ความตั้งใจจำ ก็คือรู้จักวิธีจำ โดยตั้งใจอ่านหรือฟังในสิ่งนั้นๆ และจับใจความให้ได้

- (๓) ความตั้งใจท่อง ก็คือท่องให้รู้โดยอัตโนมัติ ไม่ลืม ในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญ
- (๔) ความตั้งใจพิจารณา ก็คือการรู้จักพิจารณา ตรัสตรงในสิ่งนั้นๆ
- (๕) ความเข้าใจในปัญหา ก็คือการรู้อย่างแจ่มแจ้งในปัญหาอย่างถ่องแท้

๘. มีศิลปวิทยา, ชำนาญในวิชาชีพของตน (สติปัญญา) ศิลปะ คือสิ่งที่แสดงออกถึงความงดงาม และมีความสุนทรีย์ โดยลักษณะของมันมีดังนี้คือ

- (๑) มีความประณีต
- (๒) ทำให้ของคู่มีค่ามากขึ้น
- (๓) ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
- (๔) ไม่ทำให้เกิดความกำเริบ
- (๕) ไม่ทำให้เกิดความพยายาม
- (๖) ไม่ทำให้เกิดความเบียดเบียน

ถ้าท่านอยากเป็นคนมีศิลปะ ควรต้องฝึกให้มีคุณสมบัติเหล่านี้ไว้ในตัวคือ

- (๑) มีศรัทธาในความงามของสิ่งต่างๆ
- (๒) หมั่นสังเกตและพิจารณา
- (๓) มีความประณีต อารมณ์ละเอียดอ่อน
- (๔) เป็นคนสุขุม มีความคิดสร้างสรรค์

๙. มีระเบียบวินัย, ได้ฝึกอบรมตนไว้ดี (วินัย จ สติ กุจิโต) วินัย ก็คือข้อกำหนดข้อบังคับ กฎเกณฑ์เพื่อควบคุมให้มีความเป็นระเบียบนั่นเอง มีทั้งวินัยของสงฆ์และของคนทั่วไป สำหรับของสงฆ์นั้นมีทั้งหมด ๔ อย่างหรือเรียกว่า อนุคาริยะ วินัย ส่วนของบุคคลทั่วไปก็มี ๑๐ อย่าง คือการละเว้น จากอกุศลกรรม ๑๐ ประการ อนุคาริยะวินัยของพระมีดังนี้

(๑) ปาฏิโมกข์สาวโร คือการอยู่ในศีลทั้งหมด ๒๒๗ ข้อ การผิดศีลข้อใดข้อหนึ่งก็ถือว่าต้องโทษแล้วแต่ความหนักเบา เรียงลำดับกันไปตั้งแต่ ขึ้นปาราชิก สังฆาทิเสส ถูกอุกฤษฏ์ ปาจิตตีย์ ปาฏิเทศนีย์ ทุกกฏ ทูพุกาสิต เป็นต้น

(๒) อินทริยสาวโร คือการสำรวมอายตนะทั้ง ๕ และกาย วาจา ใจ ให้อยู่กับร่องกับรอย โดยอย่าไปเพลิดเพลินติดกับสิ่งที่มาสัมผัสเหล่านั้น

(๓) อาชีวะปาริสุทธิสาวโร คือการหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบนั่นก็คือการออกบิณฑบาตไม่ได้เรียกร้องเรียไรหรือเที่ยวขอเงินชาวบ้านมาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของตัวเอง

(๔) ปล่อยให้ของของผู้อื่นอย่างแท้จริง โดยใช้เพื่อบริโภค เพื่อประโยชน์ ความอยู่รอด และความ เป็นไปของชีวิตเท่านั้น

วินัยสำหรับฆราวาส หรือบุคคลทั่วไป เรียกว่าอาคาริยะวินัย มีดังนี้ อุกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ

- (๑) ไม่ฆ่าชีวิตคน หรือสัตว์ไม่ว่าน้อยใหญ่
- (๒) ไม่ลักทรัพย์ ยักยอกเงิน สิ่งของมาเป็นของตัวเอง
- (๓) ไม่ประพฤติผิดในกาม ผิดลูกผิดเมีย ข่มขืนกระทำชำเรา
- (๔) ไม่พูดโกหก หลอกลวงให้หลงเชื่อ หรือชวนเชื่อ
- (๕) ไม่พูดส่อเสียด นินทาว่าร้าย ยุยงให้คนแตกแยกกัน
- (๖) ไม่พูดจาหยาบค้าย ให้เป็นที่แสดงของคนอื่น
- (๗) ไม่พูดจาไร้สาระหรือที่เรียกว่าพูดจาเพื่อเจ้อ ไม่มีสาระเหตุผลหรือประโยชน์

อันใด

- (๘) ไม่โลภอยากได้ของเขา คือมีความคิดอยากเอาของคนอื่นมาเป็นของเรา
- (๙) ไม่คิดร้าย ผูกใจเจ็บ แค้น ปองร้ายคนอื่น
- (๑๐) ไม่เห็นผิดเป็นชอบ เช่น เห็นว่าพ่อแม่ไม่มีความสำคัญ บุญหรือกรรมไม่มีจริง

๑๐. วาจาสุภษิต, รู้จักใช้วาจาพูดให้เป็นผลดี (สุภษิตา จ ยา วาจา) คำว่าวาจาอันเป็น สุภษิตในที่นี้มีได้หมายถึงเพียงว่าต้องเป็นคำร้อยกรอง ร้อยแก้ว เป็นคำคมบาดใจมีความหมาย ลึกซึ้งเท่านั้นแต่รวมถึงคำพูดที่ดีมีประโยชน์ต่อผู้ฟังซึ่งสรุปว่าประกอบด้วยลักษณะดังนี้

- (๑) ต้องเป็นคำจริง คือข้อมูลที่ถูกต้อง มีหลักฐานอ้างอิงได้ไม่ได้ปั้นแต่งขึ้นมาพูด
- (๒) ต้องเป็นคำสุภาพคือพูดด้วยภาษาที่สุภาพมีความไพเราะในถ้อยคำไม่มีคำ

หยาบ โultonหรือคำด่า

- (๓) พูดแล้วมีประโยชน์คือมีประโยชน์ต่อผู้ฟังถ้าหากนำแนวทางไปคิดหรือปฏิบัติ

ในทางสร้างสรรค์

- (๔) พูดด้วยจิตที่มีเมตตาคือพูดด้วยจิตใจที่มีความปรารถนาดีต่อผู้ฟังมีความจริงใจ

ต่อผู้ฟัง

- (๕) พูดได้ถูกกาลเทศะ คือพูดในสถานที่เหมาะสม และในเวลาที่เหมาะสม โดย ความเหมาะสม จะมีมากน้อยเช่นไร ก็ขึ้นอยู่กับเรื่องที่พูด

๑๑. บำรุงมารดาบิดา (มาตาปิตุอุปภูฐาน) พ่อแม่นั้นเปรียบได้เป็นทั้ง ครูของลูก เทวดาของลูก พรหมของลูก และอรหันต์ของลูกความหมายโดยละเอียดมีดังต่อไปนี้คือที่ว่าเป็นครูของลูก เพราะว่าท่านได้คอยอบรมสั่งสอนลูกเป็นคนแรกก่อนคนอื่นใดในโลก ที่ว่าเป็นเทวดาของลูก เพราะว่าท่านจะคอยปกป้อง ค้ำครอง เลี้ยงดู ประคบประหงมมาตั้งแต่อ่อนแอแต่อก บำรุงให้เติบโตใหญ่ เป็นอย่างดี ไม่ให้เกิดอันตรายต่อลูกในทุกด้าน ที่ว่าเป็นพรหมของลูก เพราะว่าท่านมีพรหมวิหาร ๔ นั่นก็คือ มีเมตตา หมายถึงความเอ็นดู ความปรารถนาดี ต่อลูกในทุกๆด้าน ไม่มีที่สิ้นสุด มีกรุณา หมายถึงให้ความกรุณาต่อลูก ลูกอยากได้อะไรก็หามาให้ลูก ให้การศึกษาเล่าเรียน ส่งเสียเท่าที่มีความสามารถจะให้ได้ มีมุทิตา หมายถึงความรักที่ขอมสละได้แม้ชีวิตของตัวเองเพื่อลูกยอมเสียสละได้ทุกอย่างและมีอุเบกขาหมายถึงการวางเฉยไม่ถือโกรธเมื่อลูกประมาททำผิดพลาดเพราะความไร้เดียงสาหรือเพราะความไม่รู้ที่ว่าเป็นอรหันต์ของลูกและเพราะว่าท่านมีคุณธรรม ๔ ประการอันว่า ได้แก่ เป็นผู้มิอุปการคุณต่อลูก คืออุปการะเลี้ยงดูมาด้วยความเหนื่อยยาก กว่าจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้มิพระเดชพระคุณต่อลูก คือให้ความอบอุ่นเลี้ยงดู ปกป้องจากภัยอันตรายต่างๆ นานา เป็นเนื่อานุญของลูก คือลูกเป็นส่วนหนึ่งของกรรมดีที่พ่อแม่ได้ทำไว้ และเป็นผู้รับบุญที่พ่อแม่ได้สร้างไว้แล้วทางตรง เป็นอาหุโนบุญบุคคล คือเป็นเหมือนพระที่ควรแก่การเคารพนับถือและรับของบูชาเพื่อเทอดทูนไว้เป็นแบบอย่างแก่ลูกหลาน การทดแทนพระคุณบิดามารดาท่านสามารถทำได้ดังนี้

ระหว่างเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ก็เลี้ยงดูท่านเป็นการตอบแทน ช่วยเหลือเป็นธุระเรื่องการทำงานให้ท่านดำรงวงศ์ตระกูลให้สืบไปไม่ทำเรื่องเสื่อมเสียรวมทั้งประพฤติดนให้ควรแก่การเป็นสืบทอดมรดกจากท่าน ครั้นเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศกุศลให้ท่าน

ส่วนการเป็นลูกกตัญญูต่อพ่อแม่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าท่านกล่าวไว้ดังนี้

(๑) ถ้าท่านยังไม่มีศรัทธา ให้ท่านถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือพยายามให้ท่านมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เชื่อในเรื่องการทำดี

(๒) ถ้าท่านยังไม่มีศีล ให้ท่านถึงพร้อมด้วยศีล คือพยายามให้ท่านเป็นผู้รักษาศีล ๕ ให้ได้

(๓) ถ้าท่านเป็นคนตระหนี่ ให้ท่านถึงพร้อมด้วยการให้ทาน คือพยายามให้ท่านรู้จักการให้ ด้วยเมตตา โดยไม่หวังผลตอบแทน

(๔) ถ้าท่านยังไม่ทำสมาธิภาวนา ให้ท่านถึงพร้อมด้วยปัญญา คือเรานั้นพยายามให้ท่านเองรู้จักหัด ทำสมาธิภาวนาให้ได้

๑๒. การสงเคราะห์บุตร (ปุตตทวารุสฺส สงฺกโห = ปุตตสงฺคห) คำว่าบุตรนั้น มีอยู่ ๓ ประเภทได้แก่

(๑) อภิชาติบุตร คือบุตรที่มีความดี คุณธรรม และความสามารถเหนือกว่าบิดามารดา

(๒) อนุชาติบุตร คือบุตรที่มีความดี คุณธรรม และความสามารถเสมอกับบิดามารดา

(๓) อวชาติบุตร คือบุตรที่มีความดี คุณธรรม และความสามารถต่ำกว่าบิดามารดา

การที่เราเป็นพ่อ เป็นแม่ของบุตรนั้น มีหน้าที่ที่ต้องให้กับลูกของเราคือ

(๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

(๒) ปลุกฝัง สนับสนุนให้ทำความดี

(๓) ให้การศึกษาหาความรู้

(๔) ให้ได้คุ้มครองที่ดี (ใช้ประสบการณ์ของเราให้คำปรึกษาแก่ลูก ช่วยดูให้)

(๕) มอบทรัพย์ไว้ในโอกาสอันควร (การทำบุญกรรม ก็ถือว่าเป็นสิ่งถูกต้อง)

๑๓. สงเคราะห์ภรรยา (ทวารุสฺสสงฺคห)

เมื่อว่าด้วยเรื่องคนที่จะมาเป็นคู่ครองของชาย หรือที่เรียกว่าจะมาเป็นภรรยา นั้น ในโลกนี้ท่านแบ่งลักษณะ ของภรรยาออกเป็น ๗ ประเภทได้แก่

(๑) วรภรรยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยเพชรฆาต เป็นพวกที่มีจิตใจไม่ดี ชอบทำร้าย ชอบด่าทอสาปแช่ง คิดฆ่าสามี หรือมีชู้กับชายอื่น

(๒) โจริภรรยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยโจร เป็นคนล้างผลาญ สร้างหนี้สิน หาได้เท่าไรก็ไม่พอ หรือเอาเรื่องในบ้าน โทพนาให้คนข้างนอกรับรู้ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง

(๓) อยุภรรยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยนาย เป็นคนชอบข่มสามีให้อยู่ในอำนาจ ไม่ให้เกียรติสามี เมื่ออยู่ต่อหน้าผู้อื่น ชอบสั่งการหรือเอาแต่ใจตัวเอง เห็นสามีเป็นคนไร้ความสามารถ แต่ตัวเองเป็นผู้นำ

(๔) มาตาภรรยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยแม่ คือผู้ที่มีความรักต่อสามีอย่างสุดซึ้ง ไม่เคยทอดทิ้งแม้ยามทุกข์ยาก ป่วยไข้ ไม่ทำให้มีเรื่องสะเทือนใจ

(๕) ภคินีภรรยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยน้องสาว คือผู้ที่มีความเคารพต่อสามีในฐานะพ่อบ้าน แต่ขัดใจกันบ้าง ตามประสาคนใกล้ชิดกันแล้วก็ให้อภัยกัน โดยไม่คิดพยายาบาท เดินตามแนวทางของสามี ต้องฟังพาสามี

(๖) สขีภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยเพื่อน ต่างคนต่างก็มีอะไรที่เหมือนกัน ความสามารถพอกัน ไม่จำเป็น ต้องพึ่งพากัน ไม่ค่อยยอมกัน เป็นตัวของตัวเอง แต่ก็รักกันและช่วยเหลือกัน โดยต่างคนต่างทำหน้าที่ของตัวเอง

(๗) ทาสีภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยคนรับใช้ คือภรรยาที่อยู่ภายใต้คำสั่งสามี โดยไม่มีข้อโต้แย้ง สามีเป็นผู้เลี้ยงดู สิ่งอะไรก็ทำอย่างนั้นแม้จะไม่เห็นด้วยก็ไม่ออกความเห็น อดทนทำงานตามหน้าที่ตามแต่สามีจะสั่งการ แม้ถูกดูค่า เหมือนตีกี๋ยังทนอยู่ได้โดยไม่โต้ตอบ

คนที่จะมาเป็นสามี ภรรยาได้ดีหรือคู่สร้างคู่สมนั้นควรต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- (๑) สมสัทธา คือมีศรัทธาเสมอกัน
- (๒) สมศีลา คือมีศีลเสมอกัน
- (๓) สมจาคา คือมีการเสียสละเหมือนกัน
- (๔) สมปัญญา คือมีปัญญาเสมอกัน

เมื่อได้แต่งงานกันแล้ว แต่ละฝ่ายก็มีหน้าที่ที่ต้องทำดังนี้

สามีมีหน้าที่ต่อภรรยาคือ

(๑) ขกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา คือการแนะนำเปิดเผยว่าเป็นภรรยา ไม่ปิดบังกับผู้อื่น และให้เกียรติภรรยา ในการตัดสินใจเรื่องต่างๆด้วย

(๒) ไม่ดูหมิ่น คือไม่ดูถูกภรรยาเมื่อทำไม่เป็น ทำไม่ถูก หรือเรื่องชาติตระกูล การศึกษาว่าต่ำต้อยกว่าตน แต่ต้องสอนให้

(๓) ไม่ประพฤตินอกใจภรรยา คือการไปมีเมียน้อยนอกบ้าน เลี้ยงด้อย หรือเที่ยวเตร่หาความสัมพันธ์กับหญิงบริการ

(๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ในบ้าน คือการมอบฐานะทางบ้านให้กับภรรยาจัดการ รับฟังและทำตามความเห็น ของภรรยาเกี่ยวกับบ้าน

(๕) ให้เครื่องแต่งตัว คือให้มีความสุขกับภรรยาเรื่องการแต่งตัวให้พอดี เพราะสตรีเป็นผู้รักสวยรักงามโดยธรรมชาติ

ฝ่ายภรรยาก็มีหน้าที่ต้องตอบแทนสามีคือ

(๑) จัดการงานดี คืองานบ้านการเรือนต้องไม่บกพร่อง ดูแลด้านความสะอาด ทำนุบำรุงรักษา ด้านโภชนาการ ให้เรียบร้อยดี

(๒) สงเคราะห์ญาติสามีดี คือให้ความเอื้อเฟื้อญาติฝ่ายสามี เท่าที่ตนมีกำลังพอทำได้ ไม่ได้หมายถึง เรื่องทรัพย์สินเงินทองอย่างเดียว

(๓) ไม่ประพฤตินอกใจสามี คือไม่คบชู้ หรือปันใจให้ชายอื่น ซื่อสัตย์ต่อสามีคนเดียว

(๔) รักษาทรัพย์ให้อย่างดี คือรู้จักรักษาทรัพย์สินไว้ไม่ให้หมดไปด้วยความสิ้นเปลือง แต่ก็ไม่ถึงกับตระหนี่

(๕) ขยันทำงาน คือไม่เกียจคร้านเอาแต่อกงาน นอน กิน หรือเที่ยวแต่อย่างเดียว ต้องทำงานบ้านด้วย

๑๔. การงานไม่อาภูล (อนาภูลา จ กมฺมฺนฺตา) ว่าด้วยสาเหตุที่ทำให้งานคั่งค้างนั้นสรุปสาเหตุได้เพราะว่า

(๑) ทำงานไม่ถูกกาล

(๒) ทำงานไม่ถูกวิธี

(๓) ไม่ยอมทำงาน

หลักการงานให้เสร็จลุล่วงมีดังนี้

(๑) ฉันท คือมีความพอใจในงานที่ทำ

(๒) วิริย คือมีความตั้งใจ พากเพียรในงานที่ทำ

(๓) จิตฺต คือมีความเอาใจใส่ในงานที่ทำ

(๔) วิมฺสา คือมีการคิดพิจารณาทบทวนงานนั้นๆ

๑๕. รู้จักให้, เมื่อแบ่งปัน, บริจาคสงเคราะห์และบำเพ็ญประโยชน์ (ทานญจ) การให้ทาน คือการให้ที่ไม่หวังผลตอบแทน โดยหมายให้ผู้ได้รับได้พ้นจากทุกข์ แบ่งออกเป็น ๓ อย่างได้แก่

(๑) อามิสทาน คือการให้วัตถุ สิ่งของ หรือเงินเป็นทาน

(๒) ธรรมทาน คือการสอนให้ธรรมะเป็นความรู้เป็นทาน

(๓) อภัยทาน คือการให้อภัยในสิ่งที่คนอื่นทำไม่ดีกับเราไม่จองเวรหรือพยาบาท

การให้ทานที่ถือว่าเป็นความดี และได้บุญมากนั้นจะประกอบด้วยปัจจัย ๓ ประการอันได้แก่

(๑) วัตถุบริสุทฺธิ์ คือเป็นของที่ได้มาโดยสุจริต ไม่ได้ไปขี้ยกออกมา โกงมา หรือได้มาด้วยวิธีแบบขล

(๒) เจตนาบริสุทฺธิ์ คือมีจิตยินดี ผ่องใสเบิกบาน ไม่รู้สึกเสียดายสิ่งที่ให้ ตั้งแต่ก่อนให้ ขณะให้ และหลังให้

(๓) บุคคลบริสุทฺธิ์ คือให้กับผู้รับที่มีศีลธรรม ตัวผู้ให้เองก็ต้องมีศีลที่บริสุทฺธิ์

การให้ทานที่ถือว่าไม่ดี และยังเป็นบาปกรรมถึงเราทางอ้อมอีกด้วยได้แก่

- (๑) ให้สุรา ยาเสพติด เป็นต้น(ถ้าเขาเมาแล้วขับรถชนตาย เราก็มีส่วนบาปด้วย)
- (๒) ให้อาวุธ (ถ้าอาวุธนั้นถูกเอาไปใช้ประหารชีวิต บาปก็มาถึงเราด้วย)
- (๓) ให้มหรสพ คือการบันเทิงทุกรูปแบบ
- (๔) ให้สัตว์เพศตรงข้ามเพื่อผสมพันธุ์ อันนี้รวมถึงการจัดหาสาว ๆ ไปบำเรอผู้มี

อำนาจหรือผู้น้อยด้วย เป็นต้น

(๕) ให้ภาพลามก หรือสิ่งพิมพ์ลามก เพราะทำให้เกิดความกำหนัด เกิดกามกำเริบ (เมื่อดูแล้วเกิดไปลุดคร่า ข่มขืนใคร บาปก็ตกทอดมาถึงเราด้วย)

๑๖. ประพฤติธรรม, ดำรงอยู่ในศีลธรรม (ชมฺมจริยา จ) การประพฤติธรรม ก็คือ การปฏิบัติให้เป็นไป แบ่งออกได้เป็น ๓ อันได้แก่

กายสุจริต คือ

- (๑) การไม่ฆ่าสัตว์ หมายรวมหมดตั้งแต่สัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ และมนุษย์
- (๒) การไม่ลักทรัพย์ หมายรวมถึงการคอร์รัปชันไปหลอกหลวง ปล้นจี้ชาวบ้านด้วย
- (๓) การไม่ประพฤติผิดในกาม รวมถึงการคบชู้ นอกใจภรรยา และการข่มขืน

วจีสุจริต คือ

- (๑) การไม่พูดเท็จ คือการพูดแต่ความจริง ไม่หลอกหลวง
- (๒) การไม่พูดคำหยาบ คือคำที่ฟังแล้วไม่รื่นหู เกิดความรู้สึกไม่สบายใจ
- (๓) การไม่พูดจาส่อเสียด การนินทาว่าร้าย
- (๔) การไม่พูดเพื่อเจ้อเหลวไหล คือการพูดที่ไม่เป็นสาระ หาประโยชน์อันใดมิได้

มโนสุจริต คือ

- (๑) การไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น คือการนี้ก็อยากได้ของเขามาเป็นของเรา
- (๒) การไม่คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น คือการนี้ก็อยากให้คนอื่นประสบเคราะห์กรรม คิดจะทำร้ายผู้อื่น
- (๓) การเห็นชอบ คือมีความเชื่อความเข้าใจในความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักคำสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๑๗. สงเคราะห์ญาติ (ญาคทานญจ สงฺกโห) ลักษณะของญาติที่ควรให้การสงเคราะห์ เมื่ออยู่ในฐานะดังนี้คือ

- (๑) เมื่อยากจนหาที่พึ่งมิได้
- (๒) เมื่อขาดทุนทรัพย์ในการค้าขาย

- (๓) เมื่อขาดยานพาหนะ
- (๔) เมื่อขาดอุปกรณ์ทำมาหากิน
- (๕) เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย
- (๖) เมื่อคราวมีธุระการงาน
- (๗) เมื่อคราวถูกไล่ความหรือมีคดี

การสงเคราะห์ญาติ ทำได้ทั้งทางธรรมและทางโลกได้แก่ ในทางธรรม ก็ช่วยแนะนำ ให้ทำบุญกุศล ใ้รักษาศีล และทำสมาธิภาวนา ในทางโลก ก็ได้แก่

- (๑) ให้ทาน คือการสงเคราะห์เป็นทรัพย์สิน หรือเงินทองเพื่อให้เขาพ้นจากทุกข์ หรือความลำบากตามแต่กำลัง
- (๒) ใช้ ตจ ปิยวาจา คือการพูดเจรจาด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน สุภาพ และประกอบไปด้วยความปรารถนาดี
- (๓) มี อดัจจริยา คือการประพฤติดตนให้เป็นประโยชน์กับเขา อาจช่วยเหลือด้วย แรงกาย กำลังใจ หรือด้วย ความสามารถที่มี
- (๔) รู้จัก สมานศุคตา คือการวางตัวให้เหมาะสม อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ร่วม ทุกข์ร่วมสุข ไม่ถือตัว

๑๘. การงานที่ไม่มีโทษ, กิจกรรมที่ดีงาม เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เป็นทางเสียหาย (อนวัช ขานี กมฺมานิ)

งานที่ไม่มีโทษ ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

- (๑) ไม่ผิดกฎหมาย คือทำให้ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมือง
- (๒) ไม่ผิดประเพณี คือแบบแผนที่ปฏิบัติกันมาแต่เดิม ควรดำเนินตาม
- (๓) ไม่ผิดศีล คือข้อห้ามที่บัญญัติไว้ในศีล ๕
- (๔) ไม่ผิดธรรม คือหลักธรรมทั้งหลายอาทิเช่น การพนัน การหลอกลวง

ส่วนอาชีพต้องห้ามสำหรับพุทธศาสนิกชนได้แก่

- (๑) การค้าอาวุธ
- (๒) การค้ามนุษย์
- (๓) การค้ายาพิษ
- (๔) การค้ายาเสพติด
- (๕) การค้าสัตว์เพื่อนำไปฆ่า

๑๕. เว้นจากความชั่ว (อารตี วิรตี ปาปา) บาปคือสิ่งที่ไม่ดี เสีย ความชั่วที่ติดตัว ซึ่งไม่ควรทำ ท่านว่าสิ่งที่ทำแล้วถือว่าเป็นบาปได้แก่ อกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ

- (๑) ฆ่าสัตว์
- (๒) ลักทรัพย์
- (๓) ประพฤติผิดในกาม
- (๔) พุดเท็จ
- (๕) พุดต่อเสียด
- (๖) พุดคำหยาบ
- (๗) พุดเพื่อเจ้อ
- (๘) โลกอยากได้ของเขา
- (๙) คิดพยาบาทปองร้ายคนอื่น
- (๑๐) เห็นผิดเป็นชอบ

๒๐. เว้นจากการดื่มน้ำเมา (มชฺชปาณา จ สลฺยโม) ว่าด้วยเรื่องของน้ำเมานั้น อาจทำมาจากแป้ง ข้าวสูก การปรุงโดยผสมเชื้อ หรืออะไรก็แล้วแต่ที่ดื่มแล้วทำให้มีน้ำเมา เช่นเบียร์ ไวน์ ไม่ใช่แค่เหล้าเท่านั้น ล้วนมีโทษอันได้แก่

- (๑) ทำให้เสียทรัพย์ เพราะต้องนำเงินไปซื้อหาต่างๆ ที่เงินจำนวนเดียวกันนี้สามารถนำเอาไปใช้ ในสิ่งที่ประโยชน์อย่างอื่นได้มากกว่า
- (๒) ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท ซึ่งนำไปสู่ความวุ่นวาย เจ็บตัว หรือถึงแก่ชีวิต และคดีความ เพราะน้ำเมา ทำให้ขาดการยับยั้งชั่งใจ
- (๓) ทำให้เกิดโรค โรคที่เกิดเนื่องมาจากการดื่มสุราล้วนแล้วแต่บั่นทอนสุขภาพ ภายจนถึงตายได้เช่น โรคตับแข็ง โรคหัวใจ โรคความดัน
- (๔) ทำให้เสียชื่อเสียง เมื่อคนเมาไปทำเรื่องไม่ดีเข้า เช่นไปลวนลามสตรี ปล่อยตัว ปล่อยใจ ก็ทำให้วงศ์ตระกูล และหน้าที่การงานเสื่อมเสีย
- (๕) ทำให้ลืมตัวไม่รู้จักอาย คนเมาทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ทำสิ่งที่คนมีสติจะไม่ทำ เช่น แก้วฟ้าเดิน หรือนอน ในที่สาธารณะเป็นต้น
- (๖) ทอนกำลังปัญญา ทานแล้วทำให้เซลล์สมองเริ่มเสื่อมลง ก็จะทำให้สุขภาพและปัญญาเสื่อมถอย ความสามารถ โดยรวมก็ค่อยลง

๒๑. ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย (อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ) ธรรมในที่นี้ก็คือหลักปฏิบัติ ที่ทำแล้วมีผลในทางดีและเป็นจริงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงโปรดแนะทางไว้

คนที่ประมาทในธรรมนั้นมีลักษณะที่สรุปได้ดังนี้คือ

- (๑) ไม่ทำเหตุดี แต่จะเอาผลดี
- (๒) ทำตัวเลว แต่จะเอาผลดี
- (๓) ทำย่อหย่อน แต่จะเอาผลมาก

สิ่งที่ไม่ควรประมาทได้แก่

- (๑) การประมาทในเวลา คือการปล่อยให้เวลาล่วงเลยไปโดยไม่ทำอะไรให้เกิดประโยชน์ หรือผลัดวันประกันพรุ่ง เป็นต้น
- (๒) การประมาทในวัย คือคิดว่าอายุยังน้อย ไม่ต้องทำความเพียรก็ได้เพราะยังต้องมีชีวิตอยู่อีกนาน เป็นต้น
- (๓) การประมาทในความไม่มีโรค คือคิดว่าตัวเองแข็งแรงไม่ตายง่ายๆ ก็ปล่อยปละละเลย เป็นต้น
- (๔) การประมาทในชีวิต คือการไม่กำหนดวางแผนถึงอนาคต คิดอยู่แต่ว่ายังมีชีวิตอยู่อีกนาน เป็นต้น
- (๕) การประมาทในการงาน คือไม่ขยันตั้งใจทำให้สำเร็จ ปล่อยตามเรื่องตามราว หรือปล่อยให้ดินพอกหางหมู เป็นต้น
- (๖) การประมาทในการศึกษา คือการไม่คิดศึกษาเล่าเรียนในวัยที่ควรเรียน หรือขาดความเอาใจใส่ที่เพียงพอ
- (๗) การประมาทในการปฏิบัติธรรม คือการไม่ปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ เพราะคิดว่า เป็นเรื่องไกลตัว เป็นต้น

๒๒. ความเคารพ, การแสดงออกที่แสดงถึงความเป็นผู้รู้จักคุณค่าของบุคคล สิ่งของ หรือกิจการนั้นๆ และรู้จักให้ความสำคัญและความใส่ใจเพื่อโดยเหมาะสม (การไว จ)

สิ่งที่ควรเคารพมีอยู่ดังนี้

- (๑) พระพุทธเจ้า
- (๒) พระธรรม
- (๓) พระสงฆ์
- (๔) การศึกษา
- (๕) ความไม่ประมาท คือการดำเนินตามหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาอื่นๆ ด้วยความเคารพ
- (๖) การสนทนาปราศรัย คือการต้อนรับอาคันตุกะผู้มาเยือนด้วยความเคารพ

๒๓. ความสุภาพอ่อนน้อม , ถ่อมตน (นิวาโต จ) ความอ่อนน้อมถ่อมตน คือ การไม่แสดงออกถึงความสามารถที่ตัวเองมีอยู่ให้ผู้อื่นทราบเพื่อข่มผู้อื่น หรือเพื่อโอ้อวด การไม่อวดดีเย่อหยิ่งจองหอง แต่แสดงตนอย่างสงบเสงี่ยม โทษของการอวดคินั้นมีอยู่ดังนี้คือ

- (๑) ทำให้เสียคน คือไม่สามารถกลับมาอยู่ในร่องในรอยได้เหมือนเดิม เสียอนาคต
- (๒) ทำให้เสียมิตร คือไม่มีใครคบหาเป็นเพื่อนด้วย ถึงจะมีก็ไม่ใช่เพื่อนแท้
- (๓) ทำให้เสียหมู่คณะ คือถ้าต่างคนต่างถือดี ก็ทำให้ไม่สามารถตกลงกันได้ ในที่สุดก็ไม่ถึงจุดหมาย หรือทำให้เป็นที่เบียดเบียนของผู้อื่น

การทำตัวให้เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนนั้นมีหลักดังนี้คือ

- (๑) ต้องคบกับกัลยาณมิตร คือเพื่อนที่ดีมีศีลมีธรรม คอยตักเตือนหรือชักนำไปในทางที่ดีที่ถูกที่ควร
- (๒) ต้องรู้จักคิดไตร่ตรอง คือการรู้จักคิดหาเหตุผลอยู่ตลอดถึงความเป็นไปในธรรมชาติของมนุษย์ ต่างคนย่อมต่างจิตต่างใจ และรวมทั้งหลักธรรมอื่นๆ
- (๓) ต้องมีความสามัคคี คือการมีความสามัคคีในหมู่คณะ ออมชอมในหลักการ ตักเตือน รับฟังและเคารพความคิดเห็น ของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล

ลักษณะของคนถ่อมตนนั้นมีดังนี้

- (๑) มีกิริยาที่นอบน้อม
- (๒) มีวาจาที่อ่อนหวาน
- (๓) มีจิตใจที่อ่อนโยน

สรุปแล้วก็คือ สมบูรณ์พร้อมด้วยกาย วาจา และใจนั่นเอง

๒๔. ความสันโดษ, ความเอิบอิมพิงพอใจในผลสำเร็จที่ได้สร้างขึ้น หรือในปัจจุบันโลกที่แสงสว่างได้ ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม (สนตุลลิจิ จ) คำว่าสันโดษไม่ได้หมายถึงการอยู่ลำพังคนเดียวอย่างเดียวกั้หาไม่ แต่หมายถึงการพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ในของของตัว ซึ่งท่านได้ให้นิยามที่เป็นลักษณะของความสันโดษเป็นดังนี้

- (๑) ยถาลาภสนุ โตส หมายถึงความยินดีตามมีตามเกิด คือมีแค่ไหนก็พอใจเท่านั้น เป็นอยู่อย่างไรก็ควรที่จะพอใจ ไม่คิดน้อยเนื้อต่ำใจในสิ่งที่ตัวเองเป็นอยู่
- (๒) ยถาพลสนุ โตส หมายถึงความยินดีตามกำลัง เรามีกำลังแค่ไหนก็พอใจเท่านั้น ตั้งแต่กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังบารมี หรือกำลังความสามารถเป็นต้น
- (๓) ยถาสารูปสนุ โตส หมายถึงความยินดีตามควร ซึ่งโยงโยไปถึงความพอเหมาะพอควรในหลายๆเรื่อง เช่นรูปลักษณะของตนเอง และรวมทั้งฐานะที่เราเป็นอยู่

๒๕. มีความกตัญญู (กตัญญูตา) คือการรู้คุณ และตอบแทนท่านผู้หนึ่ง บุญคุณที่ว่ามี มิใช่ว่าตอบแทนกันแล้วก็หายกัน แต่หมายถึงการรำลึกถึง พระคุณที่เคยให้ความอุปการะแก่เราด้วยความเคารพยิ่ง ท่านว่าสิ่งของหรือผู้ที่ควรกตัญญูนั้นมีดังนี้

(๑) กตัญญูต่อบุคคล บุคคลที่ควรกตัญญูก็คือใครก็ตามที่มีบุญคุณควรระลึกถึงและตอบแทนพระคุณ เช่น บิดา มารดา อาจารย์ เป็นต้น

(๒) กตัญญูต่อสัตว์ ได้แก่สัตว์ที่มีคุณต่อเราช่วยทำงานให้เรา เราก็ควรเลี้ยงดูให้ดี เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย หรือสุนัขที่ช่วยเฝ้าบ้าน เป็นต้น

(๓) กตัญญูต่อสิ่งของ ได้แก่สิ่งของทุกอย่างที่มีคุณต่อเราเช่น หนังสือที่ให้ความรู้แก่เรา อุปกรณ์ทำมาหากินต่างๆ เราไม่ควรทิ้งขว้าง หรือทำลายโดยไม่เห็นคุณค่า

๒๖. ฟังธรรมตามกาล, หาโอกาสแสวงหาความรู้เกี่ยวกับหลักความจริง ความดีงาม และเรื่องที่เป็นประโยชน์ (กาลณ ชมฺมุสฺสวณฺ) เมื่อมีโอกาสด เวลา หรือตามวันสำคัญต่างๆ ก็ควรต้องไปฟังธรรมบ้าง เพื่อสดับตรับฟังสิ่งที่เป็นประโยชน์ ในหลักธรรมนั้นๆ และนำมาใช้กับชีวิตเราเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น ท่านว่าเวลาที่ควรไปฟังธรรมนั้นมีดังนี้คือ

(๑) วันธรรมสวนะ ก็คือวันพระ หรือวันที่สำคัญทางศาสนา

(๒) เมื่อมีผู้มาแสดงธรรม ก็อย่างเช่น การฟังธรรมตามวิทยุ การที่มีพระมาแสดงธรรมตามสถานที่ต่างๆ หรือการอ่านจากสื่อต่างๆ

(๓) เมื่อมีโอกาสนั่งสมาธิ อาทิเช่นในวันอาทิตย์เมื่อมีเวลาว่าง หรือในงานมงคล งานบวช งานกฐิน งานวัด เป็นต้น

คุณสมบัติของผู้ฟังธรรมที่ดีควรต้องมีดังนี้คือ

(๑) ไม่ดูแคลนในหัวข้อธรรมว่าง่ายเกินไป

(๒) ไม่ดูแคลนในความรู้ความสามารถของผู้แสดงธรรม

(๓) ไม่ดูแคลนในตัวเองว่ายังไม่สามารถเข้าใจได้

(๔) มีความตั้งใจในการฟังธรรม และนำไปพิจารณา

(๕) นำเอาธรรมนั้นๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล

๒๗. มีความอดทน (ขนฺตี จ) ลักษณะของความอดทนนั้นสามารถจำแนกออกได้เป็นดังต่อไปนี้คือ

(๑) ความอดทนต่อความลำบาก คือความลำบากที่ต้องประสพตามธรรมชาติ ซึ่งอาจมาจากสภาพแวดล้อม เป็นต้น

(๒) ความอดทนต่อทุกขเวทนา คือทุกข์ที่เกิดจากสังขารของเราเอง เช่นความไม่สบายกาย เป็นต้น

(๓) ความอดทนต่อความเจ็บใจ คือการที่คนอื่นทำให้เราต้องผิดหวัง หรือพูดจาให้เจ็บช้ำใจ ไม่เป็นอย่างที่หวัง เป็นต้น

(๔) ความอดทนต่ออำนาจกิเลส คือสิ่งยั่ววนทั้งหลายถือเป็นกิเลสทั้งทางใจและทางกายอาทิเช่น ความนึกโลก อยากรได้ของเขา หรือการพ่ายแพ้ต่ออำนาจเงิน เป็นต้น

วิธีทำให้มีความอดทนคือ มีหิริ โอตตปป

(๑) หิริ ได้แก่การมีความละอายต่อบาป การที่รู้ว่าเป็นบาปแล้วยังทำอีกก็ถือว่าไม่มีความละอายเลย

(๒) โอตตปป ได้แก่การมีความเกรงกลัวในผลของบาปนั้นๆ

๒๘. เป็นผู้วาง่ายสอนง่าย, พุดกัณง่าย พึงเหตุผล (โสจสุตตะ) ผู้วาง่ายนั้นมีลักษณะที่สังเกตได้ดังนี้คือ

(๑) ไม่พุดกลบเกลื่อนเมื่อได้รับการว่ากล่าวตักเตือน คือการรับฟังด้วยดี ไม่ใช่แก้ตัวแล้วปิดประตูความคิดไม่รับฟัง

(๒) ไม่นิ่งเฉยเมื่อได้รับการเตือน คือการนำคำตักเตือนนั้นมาพิจารณาและแก้ไขข้อบกพร่องนั้นๆ

(๓) ไม่จับผิดผู้ว่ากล่าวสั่งสอน คือการที่ผู้สอนอาจจะมีความผิดพลาด เนื่องจากความประมาท เราควรให้อภัยต่อผู้สอน เพราะการจับผิดทำให้ผู้สอนต้องอับอายขายหน้าได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดีงาม

(๔) เคารพต่อคำสอนและผู้สอน คือการรู้จักสัมมาคารวะต่อผู้ทำให้คำสอน และเคารพในสิ่งที่ผู้สอนได้นำมาแนะนำ

(๕) มีความอ่อนน้อมถ่อมตน คือไม่แสดงความมโหฬาร ถือตัวว่าอยู่เหนือผู้อื่นเพราะสิ่งที่ตัวเองเป็นตัวเองมี

(๖) มีความยินดีต่อคำสอนนั้น คือยอมรับในคำสอนนั้นๆ ด้วยความยินดีเช่น การไม่แสดงความเบื้อหน้า เพราะเคยฟังมาแล้ว เป็นต้น

(๗) ไม่คือร้อน คือการไม่อวดดี คิดว่าของตัวเองนั้นผิดแต่ก็ยังดันทุรังทำต่อไป เพราะกลัวเสียชื่อ

(๘) ไม่ขัดแย้ง เพราะว่าการว่ากล่าวตักเตือนหรือสั่งสอนนั้นก็คือ สิ่งที่ตรงข้ามกับที่เราทำอยู่แล้ว เราควรต้องเปิดใจ ให้กว้าง ไม่ขัดแย้งต่อคำสอน คำวิจารณ์นั้นๆ

(๕) ยินดีให้ตกเตือนได้ตลอดเวลา คือการยินดีให้มีการแสดงความคิดเห็นตกเตือนได้ โดยไม่มีข้อยกเว้นเรื่องเวลา

(๑๐) มีความอดทนต่อการเป็นผู้ถูกสั่งสอน คือการไม่เอาความขัดแย้งในความเห็น เป็นอารมณ์ แต่ให้เข้าใจเจตนาที่แท้จริงของผู้สอนนั้น

การทำให้เป็นคนว่าง่ายนั้นทำได้ดังนี้

(๑) ลดมานะของตัวเอง คือการไม่ถือดี ไม่ถือตัว ความไม่สำคัญตัวเองว่าเป็นอย่าง โน้นอย่างนี้ อาทิเช่นถือตัวว่า การศึกษาดีกว่าเป็นต้น

(๒) ละอุปาทาน คือการไม่ยึดถือในสิ่งที่เรามี เราเป็น หรือถือมั่นในอำนาจกิเลส ต่างๆ

(๓) มีสมมุติปฏิญญา คือมีปัญญาที่เห็นชอบ การเห็นถูกเห็นควรตามหลักอริยสัจ ๔ เชื่อเรื่องความไม่เที่ยง เชื่อในเรื่องบุญเรื่องบาปเป็นต้น

๒๕. พบเห็นสมณะ, เยี่ยมเยียนเข้าหาท่านผู้สงบกิเลส (สมณานนฺจ ทสฺสนํ) คำว่า สมณะแปลตรงตัวได้ว่า ผู้สงบ (หมายถึงผู้อยู่ในสมณเพศ) ท่านว่าคุณสมบัติของสมณะต้อง ประกอบไปด้วย ๓ อย่างคือ

(๑) ต้องสงบกาย คือมีความสำรวมในการกระทำทุกอย่าง รวมถึงกิริยา มารยาท ตามหลักศีลธรรม

(๒) ต้องสงบวาจา คือการพูดจาให้อยู่ในกรอบของความพอดี มีความสุภาพสงบ เสถียรในคำพูดและภาษาที่ใช้ เป็นไปตามข้อปฏิบัติ ประเพณี

(๓) ต้องสงบใจ คือการทำใจให้สงบปราศจากกิเลสครอบงำ ไม่ว่าจะเป็ โลก โกรธ หลง หรือความพยายามใดๆ ตั้งมั่นอยู่ในสมาธิภาวนา

การได้เห็นสมณะมีอยู่ดังนี้คือ

(๑) เห็นด้วยตา ความหมายก็ตรงตัวคือการเห็นจากการสัมผัสด้วยสายตาของ ตนเอง แล้วมีความประทับใจ ในความสำรวมในกาย

(๒) เห็นด้วยใจ เนื่องจากความสำรวมกาย วาจา ใจของสมณะจะช่วยโน้มน้าว จิตใจของเราให้อ่อนอ่อนผ่อนตาม และรับฟังหลักคำสอนด้วยใจที่ยินดี ซึ่งนั่นก็หมายถึงการเปิดใจ เราให้สมณะได้ชี้แนะนั่นเอง

(๓) เห็นด้วยปัญญา หมายความว่าถึงการใช้ปัญญาใคร่ครวญ พิจารณาใน การสัมผัส และเข้าถึง และรับรู้ถึงคำสอนของสมณะผู้นั้น และรู้ว่าท่านเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม อย่างแท้จริง เมื่อเห็นแล้วก็ต้องทำอย่างนี้คือ

๑. ต้องเข้าไปหา คือเข้าไปขอคำแนะนำ ชี้แนะจากท่าน หรือให้ความเคารพท่าน
๒. ต้องเข้าไปบำรุงช่วยเหลือ คือการช่วยเหลือท่านในโอกาสอันควร เพื่อแบ่งเบาภาระของท่าน
๓. ต้องเข้าไปฟัง คือการรับฟังคุณธรรม หลักคำสอนของท่านมาไว้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาชีวิต
๔. หมั่นระลึกถึงท่านคือระลึกถึงความดีที่ท่านมีแล้วนำมาเป็นตัวอย่างกับตัวเราเอง
๕. รับฟังรับปฏิบัติ คือการรับคำแนะนำของท่านมาปฏิบัติทำตามเพื่อให้เกิดผล ครั้นเมื่อคิดซัดก็ใคร่แก้ไข เพื่อให้รู้จริงเห็นจริงตามนั้น

๓๐. สันทนาธรรมตามกาล , หาโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกัน เกี่ยวกับหลักความจริงความดีงามและเรื่องที่เป็นประโยชน์ (กาลเนน ฆมฺมสากัจฉา) การได้สนทนากันเรื่องธรรม ทำให้ขยายขอบเขตการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ และได้รู้ในสิ่งใหม่ๆ ที่เราอาจนึกไม่ถึง หรือเป็นการเพื่อแผ่ความรู้ที่เรามิให้แก่ผู้อื่นได้ทราบด้วย

ก่อนที่เราจะสนทนาธรรม ควรต้องพิจารณาและคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

- (๑) ต้องรู้เรื่องที่จะพูดดี
- (๒) ต้องพูดเรื่องจริง มีประโยชน์
- (๓) ต้องเป็นคำพูดที่ไพเราะ
- (๔) ต้องพูดด้วยความเมตตา
- (๕) ต้องไม่พูดจาโอ้อวด ยกตนข่มท่าน

ข้อปฏิบัติเมื่อมีการสนทนาธรรม

- (๑) มีศีลธรรม คือการเป็นผู้ที่รักษาศีล ๕ หรือศีล ๘ เป็นนิจศีลอยู่แล้ว การเป็นผู้ปฏิบัติถือเป็นหน้าที่ขั้นต้น ในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
- (๒) มีสมาธิดี คือการมีจิตใจจดจ่ออยู่กับเรื่องที่สนทนา ไม่วอกแวก พร้อมทั้งเป็นผู้ที่หมั่นเจริญสมาธิภาวนาด้วย
 - (๓) แต่งกายสุภาพ คือการแต่งตัวให้เหมาะสมกับยุคสมัย อยู่ในกรอบประเพณีของสังคมแวดล้อม ณ ที่นั้นๆ ถูกกาลเทศะ
 - (๔) มีกิริยาสุภาพ คือมีความสุภาพในท่วงท่าไม่ว่าจะเดิน นั่ง ยืน หรือการกระทำใดๆ การที่มีกิริยางดงาม สุภาพ ย่อมโน้มน้าวจิตใจผู้พบเห็นให้เกิดความประทับใจที่ดี

(๕) ใช้วาจาสุภาพ คือการใช้ถ้อยคำที่สุภาพในการสนทนา ไม่ใช่คำหยาบคาย หรือ ก้าวร้าว

(๖) ไม่กล่าวคำนพระพุทธรูป คือการไม่นำเอาคำตั้งสอนของพระพุทธรูปเข้ามาเป็น ข้อสงสัย หรือกล่าวคำน เพราะสิ่งที่กล่าวไว้ในพระพุทธรูปย่อมเป็นความจริงตลอดกาล

(๗) ไม่ออกนอกประเด็นที่ตั้งไว้ คือการพูดให้อยู่ในหัวข้อที่ตั้งไว้ ไม่พูดแบบน้ำท่วมทุ่งผักบุ้งโหรงเหรง

(๘) ไม่พูดนานจนน่าเบื่อ คือการเลือกเวลาที่เหมาะสมตามสถานการณ์ เนื่องจาก เรื่องบางเรื่อง อาจไม่จำเป็น ต้องขยายความมากเกินไป

๓๑. มีความเพียรเผากิเลส , รู้จักบังคับควบคุมตนไม่ปรนเปรอตามใจอยาก (ต่อไป จ) ตบะ โดยความหมายแปลว่า ทำให้ร้อน ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด การบำเพ็ญตบะหมายถึงความถึงการทำให้ กิเลส ความรุ่มร้อนต่างๆ หมดไป หรือเบาบางลง ลักษณะการบำเพ็ญตบะมีดังนี้

(๑) การมีใจสำรวมในอินทรีย์ทั้ง ๖ (อายตนะภายใน ๖ อย่าง) ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ให้หลงติดอยู่กับสัมผัสภายนอกมากเกินไป ไม่ให้กิเลสครอบงำใจเวลาที่รับรู้อารมณ์ ผ่านอินทรีย์ทั้ง ๖ (อินทรีย์สังวร)

(๒) การประพฤติรักษาพรหมจรรย์ เว้นจากการร่วมประเวณี หรือกามกิจทั้งปวง

(๓) การปฏิบัติธรรม คือการรู้และเข้าใจในหลักธรรมเช่นอริยสัจ เป็นต้น ปฏิบัติ ตนให้อยู่ในศีล และถึงพร้อมด้วยสมาธิ และปัญญา โดยมีจุดหมายสูงสุดที่พระนิพพาน กำจัดกิเลส ละวางทุกสิ่งได้หมดสิ้นด้วยปัญญา

๓๒. ประพฤติพรหมจรรย์ , ดำเนินตามอริยมรรค , การรู้จักควบคุมตนในทางเพศ หรือถือเมถุนวิรัตตามควร (พुरुหมุจจริยจ) คำว่าพรหมจรรย์หมายถึงความถึง การบวชซึ่งละเว้นเมถุน การครองชีวิตที่ปราศจากเมถุน การประพฤติธรรมอันประเสริฐ ท่านว่าลักษณะของธรรมที่ถือว่าเป็นการประพฤติพรหมจรรย์นั้น (ไม่ใช่ว่าต้องบวชเป็นพระ) มีอยู่ดังนี้คือ

(๑) ให้ทาน บริจาคทานไม่ว่าจะเป็นทรัพย์ สิ่งของ เงินทอง หรือปัญญา

(๒) ช่วยเหลือผู้อื่นในกิจการงานที่ชอบ ที่ถูกที่ควร (เวชยาวจุมย)

(๓) รักษาศีล ๕ คือไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ทำผิดในกาม ไม่พูดปด ไม่ดื่มเมา (เบญจศีล)

(๔) มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา กับคนที่เราต้องพบปะด้วยทุกคน (อปปมณญา)

(๕) งดเว้นจากการเสพกาม (เมถุนวิรัต)

(๖) ยินดีในคู่ของตน คือการมีสามีหรือภรรยาคนเดียว (สทาสนุ โดส)

(๗) เพียรพยายามที่จะละความชั่ว ไม่ทอดทิ้งในความบากบั่น (วิริย)

(๘) รักษาซึ่งศีล ๘ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ร่วมประเวณี ไม่พูดปด ไม่ดื่ม
น้ำเมา ไม่บริโภคอาหาร ตั้งแต่เที่ยงวัน เป็นต้นไป ไม่ฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการละเล่น ใช้
ของหอมหรือเครื่องประดับ ไม่นอนบนที่สูงใหญ่ ทรูหรา (อุโบสถ)

(๙) ใช้ปัญญาเห็นแจ้งใน ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (อริยธรรม)

(๑๐) ศึกษาปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ให้รู้แจ้งเห็นจริง (สิกขา)

ขออธิบายเพิ่มเติมว่าข้อ ๕ ที่บอกว่าให้งดเว้นการเสพงาม แต่ข้อ ๖ ให้ยินดีในคู่ของตน
นั้น เพราะว่าการประพฤติ พรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึง บุคคลทั่วไปที่อาจมีครอบครัวแล้ว ก็
ประพฤติพรหมจรรย์ได้โดยการงดเว้นการร่วมประเวณี เช่นในวันสำคัญๆ เป็นต้น

๓๓. เห็นอริยสัจ, เข้าใจความจริงของชีวิต (อริยสัจจान ทสฺสน) อริยสัจ หมายถึงความ
จริงอันประเสริฐ หลักแห่งอริยสัจมีอยู่ ๔ ประการตามที่ท่านได้สั่งสอนไว้มีดังนี้

(๑) ทุกข์ คือความไม่สบายกายไม่สบายใจ ความเป็นจริงของสัตว์โลกทุกผู้ทุกนาม
ต้องมีทุกข์ ๓ ประการคือ การเกิด ความแก่ ความตาย นอกจากนี้ก็มีความทุกข์ที่เป็นอาการ หรือเกิด
จากสภาพแวดล้อมสรุปได้ดังนี้คือ

- ความโศกเศร้า (โศก)
- ความรำพันด้วยความเสียใจ (ปริเทว)
- ความเจ็บไข้ได้ป่วย (ทุกข์)
- ความเสียใจ (โทมนสฺส)
- ความท้อแท้ สิ้นหวัง คับแค้นใจ (อุปายาส)
- การตรอมใจ ผิดหวังจากสิ่งที่ไม่รัก (อปฺปิเยหิ สมฺปโยค)
- การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก (ปิเยหิ วิปฺปโยค)
- ความหม่นหมองเมื่อปรารถนาแล้วไม่ได้สิ่งนั้น (ขมฺปิจฺณํ นลกฺติ)

(๒) สมุทัย คือเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ นอกจากเหตุแห่งทุกข์ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น
ต้นตอของทุกข์ก็อยู่ที่ใจของเราด้วยนั่นก็คือความอยาก ท่านว่าเป็นตัณหา ๓ อย่าง ซึ่งแบ่งออกได้
เป็นดังนี้คือ

- ความอยากได้ หมายถึงถึงอยากทุกอย่างที่นำมาสนองตัณหาทั้ง ๕ และ
กามารมณ์ (กามตฺตฺหา)
- ความอยากเป็น คือความอยากเป็น โนนเป็นนี่ (ภวตฺตฺหา)
- ความไม่อยากเป็น คือความไม่พอใจในสิ่งที่ตัวเองเป็นอยู่ (วิภวตฺตฺหา)

(๓) นิโรธ คือความดับทุกข์ ภาวะที่ตัดขาดดับสิ้นไป ความหลุดพ้น หรือหมายถึง ภาวะของพระนิพพานนั่นเอง

(๔) มรรค คือข้อปฏิบัติ หรือหนทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ การเดินทางสายกลาง เพื่อไปให้ถึงการดับทุกข์ คือ มรรคมี ๘ ประการ คือ

- ความเห็นชอบ เช่นความศรัทธาในเบื้องต้นต่อหลักธรรม คำสอน เช่นการ เชื่อว่ากรรมดีกรรมชั่วมีจริงเป็นต้น (สมมาทิฏฐิ)
- ความดำริชอบ หรือความคิดชอบ มีความคิดที่ถูกต้องตามหลักธรรม เช่น การใช้ปัญญาพิจารณา ความไม่เที่ยง ของสังขาร หรือการไม่คิดอยากได้ของเขามาเป็นของเราเป็นต้น (สมมาสังกัป)
- เจรจาชอบ คือการปฏิบัติตามหลักธรรม ไม่พูดโกหก ไม่พูดต่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้าเป็นต้น (สมมาวาจา)
- ทำการชอบ หรือการมีการกระทำที่ไม่ผิดหลักศีลธรรม เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์เป็นต้น (สมมากมมมุต)
- เลี้ยงชีพชอบ คือการทำมาหากินในทางที่ถูก ไม่เบียดเบียนหรือทำความเดือดร้อนให้กับสัตว์หรือผู้อื่น อยู่ในหลักธรรมที่กำหนด เช่น ไม่มีอาชีพค้ามนุษย์ หรืออาชีพค้าอาวุธเป็นต้น (สมมาอาชีวะ)
- ความเพียรชอบ คือการหมั่นทำนุบำรุงในสิ่งที่ถูกต้อง อาทิเช่นการพยายาม ละกิเลสออกจากใจ หรือการพยายามสำรวม กาย วาจา ใจให้ดำเนินตามหลักธรรมของท่านเป็นต้น (สมมาวายาม)
- ความระลึกชอบ คือมีสติตั้งมั่นในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักธรรม เช่นการพึง ระลึกถึงความตายที่ต้องเกิดกับทุกคนเป็นต้น (สมมาสติ)
- จิตตั้งมั่นชอบ คือมีจิตที่มีสมาธิ ไม่วอกแวกหรือคิดฟุ้งซ่าน และการทำสมาธิภาวนา ตามหลักการที่ท่าน ได้บัญญัติแนะนำเอาไว้ (สมมาสมาธิ)

๓๔. ทำพระนิพพานให้แจ้ง, บรรลุนิพพาน (นิพพานสัจฉิกิริยา จ) นิพพาน คือ ภาวะของจิตที่ดับกิเลสได้หมดสิ้น หลุดจากอำนาจกรรม และไม่ต้องวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏอีก ซึ่งก็คือพ้นจากทุกข์นั่นเอง ลักษณะของนิพพานมีอยู่ ๒ ระดับดังนี้คือ

(๑) การดับกิเลสขณะที่ยังมีเบญจขันธ์เหลืออยู่ หรือการเข้าถึงนิพพานขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ - สอุปาทิเสสนิพพาน

(๒) การดับกิเลสที่ไม่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่เลย คือการที่ร่างกายเราแตกดับแล้วไปเสวยสุขอันเป็นอมตะในพระนิพพาน (ตรงนี้ไม่สามารถอธิบายให้กระจ่างมากไปกว่านี้ได้) - อนุปาติเสสนิพพาน

การที่จะเข้าถึงพระนิพพานได้ ก็ต้องปฏิบัติธรรมและเจริญสมาธิภาวนาจนถึงขั้นสูงสุด

๓๕. ถูกโลกธรรม จิตไม่หวั่นไหว (มุฏฐสุต โลกมมเมหิ จิตตุยสุต นกมฺปติ) คำว่าโลกธรรม มีความหมายถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำบนโลกนี้ ซึ่งเราไม่ควรมีจิตหวั่นไหวต่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ลักษณะของโลกธรรมมี ๔ ประการคือ

(๑) การได้ลาภ เมื่อมีลาภผลก็ย่อมมีความเสื่อมเป็นธรรมดา มีแล้วก็ย่อมหมดไปได้ เป็นแค่ความสุขชั่วคราวเท่านั้น

(๒) การได้ยศยศตาบรรดาศักดิ์ล้วนเป็นสิ่งสมมุติขึ้นมาทั้งนั้น เป็นสิ่งที่คนยอมรับกันว่าเป็นอย่างไรนั้นอย่างนี้ พอหมดยศก็หมดบารมี

(๓) การได้รับการสรรเสริญ ที่ใดมีคนนิยมชมชอบ ที่นั่นก็ย่อมต้องมีคนเกลียดชัง เป็นเรื่องธรรมดา การถูกนินทาจึงไม่ใช่เรื่องผิดปกติ

(๔) การได้รับความสุข ที่ใดมีความสุขที่นั่นก็จะมีทุกข์ด้วย มีความสุขแล้วก็อย่าหลงระเริง ไปจนถึงลืมนึกถึง ความทุกข์ ที่แฝงมาด้วย

การทำให้จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม มีวิธีดังนี้คือ

(๑) ใช้ปัญญาพิจารณา โดยตั้งอยู่ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา พิจารณาอยู่เนืองๆ ถึงหลักธรรมต่างๆ

(๒) เจริญสมาธิภาวนา ใช้กรรมฐานพิจารณาถึงความเป็นไปในความไม่เที่ยงในสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก และสังขาร

๓๖. จิตไร้เศร้า (อโสก) มีเหตุอยู่ ๒ ประการที่ทำให้จิตเราต้องโสกเศร้าคือ

(๑) ความโสกเศร้าที่เกิดเนื่องมาจากความรักรวมถึงรักสิ่งของ ทรัพย์สินเงินทอง

(๒) ความโสกเศร้าที่เกิดจากความใคร่

การทำให้จิตใจไม่โสกเศร้านั้น มีข้อแนะนำดังนี้

(๑) ใช้ปัญญาพิจารณาอยู่เนือง ๆ ถึงความไม่เที่ยง ในสิ่งของทั้งหลาย และร่างกายของเรา

(๒) ไม่ยึดมั่นในตัวตน หรือความจริงยั่งยืน ในคนหรือสิ่งของว่าเป็นของเรา

(๓) ทุกอย่างในโลกล้วนเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ แม้ร่างกายเราก็ใช้เป็นทีอาศัย

ชั่วคราวเท่านั้น

(๕) คิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนไม่เที่ยงด้วยกันทั้งนั้น

๓๗. จิตปราศจากฐลี (วิรัช) กิเลส ก็คือสิ่งที่ทำให้เกิดความเศร้าหมอง ซึ่งได้แก่ ความ โลก ความโกรธ ความหลง ท่านได้แบ่งประเภทของกิเลสออกเป็นดังนี้ คือ

(๑) รากะ สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น

- ความโลภอย่างแรงจนแสดงออกมา เช่นการลักขโมย ปล้น จี้ ข่มขืน กระทำชำเรา เป็นต้น (อภิขฌาวิสม โลก)
- ความเพ่งเล็งจะเอาของคนอื่นมาเป็นของตัวเอง มีใจอยากได้ของคนอื่นแต่ยังไม่ถึงกับแสดงออก (อภิขฌา)
- ความอยากได้ในทางไม่ชอบ เช่นการยอมรับสินบน การทุจริตเพื่อแลกกับการมีทรัพย์สินเป็นต้น (ปาปิฉฐา)
- ความมักมากเห็นแก่ได้ ด้วยการเอามาเป็นของตนจนเกินพอดี เอาประโยชน์ใส่ตัวโดยไม่คำนึงถึงคนอื่น (มหิฉฐา)
- ความยินดีในกาม ก็คือยังไม่สามารถละกิจกรรมทางเพศได้ ยังมีความรู้สึก มีแรงกระตุ้น มีความพอใจในเรื่องเพศ (กามราคะ)
- ความยินดีในรูปธรรมอันปราณีต ก็คือติดอยู่ในอารมณ์ของรูปฌาน บรรณานาในรูปของภพเมื่อทำสมาธิขั้นสูงขึ้นไป (รูปปราคะ)
- ความยินดีในอรุณฌาน ก็คือติดอยู่ในอารมณ์ของอรุณฌานเมื่อทำสมาธิถึงภพของอรุณพรหม (อรุณปราคะ)

(๒) โทส สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น

- พยาบาท คือการผูกใจอาฆมาต มีใจที่ไม่หวังดี การจองเวร
- โทส คือการคิดประทุษร้ายเนื่องด้วยมีใจพยาบาทแล้วก็มีใจคิดหมายทำร้าย
- โกรธ คือความโกรธ ความเดือดร้อนใจ ซึ่งล้วนเป็นเหมือนไฟที่เผาตัวเอง
- ปฏิฆ คือความขัดใจ ความไม่พอใจอันทำให้อารมณ์หงุดหงิด

(๓) โมห สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น

- ความเห็นผิดเป็นชอบ เช่นการไม่เชื่อในเรื่องบาปเรื่องบุญ เป็นต้น (มิจฌาทิฏฐิ)
- ความหลงผิด ไม่รู้ตามความเป็นจริง (โมห)
- การเห็นว่ามิตัวตน เช่นการเชื่อในสิ่งที่มองเห็นด้วยตาเปล่าเท่านั้น (สกุทายทิฏฐิ)

- ความสงสัย คือสงสัยในพระธรรม คำสั่งสอนในเรื่องการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ (วิจิกิจฉา)
- การยึดถืออย่างมงาย เช่นการ ไปกราบไหว้สัมพะเวสีที่อยู่ตามต้นไม้ ขอลาภเป็นต้น (สิลพุตตปรมาส)
- ความถือตัว คือการสำคัญตัวเองคิดว่าเป็นอย่าง โนนเป็นอย่างนี้ (มาน)
- ความฟุ้งซ่าน คือการที่จิตใจออกแวก คิดไม่เป็นสาระ ไม่อยู่กับร่องกับรอย ไม่มีสมาธิ หรือการทำสมาธิไม่นิ่ง (อุทธัจจ)
- ความไม่รู้จริง คือการที่รู้แค่ผิวเผิน หรือการที่กักเอาเอง ไม่ปฏิบัติตามหลักพระธรรม ยังไม่เกิดปัญญา (อวิชชา)

โทษของการมีกิเลสดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้สั้นๆ ดังนี้คือ

(๑) ราก มีโทษน้อย แต่คลายช้า หมายความว่า คนจะรักกัน อยู่กันฉันสามีภรรยา ถือว่าไม่ผิดศีลธรรม ขออย่าไปนอกใจหรือไปมีชู้ก็แล้วกัน โทษของรากไม่ค่อยหนักนัก แต่การจะเลิกนั้นยากมาก คลายช้า คนลองรักกันแล้วไม่เห็นหน้าไม่กี่วันก็ทำท่าจะตายเอาให้ได้ บางทีตายแล้วเกิดใหม่ใจยังผูกพันกันอยู่เลย จะให้เลิกรักเลิกยาก

(๒) โทส มีโทษมาก แต่คลายเร็ว หมายความว่า เวลาโกรธจัดใจขึ้นมาฆ่ากันได้ บางทีถึงขนาดฆ่าพ่อฆ่าแม่ ทำอนันตริยกรรมก็ยังได้ มีโทษมาก แต่ทว่าคลายเร็ว ถ้าเขามาขอโทษขอโทษ เอาอกเอาใจไม่นานก็หาย โทสะคลายเร็วอย่างนี้

(๓) โมหะ มีโทษมาก แต่คลายช้า หมายความว่า ความหลง ความไม่รู้พระสัทธรรมนี้มีโทษมาก ทำให้เราหลงไปทำบาปตกนรกเสียแย่ เราต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสารกันมานับภพนับชาติไม่ถ้วน ทนทุกข์กันตลอดมาก็เพราะ โมหะนี้เอง และแถมเจ้าโหมะความหลงนี้ยังคลายช้าอีกด้วย คนลงไม่รู้จักบุญไม่รู้จักบาปละก็ กว่าจะแก้ได้ทำาน่าหืดขึ้นคอเลย บางทีก็ต้องรอพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ต่อๆ ไป โนนมาโปรด ซึ่งยังไม่รู้ว่าแก้หายหรือเปล่า

๓๘. จิตเกษม (เกษม) เกษม หมายถึงมีความสุข สบาย หรือสภาพที่มีจิตใจที่เป็นสุข มีจิตเกษมก็คือว่ามีจิตที่เป็นสุขในที่นี้หมายถึงการละแล้วซึ่งกิเลสที่ท่านว่าไว้ว่าเป็นเครื่องผูกอยู่ ๔ ประการคือ

(๑) การละกามโยค คือการละความยินดีในวัตถุ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายเรียกว่ากามคุณ ซึ่งประกอบด้วย รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส

(๒) การละภวโยค คือการละความยินดีในภพ โดยให้เห็นว่าสิ่งใดๆในโลกล้วนไม่เที่ยงแท้ หรือคงอยู่ตลอดไป

(๓) การละทักขุโศก คือการละความยินดีในความเห็นผิดเป็นชอบ โดยให้ดำเนินตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่กล่าวมาแล้ว

(๔) การละอวิชชาโศก คือการละความยินดีในอวิชชาทั้งหลาย ความไม่รู้ทั้งหลาย โดยให้มุ่งปฏิบัติเพื่อปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริง

จากการศึกษาพบว่าจริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ ศีล ๕ จริยธรรมขั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ จริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมืองค์ ๘ จริยธรรมในชีวิตประจำวันได้แก่ ธรรมคຸ້ມครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทิศ ๖ และมงคล ๓๘ ประการ

๒.๓ เกณฑ์การตัดสินจริยธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและแนวความคิดเรื่องเกณฑ์การตัดสินจริยธรรมจากเอกสารต่างๆ จะได้นำเสนอเรื่องเกณฑ์การตัดสินจริยธรรมดังต่อไปนี้

การตัดสินคุณค่า หรือเกณฑ์การตัดสินคุณค่าทางพุทธจริยธรรม ได้ถือเกณฑ์ตัดสินพฤติกรรมของบุคคลในลักษณะการกระทำ ถูก ผิด ดี ชั่ว อย่างไรก็ตามโดยถือเอาเจตนาเป็นการตัดสินการกระทำ เพราะการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อนเป็นลักษณะการกระทำที่บ่งบอกถึงมีเจตนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เหมือนพุทธพจน์ว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะถูกชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วยถ้าคนมีใจดีก็จะพุดดีหรือทำดีตามไปด้วย เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไปหรือเหมือนเงาที่ติดตามตัวเขาไปฉะนั้น^{๓๔}

เจตนา หมายถึง ความตั้งใจ ความจงใจ เป็นเจตสิกที่เกิดกับจิตทุกดวงเป็นตัวนำในการคิดปรุงแต่งการกระทำ^{๓๕} การกระทำความดีเรียกว่า กุศลกรรม การกระทำความชั่วเรียกว่า อกุศลกรรม จะต้องมีความคิดความตั้งใจเกิดขึ้นภายในจิตใจ ดังพุทธพจน์ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำด้วย กาย วาจา ใจ^{๓๖}

กรรม แปลว่าการกระทำ หมายถึงพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในเชิงสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมในลักษณะที่ดีหรือชั่ว และพฤติกรรมที่ดีหรือชั่วย่อมมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับลักษณะของท้องถิ่นภูมิประเทศ ทางสังคมและด้านอื่นๆ โดยตรง กรรมเป็นตัวกำหนดสถานภาพความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังมีพุทธพจน์ว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ

^{๓๔} พุ.ธ.(ไทย)๒๕/๑-๒/๒๑-๒๔.

^{๓๕} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ , พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔๘.

^{๓๖} อัง.นคก.(ไทย)๒๒/๖๓/๕๖๗.

ตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อม
 จำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน^{๓๖} ถึงแม้ว่ากรรมจะเป็นตัวกำหนดลักษณะของบุคคลให้ดี
 และเลวอย่างไร แต่พุทธธรรมก็เน้นให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขไม่ให้เกิดการ
 เบียดเบียนกัน ให้คำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวม กรรมที่แสดงออกทางพฤติกรรมในสังคมนั้น
 จะต้องอยู่ในกรอบของพุทธธรรม ดังนั้น การแสดงพฤติกรรมจำแนกตามลักษณะหรือตามธรรมที่
 เป็นมูลเหตุได้เป็น ๒ อย่าง^{๓๗} คือ

๑. อกุศลกรรม กรรมที่เป็นอกุศล การกระทำที่ไม่ดี กรรมชั่ว เป็นการกระทำที่
 เกิดจากอกุศลมูล(รากเหง้าของอกุศล)

๒. กุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดี กรรมดี เป็นการกระทำที่เกิดจาก
 กุศลมูล(รากเหง้าของกุศล)

การแสดงออกของกรรมหรือการกระทำแสดงออกได้ ๓ ทาง^{๓๘} คือ

๑. กายกรรม การกระทำกรรมทางกาย
๒. วจีกรรม การกระทำกรรมทางวาจา
๓. มโนกรรม การกระทำกรรมทางใจ

ดังนั้นการตัดสินคุณค่า หรือเกณฑ์การตัดสินคุณค่าทางพุทธจริยธรรมให้พิจารณาตาม
 หลักเกณฑ์ดังนี้

๑. เกณฑ์หลักให้พิจารณาว่า

๑.๑ พิจารณามูลเหตุว่าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล^{๓๙} คือ อโลภ อโทส อโมห
 หรือเกิดจากอกุศลมูล^{๔๐} คือ โลภ โทส โมห

๑.๒ พิจารณาตามสภาวะว่าเป็นสภาพที่เกื้อกูลแก่ชีวิต จิตใจหรือไม่ หรือบั่นทอน
 คุณภาพสมรรถภาพจิต ช่วยให้กุศลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น อกุศลธรรมทั้งหลายลดน้อยลง

^{๓๖} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๕/๓๕๐.

^{๓๗} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๐/๒๗๕.

^{๓๘} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๔๗/๓๕๕.

^{๓๙} กุศลมูล คือ รากเหง้าของกุศล, ต้นเหตุของกุศล, ต้นเหตุของความดีมี ๓ อย่างคือ ๑.อโลภ(ไม่โลภ)

๒. อโทส(ไม่คิดประทุษร้าย) ๓. อโมห(ไม่หลง)

^{๔๐} อกุศลมูล คือ รากเหง้าของอกุศล, ต้นเหตุของอกุศล, ต้นเหตุของความชั่วมี ๓ อย่างคือ โลภ โทส

โมห

หรือทำให้กุศลธรรมลดน้อยลง อกุศลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร

๒. เกณฑ์รองหรือเกณฑ์ร่วมให้พิจารณาปัจจัยทางสังคม ดังนี้

๒.๑ ไข่มโนธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเองพิจารณาว่า การที่กระทำนั้นตนเองดีเทียบตนเองได้หรือไม่ เสียความเคารพตนหรือไม่

๒.๒ พิจารณาความยอมรับของวิญญูชน หรือนักปราชญ์หรือบัณฑิตชนว่าเป็นสิ่งที่วิญญูชนยอมรับหรือไม่ ชื่นชมสรรเสริญหรือตำหนิติเตียน

๒.๓ พิจารณาลักษณะและผลของการกระทำต่อตนเองว่าเป็นการเบียดเบียนตนเอง เบียดเบียนผู้อื่น ทำตนเองหรือผู้อื่นให้เดือดร้อนหรือไม่

๒.๔ พิจารณาว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือเป็นไปเพื่อโทษทุกข์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

การใช้เกณฑ์ตัดสินการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาเพียงด้านเดียวถือว่ายังไม่ครบองค์ประกอบของกรรมหรือการกระทำ เพราะว่าการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ว่าจะดีหรือชั่วตามหลักของพระพุทธศาสนาจะต้องมีเจตนาเป็นพื้นฐานและคำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่นและสังคมด้วย ทำให้การวินิจฉัยกรรมเป็นไปตามลักษณะถูกต้องตามความเป็นจริง สอดคล้องตามพุทธพจน์ว่า

ยาทิสํ วปเต พีชํ ตาทิสํ ลกเต ผลํ

กल्याณการิ กल्याณํ ปापการि จ ปापกํ ๔๒

บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น

คนทำดี ย่อมได้ดี คนทำชั่ว ย่อมได้ชั่ว ๔๓

ดังนั้น สามารถพิจารณาการให้ผลของกรรมในลักษณะ ๔ ระดับ^{๔๔} คือ

๑. ระดับภายในจิตใจ ว่ากรรมทำให้เกิดผลภายในจิตใจ มีการสั่งสอนคุณสมบัติ คือ กุศลธรรมและอกุศลธรรม คุณภาพและสมรรถภาพของจิต มีอิทธิพลปรุงแต่งความรู้สึกนึกคิด ความโน้มเอียง ความนิยมชมชอบ และความสุกความทุกข์อย่างใดบ้าง

๒. ระดับบุคลิกภาพว่า กรรมทำให้เกิดผลในด้านการเสริมสร้างลักษณะนิสัย ปรุงแต่งลักษณะความประพฤติการแสดงออก ทำที่ การวางตน ปรับตัว อารมณ์ตอบสนอง ความ

^{๔๒} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๕๖/๒๗๓.

^{๔๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๘๘.

เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และต่อสถานการณ์สภาพแวดล้อมต่างๆ ไปอย่างไรบ้าง การให้ผล
ระดับนี้ต่อเนื่องมาจากระดับที่ ๑ นั่นเอง

๓. ระดับวิถีชีวิตของบุคคล ว่ากรรมชักนำความเป็นไปในชีวิตของบุคคล ทำให้
เขาได้รับประสบการณ์ที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา ประสบผลตอบสนองจากภายนอก พบ
ความเสื่อม ความเจริญ ความล้มเหลว ความสำเร็จ ลาก ยศ สุข สรรเสริญ และความสูญเสียต่างๆ ที่
ตรงข้าม ซึ่งรวมเรียกว่า โลกธรรมทั้งหลาย อยากรู้บ้าง

๔. ระดับสังคม ว่ากรรมที่บุคคลทั้งหลายกระทำ มีผลต่อความเป็นไปของสังคม
อย่างไรบ้าง เช่นทำให้เกิดความเสื่อมความเจริญ ความรุ่มเย็นเป็นสุข ความทุกข์ยากเดือดร้อน
ร่วมกันของมนุษย์ทั้งหลายรวมทั้งผลจากการกระทำต่อสภาพแวดล้อมอื่นๆ แล้วย้อนกลับมาหาตัว
มนุษย์เอง

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้สรุปเกณฑ์การตัดสินจริยธรรมไว้ ๔ ประการคือ^{๔๕}

๑. มนุษย์ควรทำตามจารีตประเพณีของสังคม สมาชิกคนใดประพฤติปฏิบัติตาม
จารีตก็คือว่าทำดีทำถูกต้อง แต่ไม่ควรนำเกณฑ์ของสังคมหนึ่งไปตัดสินการกระทำของคนที่อยู่ใน
อีกสังคมหนึ่ง เพราะจารีตประเพณีของสังคมใดก็เหมาะสมสำหรับสังคมนั้น

๒. มนุษย์ควรทำตามมโนสำนึกหรือจิตสำนึกที่ดี มนุษย์ทุกคนต่างมีอินทรีย์พิเศษ
หรือมโนธรรมทางศีลธรรม อันเป็นความสำนึกในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง ซึ่งเป็นเสียงภายในจิตใจ ที่
ทำให้เราตัดสินได้ว่า อะไรถูก อะไรผิด มโนธรรมนี้จะฝังอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิด แต่มีอยู่ใน
ลักษณะแฝง เมื่อมโนธรรมได้รับการพัฒนาถึงที่สุดแล้ว ทุกคนจะเห็นความถูกต้องดีงาม

๓. มนุษย์ควรทำประโยชน์ให้แก่มหาชน สิ่งใดก็ตามที่บุคคลประพฤติปฏิบัติแล้ว
เป็นประโยชน์แก่คนทั่วไป ให้ความสุขมากกว่าความทุกข์ สิ่งนั้นก็เป็นการกระทำที่ดี

๔. มนุษย์ควรทำตามหน้าที่ เป็นการกระทำที่เกิดจากจิตสำนึกในหน้าที่ การ
กระทำที่เกิดจากหน้าที่ เป็นการกระทำที่เกิดจากเหตุผล การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผล เป็นการ
กระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม การกระทำตามหน้าที่จึงเป็นการกระทำที่ปราศจากเงื่อนไขใด ๆ

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า การตัดสินคุณค่าหรือเกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยธรรม
จะพิจารณาจากเจตนาเป็นลำดับแรกเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ในพฤติกรรมการกระทำ ที่เป็น
กุศลกรรมและอกุศลกรรม เป็นการสร้างประโยชน์ให้แกสังคมหรือเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น และ
พิจารณาจากผลของการกระทำนั้น นอกจากนี้ต้องพิจารณาปัจจัยทางสังคมอื่นๆ ในเรื่องมโนธรรม

^{๔๕}วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๕) ,
หน้า ๕๖-๑๒๒.

ที่เป็นจิตสำนึก ในการหยั่งรู้ถึงพฤติกรรมที่กระทำว่าดีหรือไม่ดี เป็นคุณประโยชน์หรือเป็นโทษ การกระทำกรรมย่อมมีผลกระทบโดยตรงในคุณค่าของศีลธรรม จริยธรรมและสังคม ในทาง พระพุทธศาสนาคำนี้ถึงการศึกษาอบรมบุคคลให้มีคุณธรรมพื้นฐานของการเป็นมนุษย์ที่ดี คือให้มี ศีลเป็นลำดับแรกแล้วพัฒนาให้เกิด สมาธิ และปัญญา เป็นองค์รวมในการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

บทที่ ๓

ความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

บทเพลงพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสุข และแสดงถึงสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคม วิถีชีวิตของคนไทยในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรมมีการทำนาปลูกข้าว ปลูกพืชผักเป็นอาหาร ลักษณะนิสัยเป็นคนใจกว้าง โอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมื่อมีงานใหญ่ ต้องพึ่งแรงคนจำนวนมาก จะช่วยกันทำโดยไม่มีค่าจ้างเรียกว่า “ลงแขก” เมื่อเหน็ดเหนื่อยก็จะคลายความเหนื่อยด้วยการร้องรำทำเพลงให้คลายเหนื่อย เกิดความสนุกกับงาน เกิดความรักความสามัคคี ในหมู่คณะทำให้งานในท้องไร่ท้องนาสำเร็จลงด้วยหยาดเหงื่อผสมรอยยิ้ม เพลงพื้นบ้านจึงเกิดขึ้นตามวิถีชีวิตของชาวนาชาวไร่ ที่แต่งขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ และเพลงพื้นบ้านที่เล่นเพื่อความสนุกสนาน มีการสืบทอดต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามวิถีการดำเนินชีวิตและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น^๑

๓.๑ ประวัติความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

จังหวัดอุทัยธานีตั้งอยู่ระหว่างภาคเหนือและภาคกลาง ในเขตภาคกลางตอนบนหรือภาคเหนือตอนล่าง มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ เป็นอยู่ข้าวอู่^๒น้ำของคนไทยมาช้านาน สอดคล้องกับชื่อเดิมของจังหวัดคือ **อุไทย** อุทัยธานีเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญมาแต่อดีต ดังที่ปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานและอยู่อาศัยของมนุษย์ต่อเนื่องกันมาหลายยุคหลายสมัย^๒

จังหวัดอุทัยธานีมีเนื้อที่ประมาณ ๖,๘๐๐ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๔.๒ ล้านไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขาสลับซับซ้อนลาดเอียงจากทางตะวันตกลงทางตะวันออก ทางตอนกลางพื้นที่ของจังหวัดเป็นที่ดอนคล้ายลูกคลื่น พื้นที่ทางตะวันตกของจังหวัดอุทัยธานีเป็นป่าเขาสลับซับซ้อนที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของประเทศ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำ

^๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, (อุทัยธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^๒ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดอุทัยธานี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑-๒.

ทับเสลา ลักษณะภูมิอากาศมีตั้งแต่อากาศแบบกึ่งร้อนไปจนถึงอากาศแบบร้อนชื้น ฝนตกชุกในบริเวณป่าเขา ทางด้านตะวันออกของจังหวัดอากาศร้อนและแห้งแล้ง ปีใดที่ฝนตกมากจะเกิดน้ำป่าไหลหลากท่วมบ้านเรือนราษฎรเสียหาย แต่ถ้าปีใดฝนตกน้อยก็จะเกิดความแห้งแล้งบริเวณตอนกลางและด้านตะวันออกของจังหวัด^๓

เพลงพื้นบ้านท่าโปเป็นเพลงพื้นบ้านของเดิมที่เล่นกันอยู่ในหมู่บ้านตามที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และผู้ที่จดจำกันมา ไม่ได้เคยนำเนื้อร้องของใครมาเสริมแต่งดัดแปลง การเล่นเพลงพื้นบ้านท่าโปผู้เล่นทั้งชายและหญิงจะนั่งโจงกระเบน ใช้ตะโพนเป็นเครื่องดนตรีให้จังหวะ เทศกาลที่มีการเล่นเพลงพื้นบ้านมากที่สุดคือ ตรุษ สงกรานต์ ซึ่งเป็นเทศกาลรื่นเริงในฤดูร้อน เนื่องจากเป็นช่วงที่ไม่มีฝน ผู้คนในชุมชนว่างจากงานในนา ไร่ หน่อมสาวจะนัดมาพบกันในสถานที่รื่นเริงและมีบริเวณกว้างพอที่จะเล่นเพลง และการละเล่นอื่นๆ ได้สะดวก เช่น บริเวณลานวัด ข้างกองฟาง ในทุ่งนาใกล้หมู่บ้าน เพื่อเล่นเพลง ร้องรำกันอย่างสนุกสนาน บางครั้งจะมีหน่อมสาวจากหมู่บ้านใกล้เคียง นำขบวนมาร่วมด้วย ทำให้ครึกครื้นยิ่งขึ้น^๔

เทศกาลสงกรานต์ซึ่งถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทย จะมีการเฉลิมฉลอง โดยการทำบุญตักบาตรเทศกาลวันตรุษ จะเริ่มในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ มีการทำบุญตักบาตร ๔ วัน ติดต่อกัน ส่วนสงกรานต์ตั้งแต่วันที่ ๑๓ เมษายน มีการทำบุญตักบาตร ๕ วัน ถ้าปีใด วันตรุษกับสงกรานต์ต่อเนื่องกัน จะมีโอกาสทำบุญและสนุกสนานรื่นเริงกันเป็นระยะเวลาถึง ๙ วัน เมื่อพิธีทางศาสนาเสร็จสิ้นแล้ว ทั้งผู้ใหญ่ หน่อม สาว และเด็กจะนัดหมายกันเก็บดอกไม้เข้าโบสถ์ เมื่อรับประทานอาหารเช้าเสร็จเรียบร้อยแล้วเก็บดอกไม้มาพร้อมกันที่วัด แล้วก็ตั้งขบวนแห่ดอกไม้เข้าโบสถ์ เมื่อเข้าไปในโบสถ์เรียบร้อยแล้วจะมีตัวแทนคนหนึ่ง จุดธูปเทียนบูชาพระ แล้วเริ่มร้องเพลงพินิจฐานขอพรจากพระให้สมหวังในสิ่งที่แต่ละคนปรารถนา บางครั้งจะมีการร้องเล่นกันบ้าง แต่เป็นการล้ออย่างสุภาพ แม้เพลงอื่นๆ จะถูกลืมไปบ้าง แต่เพลงพินิจฐานนี้ยังคงอยู่คู่บ้านท่าโปตลอดมา^๕

หลังจากร้องเพลงพินิจฐานในโบสถ์แล้ว ก็พากันออกมาที่บริเวณลานวัด จัดการละเล่นสนุกสนานต่างๆ เช่น เล่นลูกช่วงลูกช้อย มอญซ่อนผ้า รีรีข้าวสาร ฝิฟุ้งได้ ชีม้าส่งเมือง ชักเย่อ ซึ่งเป็นการละเล่นเชิงกีฬา สลับกับการเล่นเพลงพื้นบ้าน และราวจนถึงเที่ยงวัน ทุกคนจะกลับไปพักผ่อน

^๓ อ่างแล้ว, หน้า ๒.

^๔ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโป, (อุทัยธานี : ม.ป.ท. ๒๕๔๘), หน้า ๔๕-๔๖.

^๕ อ่างแล้ว, หน้า ๔๖.

แต่บางครั้งถ้ามีแขกต่างถิ่นมาเยือนจะมีการเลี้ยงอาหารกลางวันและเล่นต่อไปถึงบ่าย ภาคเย็น ช่วงแดดร่มลมตกก็จะมีการนัดแนะไปเล่นเพลงอีกรอบหนึ่ง ส่วนมากจะใช้บริเวณทุ่งนาใกล้หมู่บ้าน โดยสลับกันระหว่างทุ่งนาในเขตหมู่ ๓ ซึ่งเรียกว่าบ้านเหนือ กับทุ่งนาในเขตหมู่ ๔ ซึ่งเรียกว่าบ้านล่างเป็นสถานที่นัดพบ เสร็จจากภารกิจในบ้านแล้วก็จะออกมายังบริเวณที่นัดหมายโดยมีเสียงโชนเสียงกลองเร่งเร้าให้รีบออกไปร่วมสนุกสนานการละเล่นส่วนใหญ่ จะเป็นการรำวง เล่นกันไปถึงพลบค่ำจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน^๖

การเล่นเพลงพื้นบ้านท่าโพช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมา มีการเล่นลดน้อยลง เนื่องจากสภาพการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับหนุ่มสาวที่เล่นเพลงพื้นบ้าน มีอายุมากขึ้นมีภารกิจทางครอบครัวมากขึ้น จึงทำให้การเล่นเพลงพื้นบ้านขาดช่วงไป ในปัจจุบันจึงมีพ่อเพลงแม่เพลงสูงอายุเพียงกลุ่มเล็กๆ ที่ต้องการรักษาประเพณีการเล่นเพลงพื้นบ้าน พยายามชักชวนให้คนรุ่นลูกหลานร่วมเล่นเพลงพื้นบ้าน เพื่อจะได้ช่วยกันจดจำและถ่ายทอดไปถึงคนรุ่นต่อไป^๗

เพลงพื้นบ้านท่าโพเป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ชาวบ้านท่าโพร้องและเล่นสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน สันนิษฐานว่าในอดีตบ้านท่าโพเป็นจุดพักค้างแรมของขบวนเดินทางค้าขายหรือกองทัพ เมื่อมีการพักค้างแรมชาวบ้านท่าโพก็จะร้องรำทำเพลงที่มีในท้องถิ่นของตน จึงทำให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการแสดงหลายๆ อย่างเกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพลงพื้นบ้าน ได้แก่ เพลงพืชมธุวาน เพลงชักเย่อ เพลงโลม เพลงรำวง เพลงกรุ่น เพลงบวชนาค ฯลฯ^๘

พลาดิษฐ์ สิทธิชัยกิจ ผู้เขียนมรดกใหม่จากกลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง ได้กล่าวถึงความ เป็นมาของหมู่บ้านท่าโพตอนหนึ่งว่า “เพลงพื้นบ้านท่าโพนี้น่าจะเป็นเพลงพื้นบ้านของเดิมเพราะ เล่นกันอยู่ในวงแคบๆ ตามที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและมีผู้จดจำมาและไม่ได้นำเนื้อร้องของใคร มาเสริมแต่งดัดแปลงให้เป็นของตนเองอย่างในปัจจุบัน”^๙

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งเป็นปีแห่งการรณรงค์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไทย อาจารย์สำเร็จ รงค์ทอง อดีตครูใหญ่โรงเรียนวัดพันสี ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัด อุทัยธานี พร้อมคณะกรรมการดำเนินงานได้ฟื้นฟูการเล่นเพลงพื้นบ้านท่าโพขึ้น โดยชักชวนพ่อ เพลงแม่เพลงที่สนใจในหมู่บ้านท่าโพทั้งชายและหญิงมาฝึกซ้อมจนสามารถร้องรำถ่ายทอดให้คน

^๖ อ่างแล้ว, หน้า ๔๖.

^๗ อ่างแล้ว, หน้า ๔๖.

^๘ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๕-๖.

^๙ อ่างแล้ว, หน้า ๕.

ในจังหวัดอุทัยธานี จนเป็นที่รู้จักแพร่หลายเป็นที่ยอมรับว่าเพลงพื้นบ้านท่าโพเป็นเพลงพื้นบ้านที่สำคัญของจังหวัดอุทัยธานี อาจารย์สำเร็จ รงค์ทอง ซึ่งเป็นพ่อเพลงคนหนึ่งและถือว่าท่านเป็นศิลปินผู้ทรงภูมิปัญญาของหมู่บ้านท่าโพ เป็นผู้รวบรวมเพลงพื้นบ้านท่าโพไว้เป็นอย่างดีเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมนี้ไว้ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้และศึกษาค้นคว้าต่อไป ท่านได้เล่าถึงความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านท่าโพว่า^{๑๑}

“เพลงพื้นบ้านท่าโพนั้น เป็นศิลปวัฒนธรรมและการละเล่นที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว นิยมเล่นกันในเทศกาลตรุษ สงกรานต์ของทุกปี เมื่อถึงเทศกาลตรุษ สงกรานต์ ชาวบ้านจะมาร่วมทำบุญกันที่วัดท่าโพ หลังจากทำบุญตักบาตรในตอนเช้าเสร็จแล้วก็จะมีการเล่นเพลงพื้นบ้าน สร้างความสนุกสนานรื่นเริงในหมู่บ้านซึ่งจะมีทั้งเด็ก หนุ่มสาว และผู้เฒ่าผู้แก่รวมทั้งหนุ่มสาวในหมู่บ้านใกล้เคียงจะมาพร้อมร้องเล่นกันด้วย เนื้อหาของเพลงที่ร้องส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกี้ยวพาราสีระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง”^{๑๒}

การแสดงเพลงพื้นบ้านท่าโพ มีการสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนทำให้บางเพลงมีเนื้อร้องและทำนองผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับเดิมอยู่บ้าง บางเพลงมีการเสริมแต่งให้มีความไพเราะหรือสนุกสนานขึ้น เนื้อร้องบางเพลงอาจมีการปรับปรุงเพื่อให้ถูกจังหวะ แต่ก็พยายามรักษาดั้งเดิมของเพลงไว้มากที่สุด บทเพลงพื้นบ้านที่ร้องเล่นกันมานาน ที่รวบรวมได้มีดังนี้

๑. เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามเทศกาล

๑.๑ เพลงพืชมูลฐาน

๑.๒ เพลงซึกเยอ

๑.๓ เพลงโลม

๑.๔ เพลงกรุ่น

๒. เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามงานพิธีต่างๆ เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม

๒.๑ เพลงฮิลเล

๒.๒ เพลงระบำ

๒.๓ เพลงบวชนาค

๒.๔ เพลงรำสวด

๒.๕ เพลงแห่นางแมว

^{๑๑} อ่างแล้ว, หน้า ๕.

^{๑๒} อ่างแล้ว, หน้า ๕.

๓. เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามฤดูกาล

๓.๑ เพลงเกี่ยวข้าว

๔. เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับเพลงกล่อมลูก

๔.๑ เพลงวัดโบสถ์

๔.๒ เพลงกาเหว่า

๕. เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับการเกิดทุนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นิทานพื้นบ้าน ชาตก วรรณคดีไทย

เพลงราวังโบราณ เพลงพื้นบ้านท่าโปในปัจจุบันยังเป็นที่นิยมและสนใจจากบุคคลทั่วไป คณะพ่อเพลง แม่เพลง ของบ้านท่าโปได้รับเชิญให้ไปแสดงในงานพิธีหรืองานประเพณีงานต้อนรับแขกผู้มาเยือนจังหวัดอุทัยธานี หรือแสดงให้นักศึกษานักศึกษา ได้ดูและเรียนรู้เป็นประจำ^{๑๒}

๓.๒ ประเภทของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

เพลงพื้นบ้านท่าโป จังหวัดอุทัยธานี ที่เล่นกันอยู่แต่เดิมนั้นมีหลายชนิด เช่น เพลงพิชฐาน เพลงโลม เพลงซึกเย่อ เพลงฮิลเลเล เพลงเกี่ยวข้าว เพลงกรุ่น เพลงราวังโบราณ เพลงกล่อมลูกหรือเพลงกล่อมเด็ก เพลงรำสวด และเพลงประกอบการละเล่นพื้นบ้าน จำนวนคนเล่นจะมีกี่คนก็ได้ มีลีลาการรำรำไปตามจังหวะและทำท่าทางประกอบตามเนื้อร้องของบทเพลงนั้นๆ โดยใช้กลองรำมะนาเป็นเครื่องประกอบจังหวะ เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานีแบ่งเป็น ๕ ประเภท ดังนี้

๓.๒.๑ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามเทศกาล

๓.๒.๒ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามงานพิธีต่างๆ เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม

๓.๒.๓ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามฤดูกาล

๓.๒.๔ เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับเพลงกล่อมลูก

๓.๒.๕ เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับการเกิดทุนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นิทานพื้นบ้าน ชาตก วรรณคดีไทย

ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอสารัตถะดังต่อไปนี้

^{๑๒} อ่างแล้ว, หน้า ๖.

๓.๒.๑ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามเทศกาล ได้แก่ เพลงพิชฐาน เพลงชักเย่อ เพลงโลม เพลงกรุ่น

๑. เพลงพิชฐาน^{๓๓}

เพลงพิชฐาน เป็นเพลงที่ใช้เล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์ หลังจากทำบุญตักบาตรแล้วหนุ่มสาว ผู้เฒ่าผู้แก่ และเด็ก ๆ จะนำดอกไม้ประนมมืออยู่หน้าพระประธาน โดยนั่งแยกกันเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายชายและฝ่ายหญิงฝ่ายชายจะเริ่มร้องเพลงพิชฐานหรืออิชฐานขึ้นก่อนแล้วคนอื่น ๆ จะเป็นลูกคู่ร้องรับ ต่อไปฝ่ายหญิงจะร้องแก้บ้าง แล้วลูกคู่ร้องรับสลับกันไป

เนื้อร้องเพลงพิชฐาน

ชาย พิชฐานเอ๋ย มือหนึ่งถือพาน ถือพานด้วยดอกไม้ เกิดมาชาติใดแสนใด

ขอให้ได้เป็นคนไทย

ลูกคู่ พิชฐานวานไหว้ขอให้ได้เหมือนใจเราคิด พิชฐานเอ๋ย ดอกเอ๋ย วิมาน ขอให้

พานพบเอ๋ย ดอกเอ๋ยผอบ ขอให้พบพานเอ๋ย

หญิง พิชฐานเอ๋ย มือหนึ่งถือพาน ถือพานด้วยดอกกุณ เกิดมาชาติใดแสนใด

ขอให้เป็นคนใจบุญ

ลูกคู่ พิชฐานวานไหว้ ขอให้ได้เหมือนใจเราคิด พิชฐานเอ๋ย ดอกเอ๋ย วิมาน

ขอให้พานพบเอ๋ย ดอกเอ๋ยผอบ ขอให้พบพานเอ๋ย

๒. เพลงชักเย่อ^{๓๔}

เพลงชักเย่อนับว่าเป็นเพลงพื้นบ้านท่าโปที่แท้จริงเนื่องจากยังไม่เคยพบการเล่นในท้องถิ่นอื่น เพลงชักเย่อใช้ร้องรำก่อนการเล่นชักเย่อ เล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์

วิธีการเล่น แบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง มีพ่อเพลง แม่เพลงร้องนำ และมีลูกคู่ร้องรับ ผู้ร้องนำทั้งชายและหญิงต้องออกมาร้องและรำอยู่กลางวง ร้องแก้กันมีลูกคู่ ร้องรับสลับกันเป็นคู่ๆ สุดท้ายทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะเกาะเอวต่อกันหัวหน้าฝ่ายชายกับหัวหน้าฝ่าย

^{๓๓} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโป, หน้า ๑๗.

^{๓๔} จุฑามณี บ้านมอญ “การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโป ตำบลท่าโป อำเภอนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” ปรินิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๐, หน้า ๕๑-๕๒.

หญิงจับมือกัน โยกตัวไปตามจังหวะเพลง แล้วดิ่งกันแบบซักเย่อ ฝ่ายใดสามารถดิ่งฝ่ายตรงข้ามไป
ทางฝ่ายตนได้ เป็นฝ่ายชนะ

เนื้อร้องเพลงซักเย่อ

ชาย มาซักเย่อกันเอ๋ย เสมอที่ต้นข่อย มาเจอสาวสาวน้อยน้อย (ซ้ำ)

เอ๋ยเรามาชวนเล่นซักเย่อกันเอ๋ย

ลูกคู่ เอ่อระเหยกันเอ๋ย เอ๋ยเรามาชวนเล่นซักเย่อกันเอ๋ย ฮ้าไอ้

หญิง มาซักเย่อกันเอ๋ย เสมอที่ต้นข่อย มาเจอสาวสาวน้อยน้อย (ซ้ำ)

เอ๋ยเรามาชวนเล่นซักเย่อกันเอ๋ย

ลูกคู่ เอ่อระเหยกันเอ๋ย เอ๋ยเรามาชวนเล่นซักเย่อกันเอ๋ย ฮ้าไอ้

ชาย ซักหรือแม่หรือ แม่โพพันไม้แม่ไผ่พันมือ (ซ้ำ) ให้น้องยื่นมือมาเออ

ลูกคู่ เอ่อระเหยกันเอ๋ย แม่โพพันไม้แม่ไผ่พันมือ ให้น้องยื่นมือมาเออ ฮ้าไอ้

หญิง ซักหรือพ่อหรือ พ่อโพพันไม้พ่อไผ่พันมือ (ซ้ำ)

พ่อแม่เขาอมให้หม่อมแล้วหรือ พ่ออย่ามาคือคิงเอ๋ย

ลูกคู่ เอ่อระเหยกันเอ๋ย พ่อแม่เขาอมให้หม่อมแล้วหรือ พ่ออย่ามาคือมาคิงเอ๋ย ฮ้าไอ้

ชาย มาเถิดเอ๋ยมาแม่ก็มา อย่ามัวหวังหนักหวังหนักซักซ้ำ (ซ้ำ) ขอเชิญแม่มาเถิดเอ๋ย
ฮ้าไอ้

ลูกคู่ เอ่อระเหยกันเอ๋ย อย่ามัวหวังหนักหวังหนักซักซ้ำ ขอเชิญแม่มาเถิดเอ๋ย ฮ้าไอ้

หญิง มาเถิดเอ๋ยมาพ่อก็มา อย่ามัวหวังหนักหวังหนักซักซ้ำ (ซ้ำ) มาฟังฉันว่าเถิดเอ๋ย

ลูกคู่ เอ่อระเหยกันเอ๋ย อย่ามัวหวังหนักหวังหนักซักซ้ำ มาฟังฉันว่าเถิดเอ๋ย ฮ้าไอ้

พร้อมกัน มาซักเย่อกันเอ๋ย เสมอที่ต้นกุ่ม พวกเราสาวสาวหนุ่มหนุ่ม (ซ้ำ)

เรามาจับกลุ่มซักเย่อกันเอ๋ย เอ่อระเหยกันเอ๋ย พวกเราสาวสาวหนุ่มหนุ่ม

เรามาจับกลุ่มซักเย่อกันเอ๋ย (ซ้ำ) ฮ้าไอ้

๓. เพลงโลม^{๑๕}

เพลง โลมหรือเพลงซ้ำเจ้าโลม เป็นเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงปฏิพากย์ เนื้อร้องเป็น
การเกี่ยวพาราสีกันระหว่างชายกับหญิง

^{๑๕} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๑๕-๑๖.

วิธีการเล่น ผู้เล่นฝ่ายและฝ่ายหญิงตั้งวงหรือแถว แบ่งเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิงคนร้อง นำฝ่ายชายและหญิงจะเข้าอยู่ในวงทีละคู่ ร้องโต้ตอบกันและรำไปด้วย การร้องจะคล้ายเพลงซึกเย่ แต่ลูกคู่รับต่างกัน เนื้อเพลงเปรียบอาการของนางซ้างใช้คำพูดสองแง่สองง่ามให้คิดและว่ากันเจ็บ ๆ โดยขึ้นต้นด้วยคำว่า โลมแม่โลม หรือ โลมพ่อโลม

เนื้อร้องเพลงโลม

ชาย โลมแม่โลมเปรียบเหมือนเอยนางซ้างเข้ามาโลมต้นมะม่วง

ลูกคู่ เปรียบเหมือนเอยนางซ้างเข้ามาโลมต้นมะม่วง

ชาย นื่องพูดกับพี่ไว้ว่าอย่างไร พี่อยากตายเมื่อถูกคนสวยหลอกหลวง

ลูกคู่ เอ๋ยโอรสหัดซัดซ้า ขยับออกไปไกลลงมา ขยับออกไปไกลลงมา สองมือก็คว่ำลมเอย

โลมจ้าวโลมงาสุดปัญญาของพี่แล้วหนา จนปัญญาของพี่แล้วหนา สองมือก็คว่ำ

ลมเอย

หญิง โลมพ่อโลมเปรียบเหมือนเอยนางซ้างเข้ามาโลมคอกสัก

ลูกคู่ เปรียบเหมือนเอยนางซ้างเข้ามาโลมคอกสัก

หญิง โลมนื่องอย่างไรมันก็ไม่ได้เพราะฉันมีคนรัก

ลูกคู่ เอ๋ยโอรสหัดซัดซ้า ขยับออกไปไกลลงมา ขยับออกไปไกลลงมา

สองมือก็คว่ำลมเอย โลมจ้าวโลมงา ปลาสดไปติดเอาหน้าผู้ชายเป็นบ้า โลมเอย (ซ้ำ)

ชาย โลมแม่โลมเปรียบเหมือนเอยนางซ้างเข้ามาโลมต้นประคู้

ลูกคู่ เอ๋ยโอรสหัดซัดซ้า ขยับออกไปไกลลงมา ขยับออกไปไกลลงมา สองมือก็คว่ำ

ลมเอย โลมจ้าว โลมงา สุดปัญญาของพี่แล้วหนา จนปัญญาของพี่แล้วหนา สองมือ

ก็คว่ำลมเอย

หญิง โลมพ่อโลมเปรียบเทียบเหมือนเอยนางซ้างเข้ามาโลมอบเชย

ลูกคู่ เปรียบเหมือนเอยนางซ้างเข้ามาโลมอบเชย

หญิง โลมนื่องไปนักเอ๋ยมันจี้มั่งจะขาดไปเลย

ลูกคู่ เอ๋ยโอรสหัดซัดซ้า ขยับออกไปไกลลงมา ขยับออกไปไกลลงมา สองมือก็คว่ำ

ลมเอย โลมจ้าว โลมงา ปลาสดไปติดเอาหน้าผู้ชายเป็นบ้า โลมเอย (ซ้ำ)

๔. เพลงกรุ่น^{๑๖}

เพลงกรุ่น เป็นเพลง พื้นบ้านท่าโพ ที่ใช้ร้องเล่นกันในเทศกาลตรุษสงกรานต์ ลักษณะ เป็นเพลงร้องโต้ตอบกันระหว่างชายกับหญิง

วิธีการเล่น พ่อเพลงแม่เพลงจะออกมาร้องรำกลางวง ลูกคู่ปรบมือ และร้องรับ

เนื้อร้องเพลงกรุ่น

ชาย กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น
 ลูกคู่ กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น
 ชาย กรวดน้ำคว่ำขัน เรามาพบกันเถิดนะแม่คุณ
 หญิง กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น
 ลูกคู่ กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น
 หญิง กรวดน้ำคว่ำขัน ให้พื้นอนฝนไปเถิดพ่อคุณ
 ชาย กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 วันนี้มาพบคนสวย รักรักพี่ด้วยเถิดนะแม่คุณ
 หญิง กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 อย่ามาพูดจากันให้มากนัก น้องไม่รักรักพ่อเนื้อละมุน
 ชาย กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 โอ้แม่สาวสาวท่าโพ ช่างแต่งตัวโก้จริงนะแม่คุณ
 หญิง กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 ถึงแต่งตัวโก้ก็เรื่องของฉัน มันหนักบบาลหรือพ่อคุณ
 ชาย กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 โอ้แม่สาวหน้าใส ไปเที่ยวอุทัยกันไหมแม่คุณ
 หญิง กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 ชวนน้องจริงจริงหรือพี่ อุทัยธานีมีของดีไหมพ่อคุณ
 ชาย กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 ไปเที่ยวอุทัยแล้วไม่ผิดหวัง มีแม่น้ำสะแกกรังยังงัยแม่คุณ
 หญิง กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 พ่อหนุ่มอุทัยหน้ามน อยากให้วีหลวงพ่อมงคลจริงจริงพ่อคุณ

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖-๑๗.

ชาย กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 โอ้แม่น้องสาวคนดี มีพระชนกจักรีอีกนะแม่คุณ
 หญิง กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 แต่งตัวหวีหว้าทาแป้ง ที่ห้วยขาแข้งมีอะไรอีกนะพ่อคุณ
 ชาย กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 มรดกห้วยขาแข้งนั้นหนา มีสัตว์ป่ามากมายนะแม่คุณ
 หญิง กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 ที่อุทัยมีอาหารอะไรอร่อย ช่วยบอกน้องหน่อยเถิดนะพ่อคุณ
 ชาย กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 อาหารอุทัยมีตั้งร้อยแปด อย่าลืมชิมปลาแรดเขี้ยวนะแม่คุณ
 หญิง กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 ถึงอุทัยไม่ต้องอุทร คำแล้วกินนอนเถิดนะพ่อคุณ
 ชาย กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 จะอยู่เป็นสาวอีกทำไมเล่า มารักกันเถิดเจ้าหายเหงาแม่คุณ
 หญิง กรุ่นฉันเอ๋ย สาลีกระไรกระท่อมกรุ่น (ลูกคู่รับ)
 ถ้ำรักน้องจริงใจให้ไปสู้ออ ต่อหน้าคุณพ่อเถิดนะพ่อคุณ

๓.๒.๒ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามงานพิธีต่างๆ เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม ได้แก่
 เพลงฮิลเล เพลงระบำ เพลงบวชนาค เพลงรำสวด เพลงแห่นางแมว

๑. เพลงฮิลเลเล^{๑๖}

เพลงฮิลเลเล เป็นเพลงที่ร้องเกี่ยวพาราตีกันระหว่างหนุ่มกับสาว

วิธีการเล่น แบ่งเป็นฝ่ายชายหญิงเหมือนเพลงกรุ่น ผิดกันตรงเนื้อร้อง และทำนอง

เนื้อร้องเพลงฮิลเลเล

ลูกคู่ ฮิลเลเล เอ้า ฮิลเลเล

ชาย ฮิลเลเล เอ้า ฮิลเลเล จะไปก็ไปกระโดดขึ้นท้ายรถเมล์ (ลูกคู่รับ)

หญิง ฮิลเลเล เอ้า ฮิลเลเล จะไปก็อยากจะไปกระโดดขึ้นท้ายรถเมล์ (ลูกคู่รับ)

ชาย ฮิลเลเล เอ้า ฮิลเลเล โอ้แม่คนสวยพี่ขอรำด้วยสักคนนะเว (ลูกคู่รับ)

^{๑๖} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๒๓.

หญิง ฮิลเลเล เอ้า ฮิลเลเล อย่างมาปากหวานน้องไม่สงสารเสียแล้วนะเว (ลูกคู่รับ)

ชาย ฮิลเลเล เอ้า ฮิลเลเล แม่ดอกมะไฟพื่อยากอนนโกลเสียแล้วนะเว (ลูกคู่รับ)

หญิง ฮิลเลเล เอ้า ฮิลเลเล พ่อดอกตำแยไปหาเจ้าแก้วมาขอซิเว (ลูกคู่รับ)

ชาย ฮิลเลเล เอ้า ฮิลเลเล เจ้าช่อฟักทองกล้วมีของเสียแล้วซิเว (ลูกคู่รับ)

หญิง ฮิลเลเล เอ้า ฮิลเลเล ผู้ชายหลายใจอย่ามาสงสัยเลยพ่อลิเก (ลูกคู่รับ)

๒. เพลงระบำ^{๑๘}

เพลงระบำ เป็นเพลงที่เล่นกันอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่ใช้เทศกาลตรุษสงกรานต์หรืองานรื่นเริงต่าง ๆ ลักษณะการเล่นคล้ายเพลงฉ่อย ไม่ต้องมีเครื่องดนตรีประกอบมีเพียงลูกคู่ปรบมือเป็นจังหวะ

เนื้อร้องเพลงระบำ

พร้อม ระบำที่ไหนด่าเอ๋ย ระบำของชาวบ้านไร่

ชาย ระบำที่ไหนด่าเอ๋ย ระบำของชาวบ้านไร่

ถ้ารักจะเล่นก็เดินเข้ามา จะมัวอยู่ช้าทำไม

ลูกคู่ ดงไหนด่าเอ๋ย หอมหวานอยู่ในดงเอ๋ย อยู่ในดงเอ๋ย

หญิง ระบำที่ไหนด่าเอ๋ย ระบำของชาวบ้านไร่

เสียงผู้ชายเขามาร้องเชิญ สาวน้อยก็ไม่เน้นรำไร (ลูกคู่รับ)

ชาย ระบำที่ไหนด่าเอ๋ย ระบำของชาวบ้านไร่

พี่ตั้งวงเอาไว้คอยท่า จะให้วงพี่ลาหรืออย่างไร (ลูกคู่รับ)

หญิง ระบำที่ไหนด่าเอ๋ย ระบำของชาวบ้านไร่

เสียงใครเล่าคะเสียงใครเล่ามา มาเรียกน้องยาอยู่ทำไม (ลูกคู่รับ)

ชาย ระบำที่ไหนด่าเอ๋ย ระบำของชาวบ้านไร่

โอ้แม่คุณทูนหัว พี่เคยเป็นผัวของแม่สายใจ (ลูกคู่รับ)

หญิง ระบำที่ไหนด่าเอ๋ย ระบำของชาวบ้านไร่

อย่ามาพูดจากันให้มากนัก น้องยังไม่รู้จักว่าพี่เป็นใคร (ลูกคู่รับ)

^{๑๘} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๑๕.

๓. เพลงบวชนาค^{๑๕}

เพลงบวชนาค เป็นเพลงที่ใช้ในงานอุปสมบท ร้องเพื่อความสนุกสนาน เนื้อร้องเป็นการลำลา ตั้งเสียดระหว่างพ่อนาคกับคนรัก ที่ต้องจากไปบวชเป็นเวลาหนึ่งพรรษา ผู้ร้องคือ หนุ่มสาว ผู้เฒ่าผู้แก่ร้องขณะที่นาคไปวัดหรือวนรอบพระอุโบสถสามรอบ

วิธีการเล่น พ่อเพลงจะร้องนำในนามของพ่อนาค ส่วนแม่เพลงร้องนำในนามคนรักของพ่อนาค ร้องสลับกันเป็น คู่ ๆ ส่วนคนอื่น ๆ เป็นลูกคู่

เนื้อร้องเพลงบวชนาค

ชาย จะจากกันไปไกลน้องเสียแล้วเอ๋ย เอ๋ยลาแม่ชื่นหัวใจ พี่จะไปบวชสักหนึ่งพรรษา

สีกแล้วพี่จะมาหาใหม่ ให้มาเชื่อคำเอ๋ยพี่ไว้กันเสียเลยเอ๋ย

ลูกคู่ โย้ย ๆ ควับ ตะลาล่า พี่จะไปบวชสักหนึ่งพรรษา สีกแล้วพี่จะมาหาใหม่ให้มาเชื่อ

คำเอ๋ยพี่ไว้กันเสียเลยเอ๋ย สุดรักกระไรสุดใคร (ซ้ำ) คนรักเห็นจะไกลกันเอ๋ย

จะไกลกันเอ๋ย

หญิง จะจากกันไปหรือจะไกลกันแน่ เอ๋ยลาพ่อเพรสี่ไพร จะเอาคู่เบียดของน้องไปบวช

พักนี้เห็นจะชวดกันไป ให้มาไว้เนื้อเชื่อใจ (ซ้ำ) น้องเสียเลยเอ๋ย

ลูกคู่ โย้ย ๆ ควับ ตะลาล่า จะเอาคู่เบียดของน้องไปบวช พักนี้เห็นจะชวดกันไปให้มาไว้

เนื้อเชื่อใจ น้องเสียเลยเอ๋ย ลมพัดกระไรชายห่วย (ซ้ำ) รับน้องไปด้วยคนเอ๋ย

ไปด้วยคนเอ๋ย

ชาย จะเสียใจไปเลยโอ้แม่เตยดำ จะเสียใจไปทำไมถึงใครมาเรียกตะโกน น้องอย่าไป

ขึ้นโนนตะกาย ให้มาเชื่อคำเอ๋ยพี่ไว้กันเสียเลยเอ๋ย

ลูกคู่ โย้ย ๆ ควับ ตะลาล่า ถึงใครมาเรียกตะโกน น้องอย่าไปขึ้นไปโนนตะกายให้มาเชื่อ

คำพี่เอ๋ยพี่ไว้กันเสียเลยเอ๋ย ซ้ำพริงกระไรกระท่อมพริง (ซ้ำ) จับวัวไปขายจับควาย

ไปทิ้ง ทำหน้าเหมือนลิงโตนเอ๋ย เหมือนลิงโตนเอ๋ย

หญิง ได้ยินคำสวดของพ่อนาคมาสั่ง ให้ละล้าละลังหัวใจ ถึงใครมาพูดให้ถูกคอง้องก็ไม่

แก้ห่อผ้าให้ ถึงใครจะมาเรียกตะโกนน้องก็ไม่ขึ้น โนนตะกายให้มาเชื่อคำเอ๋ยน้อง

ไว้ กันเสียเลยเอ๋ย

ลูกคู่ โย้ย ๆ ควับ ตะลาล่า ถึงใครมาเรียกตะโกน น้องก็ไม่ขึ้น โนนตะกายให้มาเชื่อคำ

เอ๋ยน้องไว้ กันเสียเลยเอ๋ย ลมพัดหวนกระไรชายหาด (ซ้ำ) ใจน้องจะขาดแล้วเอ๋ย

^{๑๕} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๒๕-๒๖.

จะขาดแล้วเอ๋ย

ชาย มันจะจริงแล้วหรือ มันจะแน่แล้วหรือ แม่ลมพัดกระพือไปไฟให้น้องตั้งใจรอคอย

คอยพี่สักหน่อยเป็นไร ให้มาเชื่อคำเอ๋ยพี่ไว้กันเสียเลยเอ๋ย

ลูกคู่ โย้ย ๆ ควับ ตะลาล่า ให้น้องตั้งใจรอคอย คอยพี่สักหน่อยเป็นไร ให้มาเชื่อคำเอ๋ยพี่

ไว้กันเสียเลยเอ๋ย ข้าพริ้ง กระไรกระท่อมพริ้ง (ข้า) จับวัวไปขายจับควายไปทิ้ง ทำ

หน้าเหมือนลิงทโมนเอ๋ย เหมือนลิงทโมนเอ๋ย

หญิง จะบวชเป็นพระสละเป็นสงฆ์ แทนพระพุทธองค์หรือไร น้องจะโกนหัวบวชชี

ต่อไปจะไม่มียกใหม่ ให้มาเชื่อคำเอ๋ยน้องไว้กันเสียเลยเอ๋ย

ลูกคู่ โย้ย ๆ ควับ ตะลาล่า น้องจะโกนหัวบวชชี ต่อไปจะไม่มียกใหม่ ให้มาเชื่อคำเอ๋ย

น้องไว้ กันเสียเลยเอ๋ย ลมพัดกระไรชายเขา (ข้า) ใจเราจะขาดแล้วเอ๋ย จะขาดแล้วเอ๋ย

๔. เพลงรำสวด^{๒๐}

เพลงรำสวดใช้เล่นในการสวดศพหลังจากพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมจบแล้ว

จุดประสงค์คือ ต้องการ อยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพงานศพในเวลากลางคืนและให้เจ้าภาพคลายความ
โศกเศร้า

ลักษณะการเล่น ผู้เล่นจะนั่งล้อมวง หรือนั่งเป็นแถว ฝ่ายชายหนึ่งแถว ฝ่ายหญิงหนึ่ง
แถว หันหน้าเข้าหากัน ส่วนมากจะใช้สถานที่ที่พระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรม ฝ่ายชายจะเริ่มร้อง
ก่อน โดยขึ้นต้นด้วย นะโม ๓ จบ ขณะที่ร้องทั้งชายหญิงจะรำรำไปด้วยเนื้อร้องจะเป็นเรื่องราวที่
นำมาจากวรรณคดีหรือนิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน สามก๊ก ไชยเชษฐ

เนื้อร้องเพลงรำสวด

ชาย จะกล่าวถึงอสุราบุตรยักษ์ เรามาถามทักออกไปด้วยใจหาญ

หญิง ฝ่ายว่านางนริปริษาชาญ เสียงไครมาขานเรียกข้าคุณากแล้ว

ชาย ตัวของพี่นี่นะหรือคือไวยรัตน์ เป็นบุตรกษัตริย์เจ้าพารามาเป็นผัว

หญิง ชั่งไม่ไขพัครามาเมามัว มาเป็นผัวข้าเมื่อไรน่าบัดสี

ชาย เจ้าลืมแล้วหรือสังวาลบันดาลเจ้า เขาก็ให้เราเป็นเมียมีงมเหลือ

หญิง ไหนเลยใครจะยอมอสุรี ตัวเราก็มีซึ่งอิทธิฤทธิ์ไคร

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

ครั้นถึงกลางนอกชานละลานจิต ตะลึงคิดลึงเลดูเคหา
 พระขำเลื่องเยื้องย่างคูด่างปลา ชะโงกหน้ามือช้อนขึ้นชมดู
 กลมกลมสมอย่างสารพัน บ้างว่ายหันเหียงหางและกางหู
 ถึงกระถางดอกไม้ชายตา ดู เป็นคู่ชู้ช่ออรชร
 มะขามโค้งงอคดเป็นข้อศอก บ้างกลับกลอกแห่งเกาะกะเทาะล่อน
 จันทน์หอมจันทนาจะลาจร มะลิช้อนช่อนชูอยู่จงคิ
 จำปีเอ๋ยเจ้าอย่าคว่นไปก่อนแล้ว ดังเกตุแก้วพิกลุย์สุนศรี
 จะโรยร้างห่างสิ้นกลิ่นนารี จำปีเอ๋ยสักกี่ปีจะกลับมา

๕. เพลงแห่นางแมว^{๒๐}

เพลงแห่นางแมว เป็นเพลงพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันอยู่ในภาคกลาง เล่นในฤดูฝนปีที่ฝน
 แล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ผู้เล่นเป็นผู้ชายล้วน อุปกรณ์ในการเล่น ได้แก่ แมว ปลัดขิก ลูก
 กระดิ่ง เกราะหรือโปง หาบกระบุง น้ำ

วิธีการเล่น ผู้เล่นแห่นางแมว จะใส่เสื้อฝ้ายน้อยชิ้น หรือสวมกางเกงในตัวเดียวรอบนอก
 ใช้ใบไม้เย็บต่อกันเป็นผ้าเตี๋ยวุ่น เล่นกันในเวลากลางคืนตอนหัวค่ำ ผู้เล่นทุกคนต้องถืออุปกรณ์ใน
 การเล่น เดินร้องเพลงแห่นางแมว เข้าไปทุกหลังคาเรือนในหมู่บ้านเป็นเวลา ๓ คืน ขณะที่คณะนาง
 แมวเขาไปในบ้าน เจ้าของบ้านจะออกมายืนที่ชานบ้านแล้วใช้น้ำสาดใส่คณะนางแมวให้เปียกและ
 และทุกคน เวลากลางวัน ขณะที่มีการเล่นนางแมวอยู่นั้น ตอนบ่าย ๆ จะนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธี
 สวดสันปลาช่อนที่วัดหรือตามเกาะชายทุ่งนาใกล้ ๆ บริเวณหมู่บ้านเป็นเวลา ๓ วัน คืนที่ ๓ คณะ
 นางแมวจะนำกระบุงหาบคอนไปด้วยเพื่อขอข้าวสาร น้ำปลา พริก เกลือ มะเจือ ปลา ร้า แล้วนำมา
 หุงหาเลี้ยงประชาชนที่มาฟังพระสงฆ์ทำพิธีสวดสันปลาช่อนโดยใช้ใบไม้เป็นภาชนะสำหรับใส่
 อาหาร

เนื้อร้องเพลงแห่นางแมว ใช้คำหยาบโลน เพราะเชื่อกันว่าถ้าใช้คำสุภาพเทวดาท่าน
 ไม่โปรดให้ฝนตก มีหลายบท เช่น

๑. ขอสมากัย เข้าไปในรั้วบ้าน ไซ้คนอนาถา พระยาข้าวสาร พักแพงแดงกวา อามาใส่
 เต้า เดือนแปดเดือนเก้า พระเจ้าพรรษา ปีนี้ปีอะไร ถึงไม่ได้ทำนา เล่นนางแมวกันเสียใหม่ จึงจะได้

^{๒๐} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๒๗-๒๘.

ทำนา ฝนตกลงมา เทเลลงมา ท่วมไร่ท่วมนา ท่วมป่าหนอง โสนนิมณฑ์หลวงตาไปี เสกคาถาปลา
ช่อน ปั้นเมฆสามก้อน มีละครสามวัน หัวล้านชนกัน เทเลลงมา เทเลลงมา

๒. นางแมวเอี้ย ขอฟ้าขอฝน ขอน้ำมนต์รดหัวแมวข้าง ค่าเบี่ยค่าจ้าง ดิดหางนางแมว
ฝึให้ปลา ปลาขโมยลัก ฝึให้ผัก ผักเป็นแมง ฝึให้เตง แดกคอกคอด ฝึให้หมอด มอดเจาะเรือ เสาเรือ
โย้เย้ เอาลูกใส่เปล ฝนตกลงมา ฝนตกลงมา ท่วมไร่ท่วมนา ท่วมป่าหนอง โสน นิมณฑ์หลวงตาไปี
เสกคาถาปลาช่อน ปั้นเมฆสามก้อน มีละครสามวัน หัวล้านชนกัน เทเลลงมา เทเลลงมา

๓. เทวดาเบื้องบน ไชฝนลงมา เทวดาเบื้องล่าง เตรียมอ่างคอยท่า ฝนตกเฉ่ ๆ ฝนตกจ๋า
ๆ ท่วมทุ่งท่วมท่า ท่วมป่าหนอง โสน นิมณฑ์หลวงตาไปี เสกคาถาปลาช่อน ปั้นเมฆสามก้อน มี
ละครสามวัน หัวล้านชนกัน เทเลลงมา เทเลลงมา

๔. นางแมวเอี้ย นางแมวหลายอย่าง สีขาวดำต่าง หางขาวตลอด ไอ้คดกินปลาอย่าง ไอ้
ต่างกินปลาแห้ง ใครว่าฝนแล้ง ฝนตกลงมา ฝนตกลงมา ท่วมไร่ท่วมนา ท่วมป่าหนอง โสน นิมณฑ์
หลวงตาไปี เสกคาถาปลาช่อน ปั้นเมฆสามก้อน มีละครสามวัน หัวล้านชนกัน เทเลลงมา เทเลลงมา

๕. แม่หม้ายเอี้ย อย่าเพิ่งขายลูก ข้าวปลาหรือก็ถูก ผลไม้หรือก็แพงทำตาแดง ๆ นอน
ตะแคงร้องไห้ ไม่ต้องเสียใจ ไปจ้มนำชอกอสู นายอำเภอรูปลหล่อ ท่านจะช่วยแก้ไข ฝนตกท่าใหญ่
เทเลลงมา เทเลลงมา

๖. ปลาหมอเอี้ย ร้องไห้หาน้ำ ได้ปลาแก้มชำ ร้องหาฝน นายอำเภอน้ำมล ฝนตกลง
มา ฝนตกลงมา ท่วมไร่ท่วมนา ท่วมป่าหนอง โสน นิมณฑ์หลวงตาไปี เสกคาถาปลาช่อน ปั้นเมฆสาม
ก้อน มีละครสามวัน หัวล้านชนกัน เทเลลงมา เทเลลงมา

๗. ใครไม่ให้ข้าวสาร นมยานลคร่อง ใครไม่ให้ข้าวกล็อง เอาบ่วงคล็องหว่างขา แล้ว
ถูไปมา เป็นเวลาสามวัน หัวล้านชนกัน เทเลลงมา เทเลลงมา ท่วมไร่ท่วมนา ท่วมป่าหนอง โสน
นิมณฑ์หลวงตาไปี เสกคาถาปลาช่อน ปั้นเมฆสามก้อน มีละครสามวัน หัวล้านชนกัน เทเลลงมา
เทเลลงมา

๘. ใครไม่ให้ปลาร้า ให้ฝึราเป็นเห็ด ใครไม่ให้ไข่เป็ด ขอให้เห็ดขึ้นฝึใครไม่ให้ไข่ไก่
ฝึใหญ่ขึ้นทุกปี ฝนตกแล้วเหวย ฝนตกแล้ววา ฝนตกเจ็ดท่า ฟ้าผ่ายายชี ปลาไหล ไชฝึ เทเลลงมา เทเล
ลงมา

๙. จะขึ้นทางจ้ว หรือก็กลัวแมงดา จะขึ้นทางฝา หรือก็กลัวแมงป่อง ถ้าน้องรักพี่ให้ฝึ
ลคร่อง ตาขุนเพชรขึ้นไปส่อง ที่ช่องหว่างขา จนน้ำตาไหลนองฝนตกฟ้าร้อง น้ำนองทุ่งนา เทเลลง
มา เทเลลงมา

๑๐. นางแมวเอ๋ย ขอลาไปก่อน ให้ศีลให้พร จากจรแล้วหรือ นกกระจอกบินปรี้อขอลาไปก่อน อยู่หลับอยู่นอน อิสลามบ้านนี้ เศรษฐีบ้านนอก ดุจเงินแก่แขนงแหวนแก่ศอกชักเข้าชักออก ดุจกระบอกเป็นมัน หัวล้านชนกัน เทเลงมา เทเลงมา

๑.๒.๓ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามฤดูกาล ได้แก่ เพลงเกี่ยวข้าว

๑. เพลงเกี่ยวข้าว ^{๒๒}

เพลงเกี่ยวข้าวใช้ร้องเล่นในเวลาที่กำลังเกี่ยวข้าว โดยในมือซ้ายกำคันข้าวมีขวากำเกี่ยว ก้มลงเกี่ยวข้าวเต็มกำมือแล้วก็วางแผ่ลง แล้วก็ก้มลงเกี่ยวเดินหน้าต่อ ๆ ไปบทเพลงเกี่ยวข้าวจึงมีเนื้อเรื่องสั้น ๆ การร้องจะเป็นการขำเย้า ล้อเลียนกันสนุก ๆ โดยมีคนร้องนำและลูกคู่รับ ไม่มีการปรบมือใช้เครื่องมือดนตรีประกอบเพราะมือไม่ว่าง เป็นการเล่นขณะทำงาน เพื่อความสนุกสนาน และผ่อนคลายความเมื่อยล้า เมื่อมาจัดเป็นการแสดงก็ไม่ได้ร้องเล่นในนา แต่จะแต่งตัวสวยงาม จัดฝ่ายหญิงฝ่ายชายมีพ่อเพลงแม่เพลงเป็นหัวหน้า ถือเกี่ยวมือหนึ่ง ต้นข้าวมือหนึ่ง ร้องรำไปตามเพลง

เนื้อร้องเพลงเกี่ยวข้าว

ชาย เกี่ยวเถิดเอ๋ยลาแม่ก็เกี่ยว พี่นำแขกมาเจ้าของนาไปไหน (ซ้ำ)

มารับพี่ชายสักหน่อยเอ๋ย

ลูกคู่ มารับพี่ชายหน่อยเอ๋ย เออระเหยเกี่ยวเอ๋ย พี่นำแขกมาเจ้าของนาไปไหน

มารับพี่ชายหน่อยเอ๋ย อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอ๋ย (ซ้ำ) ฮ่าฮั๊

หญิง เกี่ยวเถิดลาพ่อก็เกี่ยว พี่นำแขกมาเจ้าของนาอยู่ที่นี่ (ซ้ำ) ขอเชิญคุณพี่ไปที่นาเอ๋ย

ลูกคู่ ขอเชิญคุณพี่ไปที่นาเอ๋ย เออระเหยเกี่ยวเอ๋ย พี่นำแขกมาเจ้าของนาอยู่ที่นี่

ขอเชิญคุณพี่ไปที่นาเอ๋ย อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอ๋ย (ซ้ำ) ฮ่าฮั๊

ชาย ชิดเถิดเอ๋ยลาแม่ก็ชิด เอ้อมมือเข้าไปสะกิด (ซ้ำ) หวังจะชิดนางเอ๋ย

ลูกคู่ หวังจะชิดนางเอ๋ย เออระเหยเกี่ยวเอ๋ย เอ้อมมือเข้าไปสะกิด

หวังจะชิดนางเอ๋ย อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอ๋ย (ซ้ำ) ฮ่าฮั๊

หญิง ชิดเถิดเอ๋ยพ่อก็ชิด ถ้าเอ้อมมือเข้ามาสะกิด (ซ้ำ) เดียวน้องจะบิดเนื้อเอ๋ย

ลูกคู่ น้องจะบิดเนื้อเอ๋ย เออระเหยเกี่ยวเอ๋ย เอ้อมมือเข้ามาสะกิด น้องจะบิดเนื้อเอ๋ย

อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอ๋ย (ซ้ำ) ฮ่าฮั๊

^{๒๒} จุฑามณี บ้านมอญ “การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” ปรินฤณานิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๐, หน้า ๕๕-๕๖.

ชาย คว่าเกิดเอ้ยลาแม่ก็คว่า ผักบั้งสันตะวา (ซ้า) คว่าให้เต็มกำเอย
 ลูกคู่ คว่าให้เต็มกำเอย เออระเหยเกี่ยวเอ้ย ผักบั้งสันตะวา คว่าให้เต็มกำเอย
 อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮี้

หญิง คว่าเกิดเอ้ยลาพ่อก็คว่า เกี่ยวข้าวในนา (ซ้า) คว่าให้เต็มกำเอย
 ลูกคู่ คว่าให้เต็มกำเอย เออระเหยเกี่ยวเอ้ย ผักบั้งสันตะวา คว่าให้เต็มกำเอย
 อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮี้

ชาย เอ้าก้มแม่ก้ม เอ้าก้มแม่ก้ม หลบแดดบังลม (ซ้า) ขอให้ก้มเกี่ยวเอย
 ลูกคู่ ขอให้ก้มเกี่ยวเอย เออระเหยเกี่ยวเอ้ย หลบแดดบังลม ขอให้ก้มเกี่ยวเอย
 อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮี้

หญิง เอ้าก้มพ่อก้ม เอ้าก้มพ่อก้ม ถ้าหลบแดดบังลม (ซ้า) จะชวดชมน้องเอย
 ลูกคู่ จะชวดชมน้องเอย เออระเหยเกี่ยวเอ้ย ถ้าหลบแดดบังลม จะชวดชมน้องเอย
 อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮี้

ชาย เกี่ยวเกิดเอ้ยลาแม่ก็เกี่ยว เกี่ยวข้าวมันแสนจะยุ่ง (ซ้า) ไปเกี่ยวในมุ้งกันไหมเล่าเอย
 ลูกคู่ ไปเกี่ยวในมุ้งกันไหมเล่าเอย เออระเหยเกี่ยวเอ้ย เกี่ยวข้าวมันแสนจะยุ่ง ไปเกี่ยวใน
 มุ้งกันไหมเล่าเอย อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮี้

หญิง เกี่ยวเกิดเอ้ยลาแม่ก็เกี่ยว เกี่ยวในมุ้งมันไม่เข้าท่า (ซ้า) เท่าเกี่ยวหว่างขาคูนา
 ได้ไหมเอย
 ลูกคู่ เท่าเกี่ยวหว่างขาคูนาได้ไหมเอย เออระเหยเกี่ยวเอ้ยเกี่ยวในมุ้งมันไม่เข้าท่า
 เท่าเกี่ยวหว่างขาคูนาได้ไหมเอย อีกสองสามวันจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮี้

๓.๒.๔ เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับเพลงกล่อมลูก ได้แก่ เพลงวัดโบสถ์ เพลงกาเหว่า

๑. เพลงกล่อมลูก ^{๒๓}

เพลงกล่อมลูกหรือเพลงกล่อมเด็ก เป็นคติชาวบ้านประเภทใช้ภาษาเป็นสื่อมีการถ่ายทอดจากปากสู่ปากมาแต่โบราณ เรียกว่า “มุขปาฐะ” เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีบทบาท และหน้าที่ แสดงเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน เพลงกล่อมลูกในประเทศไทยมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละภาค

ภาคเหนือเรียกว่า

“เพลงอ้อลูก”

ภาคอีสานเรียกว่า

“เพลงนอนสาหล้า”

^{๒๓} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๓๑-๓๒.

ภาคใต้เรียกว่า

“เพลงชาน้องหรือชาน้อง”

ลักษณะ ทำนอง และลีลาของเพลงกล่อมลูกภาคกลาง จะเป็นการขับกล่อมอย่างช้า ๆ เน้นการใช้เสียงทุ้มเย็นและยึดคำแต่ละคำให้เชื่อมโยงกันไปอย่างไร้รอยต่อเพราะอ่อนหวาน ไม่มีเสียงสะดุด ขณะร้องมือก็ไกวเปลไปด้วย

จุดมุ่งหมายในการร้องเพลงกล่อมเด็ก คือ ร้องกล่อมเด็กวัยทารกให้หลับเร็วขึ้น เนื้อเพลงมีความหมายถึงความอ่อนไหว ความอ่อนหวาน เกี่ยวข้องกับความห่วงใยความผูกพันระหว่างแม่กับลูก อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์สอนเรื่องกตัญญูรู้คุณ และมุ่งหวังให้เด็กเป็นคนมีนวล ละเอียดละไม บทเพลงแต่ละบทจะไม่มีการว่ากล่าว หรือเปรียบเทียบในทางไม่ดีไม่งาม

เนื้อร้องเพลงกล่อมลูก

๑.๑ เพลงวัดโบสถ์

โละเห่..... โละชา

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์ มีตาลโตนดอยู่เจ็ดต้น

เจ้าขุนทองจะไปปล้นเอย ป่านจะนี้ไม่เห็นมา

คดข้าวใส่ห่อเอย ถ่อเรือเที่ยวตามหา

เขาก็รำลือว่าเอย นกขุนทองเจ้าตายแล้ว

เหลือแต่กระดูกของลูกแก้วเอย แผลวเข้าไว้อยู่กลางดง

ตาฤาษีแกถือฉัตรเอย ยกกระบัตร์ถือธง

ถือท้ายเรือหงส์เอย ปลงศพนกขุนทอง

โละเห่เอย.....นอนนะลูกนะ

๑.๒ เพลงกาเหว่า

โละเห่.....โละชา

เจ้านกกาเหว่าเอย ไข่ให้แม่กาฟัก

แม่กาก็หลงรักเอย เลี้ยงเหมือนลูกในอุทร

คาบข้าวเอามาเผื่อ คาบเอาเหยื่อมาป้อน

ปีกหางของเจ้ายังอ่อน ท้อแท้จะสอนให้เจ้าบิน

พาลูกเจ้าหากิน ตามฝั่งแม่น้ำพระคงคา

กินก็เหยียบสาหร่าย ปากก็ใช้หาปลา

กินแต่กุ้งแต่กั้งเอย กินหอยตะพังแมงดา

กินอ้มแล้วก็บินมาเอย จับต้นหว้าโพธิ์ทอง
 มีนายพรานคนหนึ่งเอย มาด้อมด้อมมองมอง
 ยกปืนขึ้นส่องเอย จ้องเอาแม่กาคำ
 ตัวหนึ่งว่าจะด้อมเอย ตัวหนึ่งว่าจะยำ
 เป็นเวรเป็นกรรมเอย แม่กาคำต้องจากลูกเอย
 โอละเห่เอย.....

๑.๒.๕ เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับการเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
 นิทานพื้นบ้าน ชาตก วรรณคดีไทย ได้แก่ เพลงร่ำวงโบราณ

๑. เพลงร่ำวงโบราณ ^{๒๔}

“ร่ำวง” เป็นการละเล่นพื้นบ้านแบบหนึ่งที่ร่วมกันแสดง โดยไม่แยกผู้ดูกับผู้แสดง เพราะผู้ดูอาจเข้าร่วมร่ำวงด้วย นอกจากจะมีผู้ตีกลอง และเครื่องทำจังหวะอื่น ๆ เดิมใช้โทนอย่างเดียว จึงเรียกว่า “ร่ำโทน” เมื่อประมาณ ๖๐ ปี ที่ผ่านมา ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้รับความนิยมสูงสุด เพราะในยามสงคราม ไม่มีมหรสพหย่อนใจอย่างอื่นที่ดีไปกว่าร่ำโทน ทางราชการเห็นว่าร่ำโทนนอกจากจะทำให้เกิดการผ่อนคลายอารมณ์ บังเกิดความสุขสนานแล้ว ยังเป็นการแสดงความสามัคคีของกลุ่มชนอีกด้วย

ในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ต้องการเชิดชูร่ำโทนให้เป็นศิลปะประจำชาติ จึงส่งเสริมการละเล่นชนิดนี้ ให้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติอย่างหนึ่ง โดยมีการปรับปรุงแบบแผนการเล่นให้เป็นร่ำวง และพัฒนาเป็นร่ำวงมาตรฐาน

เพลงร่ำวงของบ้านท่าโพ ที่นำมาร้องเล่นกันนั้น เป็นเพลงดั้งเดิมที่จำต่อกันมาไม่นิยมดัดแปลงเนื้อร้อง จึงเรียกว่า “ร่ำวงโบราณ” แต่การถ่ายทอดจากปากสู่ปากอาจทำให้เปลี่ยนไปจากเดิมบางส่วน และมีเพลงร่ำโทนจากถิ่นอื่นเข้ามาปะปนบ้าง

วิธีการเล่นร่ำวงโบราณ

คนนำร้องเพลงร่ำวง และคนอื่น ๆ ร้องเพลงไปพร้อมกัน โดยมีโทนหรือรำมะนาเป็นเครื่องประกอบจังหวะ ผู้รำฝ่ายชายจะไปโค้งฝ่ายหญิงออกมาร่ำวงคู่กันแล้วพากันรำเป็นคู่ ๆ เดินวนเป็นวงกลม

^{๒๔} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๒๕-๔๔.

เนื้อร้องของเพลงร่ำวงโบราณ แบ่งได้เป็น ๓ แนว ได้แก่

๑. การเทศน์อุทิศบ้าน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่น เพลงไตรรงค์

๒. กล่าวถึงตัวละครในนิทานพื้นบ้าน ชาคก และวรรณคดีไทย เช่น สังข์ทอง โมรา พระเวสสันดร

๓. การเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาว เช่น เพลงเชงงาม เพลงไม่รักไม่ว่า

เนื่องจากเพลงร่ำวงนั้น เป็นเพลงสั้น ๆ และมีจำนวนมาก จึงเรียกชื่อเพลงตามวรรคแรกของเพลง ส่วนทำรำ ก็จะรำไปตามบทบาทของเนื้อเพลง เพลงร่ำวงโบราณที่ใช้เล่นกันบ่อย ๆ รวบรวมไว้ มีดังนี้

๑. เพลงไตรรงค์

ไตรรงค์ซึ่งชาติโอบกสะบัดสวองามสง่า แปรคณาพิกาสัญญากันว่ายืนตรง
แต่พอได้สองโมง ชักธง ชักธงเคลื่อนที่ หนึ่ง สอง สามสี่ เคลื่อนที่ไปอยู่เสาธง
สี่แดงคือ ชาติ สีขาวคือ ศาสนา สีน้ำเงินนั้นหนา พระมหาจักรพงค์ (ซำ)

๒. เพลงไก่อ่งาม

ไก่อ่งามยามจะบิน โผผินบินมาไกลรัง
นานนานหันหน้ามามอง (ซำ) เขามีคู่ครองกันแล้วหรือยัง

๓. เพลงฉันทะเมอ

ฉันทะเมอ เธอทำไม่ไม่มอง ฉันท้องรักน้องคนเดียว
กุมรินบินมาโฉบเฉี่ยว เกสรเหี่ยวขยับปีกบิน

๔. เพลงเชิญมาร่ำวงไทย

เชิญมาร่ำวงไทย แบบใหม่ขอให้ไทยเจริญ
เราที่ได้มาเดิน สาวงามมาร่ำคู่กัน
(ข) ร่ำวงสวยดี (ญ) ขอให้มิตำนอง ถ้าหมั้นแลมองจะต้องรักกัน

๕. เพลงสายลมรำเพย

สายลมรำเพยพัดล่อง นกยูงทองมาร่ำวงรำแพน
จากถิ่นหากินไกลแดน (ซำ) ไม่ใช่คู่เธอละเมอแลมอง

๖. เพลงกาเหว่า

กาเหว่าบินมาลอยล่อง (ซ้ำ) ไม่ใช่คู่ครองฉันมองละเมอ
 ยืนเฉยใครเลยจะไม่เก้อ (ซ้ำ) ไม่ใช่คู่เธอละเมอแลมอง

๗. เพลงกึ่งเกมใบ

กึ่งเกมใบ ใบเกมกึ่ง เขาไม่รักกับเราหรอก
 เขาแกล้งบอกกับเราว่าจริง
 กึ่งเกมใบ ใบเกมกึ่ง เขาไม่รักเรารู้เพราะเขามีคู่แอบอิง

๘. เพลงสวนลุมพินี

ไอ้สวนลุมพินี พี่และน้องเคยไป
 สัญญาฝากรักกันไว้ ต่อไปจะไม่ลืมเลือน
 จากกันไปหนึ่งวัน เหมือนเราจากกันตั้งเจ็ดแปดเดือน
 จากกันไกลใครจะเหมือน (ซ้ำ) มาคิดถึงเพื่อนที่ไปสวนลุม
 สวนลุมเป็นหลุมเริงรมย์ หัวอกระทมทั้งสาวและหนุ่ม
 วันไหนไม่ได้ไปสวนลุม หัวอกล้นกลุ่มสวนลุมคงคอย

๙. เพลงโมรา

โมรา โมรา โมรา แรกเริ่มเดิมมาอยู่ฝาผอบ
 ตัวฉันชื่อว่าจันทร์ โครพ เปิดฝาผอบพบนางโมรา
 พาน้องไปที่ขวกลางไพร (ซ้ำ) น้องเดินไม่ไหวพี่ยังช่วยอุ้มมา
 ส่งพระขรรค์ไปให้โจรไพร (ซ้ำ) จะฆ่าพี่ตายเชียวหรือแม่โมรา

๑๐. เพลงจันทร์ฉาย

ยามจันทร์ฉาย แสงกระจายสว่างนภา
 เมฆน้อยที่ลอยลงมา สว่างตาจางแสงตะวัน
 ตัวพี่กระต่ายต่ำต้อย ไอ้แม่สาวน้อยเปรียบเหมือนดวงจันทร์
 เราซึมารักกัน รักกันให้มั่นได้ไหมจะเธอ

๑๑. เพลงเรียมเคียร่า

เรียมเคียร่า ดูหรือมาทำใจน้อย

เรียมอดสำห้มาคอย ร้อยกรองมาร้องเป็นเพลง
ขอเชิญมารำกับพี่ อย่าหลบอย่าหนีให้พี่วังเวง
สาวเอ๋ยเอยเอย อย่าทำให้เพลงของเรียมจืดจาง

๑๒. เพลงไกลแสนไกล

ไกลแสนไกล หนทางจะไปหรือมันก็ยาก
ไปมามันแสนลำบาก ฉันไม่เอยแลกมอง
สวยอย่างนี้เขี้ยวหรือ หากจะมีคู่ครอง
หลอกให้ฉันมาจोग ทำให้ฉันระทม

๑๓. เพลงจากแม่เนื้อเย็น

จากแม่เนื้อเย็น สวยเด่นดั่งฟ้าคะนอง
จากแม่เนื้อทอง น่องยางปรานี
(ชาย) รักรักที่เถิดน้องรัก (หญิง) ไม่รับ ไม่รัก
(ชาย) ทำไม่เธอถึงไม่รัก (หญิง) ไม่หล่อ ไม่รัก
(ชาย) ถ้า मैंไม่รักขอจากไปที

๑๔. เพลงวิมาน

วิมานเป็นถิ่นของไทย (ข้า) แต่พอลันมองไปล้วนเป็นปีกแผ่น
ถิ่นไทยล้วนเป็นเมืองแมน (ข้า) ดีสุดแสนสุดสวยกระไร (ข้า)
ไทยเราเฝ้าแต่ยืนตรง (ข้า) เคารพธงสีชาติไทย
ห้าริ้วปลิวอยู่ไสว (ข้า) เราเลือดไทยในสมรภูมิ (ข้า)

๑๕. เพลงเชงาม

เชงามเมื่อยามฉันมอง ฉันมองเมื่อยามเธอหลบ
เชอมองมาสายตาแลพบ พานประสบพบใครไม่เหมือน
คูช้อยิ่งคิด ยิ่งคิดจิตใจลอยเลื่อน
รักนั้นมากคอยเตือน เฝ้าคะเนถึงเธอไม่วาย (ข้า)
(หญิง) ฟังน้ำคำ น้ำคำเธอรำไม่อาย
รักของคนผู้ชาย พุดมาได้ขายรักออกมา
(ชาย) หนอยเณะ หนอยรักของคนผู้หญิง พุดไม่จริงคังคำมั่นสัญญา

๒๑. เพลงพระเวสสันดร

โอ้พระเวสสันดร องค์พระโพธิญาณ ขกเอาสองกุมารให้แก่พราหมณ์ชีไพร
 โอ้มีตรีสายใจ ชะเอ้อ เอ๊ย สลบลง ตายตายแน่หายามาแก้คูรักฉัน
 หากพี่มาไม่ทัน คูรักฉันเห็นจะตายแน่

๒๒. เพลงเขาดินวนา

โอ้เขาดินถิ่นเอ๋ย เรานี้เคยมาก่อน
 เขาดินจะกลายเป็นคอน จะพาให้เราเศร้าใจ
 เขาดินจะเป็นถิ่นสำนัก เราเคยร่วมรักเคยร่วมใคร
 โอ้หนอน้ำใจชาย ไว้ใจไม่ได้ทั้งกายวาจา
 เดียวนี้เขามีรักใหม่ เขาลืมเราได้เขาดินวนา
 โอ้หนอน้ำใจหญิง หัวใจกลอกกลิ้งทั้งกายวาจา

๒๓. เพลงมองหน้าหล่อน

มองหน้าหล่อนงามอนเสียนี่กระไร หมดกำลังใจไม่อยากเดินไกลเคียงเธอ
 บุญฉันไม่เทียมเธอ เดินเสมอกลัวจะไม่พอใจ (ซ้ำ)
 ฉันถึงถอยออกห่าง ไม่อยากร่วมทางกับแม่สายใจ
 เหลียวมามองตาวาน หัวใจต้องผ่านไปหานาง
 ฉันขอเดินร่วมทาง ฟังบุญนางขออาศัยไป (ซ้ำ)

๒๔. เพลงเดือนจำเดือน

เดือนจำเดือน เดือนมาเยือนจากฟ้า
 ยามเย็นไม่เห็นน้องมา ทำให้อุราพี่สะท้อน
 ที่จริงเราควรหยุดพัก (ซ้ำ) มานั่งฝากรักกันเสียดก่อน
 สาวงามอย่าได้อาวรณ์ (ซ้ำ) จะพาน้องจรเมื่อตอนเที่ยงคืน

๒๕. เพลงร่มโพธิ์ชายวัด

ร่มโพธิ์ ร่มโพธิ์ชายวัด พอดึกสงัดลมพัดเย็นใจ
 แขนอ่อนมาพ้อนรำแพน ชะอ้อนชะแอ้น ชะโอดชะอง

(ชาย) ยามพื้มีกรรม (หญิง) น้องจะช่วยค้ำ

(ชาย) ยามพื้สิ้นบุญ (หญิง) น้องจะช่วยประคอง

(ชาย) จริงจริงเชียวหรือน้อง (หญิง)

จะรับรองจะต้องแน่นอน (ซ้ำ)

๓๑. เพลงเสียงโทน

เสียงโทน โทนป๊ะ โทนโทน (ซ้ำ) เสียงโทนมันร่าใจ

อย่ามัวเอียงอาย

ฉันจะเป็นคู่รัก (ซ้ำ)

ฉันรำไม่เป็น อ้อ อ้อ ไม่เป็นไร

เชิญเถิดขวัญใจ

ฉันจะเป็นคู่รัก (ซ้ำ)

๓๒. เพลงสังข์ทองถอดรูป

สังข์ทอง สังข์ทองถอดรูป ถอดรูปเหมือนเทวดา

ท้าวสามลท้าวสามลพ้อดา เอาเงาะป่าเข้ามาตีคลิ

หกเขยทั้งเขี้ยทั้งเยาะ (ซ้ำ) ดบมือเปราะเปราะหัวเราะเริงร่า

นี่หรือนางรจนา (ซ้ำ)

เอาเงาะป่าเข้ามาตีคลิเอาเงาะป่ามาเป็นสามี

๓๓. จันทโครพ

ตะวันรอนรอน พวกโจรสัญจรไปเจอพระจันทร์

ชื่อไรจะไปทางไหนกัน (ซ้ำ) ฉันชื่อพระจันทร์มากับนางโมรา

มาดแมนไม่ส่งนางมา มึงจะยาดราไปกันไม่ได้

ชิชะอายตัวสำคัญ (ซ้ำ) ภูจะสังหารเสียในกลางป่า

พี่จำคอยระวังภัย (ซ้ำ) เธอไม่เป็นไรบอกกับนางโมรา

๓๔. เพลงลาที

ลาที ลาที ลาที สวัสดิ์วันนี้ลาก่อน

อันที่จริงไม่อยากจะไป (ซ้ำ) แต่เพราะบ้านอยู่ไกลจำใจจากจร

ขอสาบานต่อหน้าเทวา รักน้องติดตาจึงต้องมาติดตาม

๓๕. เพลงยามดึก

ยามดึก ยามดึกนึกถึง นึกถึงคะนึ่งนองวัน

จำได้ไฝฝืน แสงพระจันทร์แจ่มหล้า

เดือนก็หงาย ลมพระพายพัดมา

หอมชื่นอรุรา ฉันอยากจะหาคู่ชม

๓๖. เพลงรำเสียดีเกิดน่า

รำเสียดีเกิดน่า สัญญากันว่าจะรำ
รำหน่อยเถิดคนะน้อง (ซ้า) เออ เอ็ง เอย จะได้เป็นขวัญตา

๓๗. เพลงใจเอ๋ยใจ

ใจเอ๋ยใจ เปิดได้ดั่งบานประตู จะเปิดให้คู่หัวใจ
ปลุกรักไว้คนละต้น (ซ้า) รักใครจะ โคนก่อนใคร

๓๘. เพลงแหงนดูดาว

แหงนดูดาว เมื่อคราวฟ้าสว่าง
คนรักเขามาจืดจาง (ซ้า) มาเห็นมาห่าง ไปเสียดีจากเรา
อย่างเราเขาไม่ยอมรับ (ซ้า) เขาทำกระบิดกระบวน
เขาชวนคู่รักเขารำ คำพูดเขามากลับคำ
เขาไม่ยอมรับกับเรา

๓๙. เพลงพุ่มพวงดวงระกำ

พุ่มพวงเจ้าดวงระกำ มีกรรมเสียดีแล้วน้อง
ขอเชิญแม่พินเลี้ยงมทอง เออ เอ็ง เอย ให้มาร้องรำ (ซ้า)

๔๐. เพลงตาลโตน

ตาลเอ๋ยตาลโตน สองต้นตาลเอน
นัคสาวเอาไว้ที่ไหน ถึงมาจนบ้ายจนเย็น

๔๑. เพลงสาวสุดจะสวย

สาวสาว สุดจะสวย รูปร่างสำรวยเอวกลมสมหน้า
ถ้าได้อย่างนี้เอามารำคู่ (ซ้า) จะเก็บใส่ตู้ใส่พานบูชา
ขาขึ้นขึ้นทางเขาวง ขาลง ลงทางเขาชัน
ตามน้อง ตามน้องไม่ทัน เออ เอย หมดปัญญา

๔๒. เพลงเสียดาย

แสนเสียดาย รักใหม่เขาไม่หวังดี ไอนารีจะทำให้พี่เรรวน (ซ้า)
ยามเมื่อน้ำไหลลง ลมพัดสะบัดหวน จิตใจให้รัญจวน

คิดถึงหน้าवलแล้วนอนคะนึ่ง

๔๓. เพลงไม่รักไม่ว่า

ไม่รักฉันก็ไม่ว่า ขอฟ้าเช็ดหน้าให้ฉันสักผืน
เธอมีรักใหม่ฉันจะให้กลับคืน (ซ้ำ)

ขอฟ้าให้ฉันเอาไว้ดูสักผืนเอาไว้ดูต่างหน้า

๔๔. เพลงใครรักใครโค้งใคร

ใครรักใครโค้งใคร ใครรักใคร โค้งใคร
ไม่ต้องเกรงอกเกรงใจ หากใครรักใคร โค้งออกมาว่า
โค้งแม่ตาหวานน้ำ ขอเชิญมาราวงไทย

๔๕. เพลงเจ้าเงาะรจนา

ลาลี ลาลี ลาล้า มีกรรมเสียแล้วเจ้าเงาะ
พ่อตาใช้ไปหาเนื้อ หาเนื้อและหาปลา
หามาได้ยังไม่ดี (ซ้ำ) พ่อตาจับตีไปอยู่ปลายนา
ฮันลา ฮันลา ฮันลา สงสารรจนาชอกช้ำระกำใจ

๔๖. เพลงสุพรรณเป็นเมืองขุนแผน

สุพรรณเป็นเมืองขุนแผน จะไปแค้นกับไอ้ลาวเวียงจันทร์
ไปตีเชียงใหม่หวังจะได้แม่ลาวทอง (ซ้ำ) โสการ่าร้องไปตั้งสองสามวัน
แต่พ่อได้แม่ลาวทองมา (ซ้ำ) ลงเรือกัญญากลับไปเมืองสุพรรณ
วันทองเธอมาเป็นสองใจ เชื่อไม่ได้น้ำใจแม่วันทอง
ขุนแผนไปทัพกลับมาไม่รักใหม่ เชื่อไม่ได้น้ำใจแม่วันทอง
(ชาย) ตัดใบตอง เอ้อ เอย มารองเลือด (ซ้ำ) หมายถึงจะเชือดคูเลือดแม่วันทอง
(หญิง) เชิญชิมมาเชือดคูเลือดแม่วันทอง (ซ้ำ)

๔๗. เพลงพราหมณ์เกสร

พราหมณ์เกสรอยู่ในป่า แปลงเป็นชายมาอยู่ในเวียงชัย
มีเรื่องแค้นใจและเคืองขุน (ซ้ำ) อินางยี่สุน้อชาติจัญไร
ลักษณะวงศ์มาแลดูพราหมณ์ เห็นเกสร โคมงามพลัดอยู่ในไพร
เกสรน้องอย่าหม่นหมองเลยหนา พี่ตามทั่วป่าไม่เห็นกลับมาเวียงชัย
พันชिताไมไม่พัน (ซ้ำ) เอียงคอให้พันจะขึ้นนั่งอยู่ท่าไม

ซักริมดอกออกมาจะพินพาด (ซ้า) ฟันจนเสียวขาดกลายเป็นแม่ขึ้นหัวใจ
 พอเสียวขาดเลือดสาดไหลนอง (ซ้า) เอามือประคองแม่ขึ้นหัวใจ
 เอามือเข้าไปต้องกายน้องยังอุ่น แม่นพคุณเนื้ออุ่นยังไม่ตาย
 เป็นกรรมสนองคิดต้องตามชาย (ซ้า) ไปชาติหน้าขอให้เจอกันใหม่เอ๋ย (ซ้า)

๔๘. เพลงจันทร์วันเพ็ญ

จันทร์วันเพ็ญคุณเด่นดวง เธอจะมาล่อลวงกระต่ายน้อย
 ฉันเป็นกระต่ายมุ่งหมายรอกอย (ซ้า) จันทร์ลอยอีกสักเมื่อไรจะหล่นลง (ซ้า)

๔๙. เพลงใจชาย

ใจชายมีก็ใจกันแน่ เปลี่ยนแปรไปมีรักใหม่
 เดียวนี้เธอมาพุดกับใคร (ซ้า) มั่นนำซ้ำใจถูกผู้ชายหลอกลวง

๕๐. เพลงนั้นดอกอะไร

นั้นดอกอะไรตัดไว้เหนื่อหู ฉันอยากจะรู้ว่าดอกไม้
 ส่งกลิ่นหอมเย็นหรือจะเป็นมะลิวัลย์ ไอ้ดอกไม้
 นั้นขอให้นั้นจะได้ไหมเธอ

๕๑. เพลงดาวพราวแสง

ดาวพราวแสง ดวงดาวแข่งแข่งกับแสงจันทร์
 เธอกระซิบเบาเบา ใจฉันเฝ้าผูกพัน อยู่ใกล้ใกล้แสงจันทร์ฉันจะไม่ลืมเธอ
 เธอจะมาลืมนฉัน ไอ้พ่อมะลิป่า รักกันจะมาลืมนกันรักให้มันอย่าเรออย่ารวน
 สัญญากันว่าจะไม่ลืม หัวใจปลาบปลื้มไม่ลืมคำมั่น

๕๒. เพลงหน้าหนาว

หน้านี้มันเป็นหน้าหนาว ลมหนาวพัด โขยกระหน้า
 แหมเริ่มมาไร้คู่รำ (ซ้า) ไอ้แม่งามข้าโปรดจงเห็นใจ
 ฉันกระไรเศร้าจิต ขอลองซิดได้ไหม
 ซิดหน่อยจะเป็นไรไป (ซ้า) ขอรำใกล้ใกล้สักคนเดียวเอ๋ย
 เขามีคู่กันทุกคน แต่ฉันมันจนคนรัก
 อ้วน่าน้อยใจนัก (ซ้า) เขามีคู่รักร้อยคนพันคน

๕๓. เพลงหงส์ทอง

หงส์กระไรหงส์ทอง เจ้าบินล่องลอยฟ้า
 หงส์นั้นสูงกว่า กาจจะต่ำเพียงดิน
 กาคู่กับหงส์ บุญไม่ส่งกาย่าถวิล
 กาจิ่งต่ำเพียงดิน หงส์จึงบินลับเหลี่ยมเมฆา
 กานั้นแสนเศร้า รักเก่าจึงต้องโรยรา
 หงส์นั้นสูงกว่า ไม่ควรค่าคู่กับกาเอย

๕๔. เพลงลมหนาว

หนาวลมเมื่อตอนหัวค่ำ ชุ่มน้ำพารักให้เศร้าใจ
 น้ำค้างก็สาดกระเซ็น ลมเย็นโบกโบยโชยมา
 ยามดึกนึกรเศร้าอุรา ไอ้จันทร์ธาไปอยู่ไหนใด
 ทำไมจึงไม่ส่องหล้า นภาพรรักให้เศร้าใจ
 มีดฟ้าไปด้วยม้วนฝน (ซ้ำ) โธ่เอ๋ยหน้ามนพารักให้เศร้าใจ

๕๕. เพลงบ้านนี้ไม่มาเสียนาน

บ้านนี้ไม่มาเสียนาน นับประมาณจะได้แรมปี
 คนสวยลืมที่เสียแล้วหรือน้อง (ซ้ำ) แม่ฝันเยี่ยมทองเจ้าของเธอมี

๕๖. เพลงบ้านนี้มีแต่บ่อน้ำใส

บ้านนี้มีแต่บ่อน้ำใส ตั้งใจหมายจะมาดัก
 เสียใจไม่มีคนรัก (ซ้ำ) ตั้งใจมาดักกลัวคนรักเธอมี

๕๗. เพลงโลกที่เราสร้างสรรค์

โลกที่เราสร้างสรรค์ ต่างกันนั้นช่างงามวิไล
 ยิ้มนิคยิ้มจ้องมองไป งามวิไลตลอดตา (ซ้ำ)
 ถ้าได้อย่างนี้รำคู่ เหมือนอยู่ในวิมานชั้นฟ้า
 ทุกวันฉันปลื้มอุรา เหมือนเด็ดดอกไม้เอามาเชยชม (ซ้ำ)

๕๘. เพลงรำหรือยังเล่าเนื้อ

รำหรือยังเล่าเนื้อ พบเธอนั้นอยากจะรำ
 ไม่ใช่คนอื่นที่ไหนมารำ คู่รำของเธอคนก่อน
 คนงามฟ้อนรำแขนอ่อน (ซ้ำ) ขอเชิญเจ้าหล่อนเข้ามาฟ้อนรำ

๕๙. เพลงเปลยวนเอย

เปลยวนเอย เอ่อระเหยกล่อมนี้้องนอนเปล
โอะละเห่ พี่จะกล่อมให้น้องนอน

๖๐. เพลงสาวเอยไม่เคยเห็นหน้า

สาวเอยไม่เคยเห็นหน้า เป็นบุญตาวาสนาเหลือเกิน
สาวอย่างน้องยิ่งมอญยิ่งเพลิน (ซ้า) นึกรักเหลือเกินแต่ก็เกรงใจนักรัก
รักเขากายเราไม่เจียมศักดิ์ วาสนาคยากอย่าไปรักเขาเอย

๖๑. เพลงมิดฟ้ามัวฝน

มิดฟ้ามัวฝน ฉันยังทนมาได้
ตามที่เธอนัดไว้ ไยไม่เห็นมา เฮ้ย เฮ้ย (ซ้า)
เฝ้าแต่คอย คอย คอย คอยอยู่หลายเวลา
เมื่อไม่เห็นเธอมา น้องยารู้สึกเสียใจ (พี่ยารู้สึกเสียใจ)

๖๒. เพลงไอ้แม่งามวิไล

ไอ้แม่งามวิไล พுகันไว้ทุกสิ่ง
ปากก็ว่ารักจริง ทำให้ฉันรักเธอ
สตรีนั้นมีน้ำใจ กลับกลายหลายสิ่งหลายชั้น
ชายใดหลงเลี้ยวเกี่ยวพัน รักไม่มั่นสามวันเรรวน (ซ้า)

๖๓. เพลงต้นรักดอกโศก

ต้นรักดอกโศก ลมโยกสะบัดพัดฉิว
รักลอยละลิว (ซ้า) ไปเสียตามลม
(ชาย) หัวอกพี่ระทม ระทมเฝ้ารัก
(หญิง) รักฉันไทมเล่าเธอ (ชาย) ละเมอไปเถิดน้อง
(ชาย) ถ้าไม่ปรองคองจะต้องหาใหม่ (หญิง) ตามแต่ใจของเธอเนี่ย

๖๔. เพลงนกเขา

นกเขabinข้ามเขา ไม่ใช่ของเราเฝ้าแต่แลมอง
คู่นี้เหมาะกันหรือไม่ (ซ้า) พวกเราชาวไทยช่วยกันไต่ตรง

๖๕ . เพลงบัวบังใบ

บัวบังใบต้องลม ฉันกลัวจะซ้ำ
 ในวงฟ้อนรำ สุดจะฝันกลิ่นน้ำตา (ซ้ำ)
 เมื่อก่อนรักพี่ เคี้ยวนี้ไปมีรักใหม่
 เสียดอกเสียดใจ ไม่มีใครเขาเมียงมองมา (ซ้ำ)

๖๖. เพลงบ้านใกล้เรือนเคียง

บ้านใกล้เรือนเคียง เหลียวแลกันแต่ตา
 เมื่อไรเล่าหนา หวานตาจะเป็นหวานใจ
 เมื่อแรกรักกัน สัญญากันว่าอย่างไร
 ผิดบ้างพลั้งไปขออภัยเถิดคนนะแม่คุณ (ซ้ำ)

๖๗. เพลงยามเย็นเดินเล่นชายหาด

ยามเย็นเดินเล่นชายหาด ฟุ้งปลาคราดายมากมายหลายพันธุ์
 มองมาเห็นแต่ปลาฉลามจันทร์ (ซ้ำ) ว่าอยู่คู่กันเห็นไหมเล่าเธอ

๖๘. เพลงลาก่อน

ลาก่อนแล้วนะเธอ วันหน้าค่อยเจอกันใหม่
 หากเธอแต่งงานเมื่อไหร่ ส่งข่าวไปแล้วฉันจะมา
 ส่งข่าวมาแล้วฉันจะไป

๓.๓ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

เพลงพื้นบ้านท่าโพมีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ด้วยวิธีการเรียนรู้แบบ
 ธรรมชาติ คือ การเล่นเพลงร่วมกัน การได้ดู ได้ฟังแล้วจำมาร้องเล่นโดยไม่ต้องมีการสอนกัน
 เรียกว่าเรียนรู้จาก “ครูพักลักจำ” ในช่วงแรกๆ จะมีพ่อเพลงแม่เพลงช่วยกันคิดแต่งเพลงกันมาร้อง
 เล่นกัน เมื่อเห็นว่าสนุกสนานดีจึงกลายเป็นที่ชื่นชอบจำต่อกันมา และมีการคิดเพิ่มเติม จนเป็น
 เอกลักษณ์ของแต่ละเพลง

เพลงพื้นบ้านท่าโพที่ใช้ร้องเล่นกัน เป็นเพลงประจำถิ่นที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม มีลักษณะ
 ตรงที่ใช้สำนวนภาษาของเดิมเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสำนวนภาษาในเนื้อร้องให้
 ทันสมัยเหมือนบางถิ่น มีเพียงบางส่วนที่นำมาจากถิ่นอื่น ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒
 เนื่องจากมีระบบการสื่อสารมากขึ้น มีการอพยพย้ายที่อยู่ ทำให้มีการละเล่นต่างๆ เข้ามาในท้องถิ่น

มีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมครั้งใหญ่ เกิดจากความคิดของผู้นำประเทศ ส่งผลทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นโดยทั่วไป ทั้งด้านการแต่งกาย ความเป็นอยู่ ภาษา รวมทั้งการละเล่นพื้นบ้านที่เปลี่ยนแปลงไป^{๒๕} เพลงพื้นบ้านทำนองง่ายๆ หายไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การดำรงชีวิตที่ต้องเร่งรีบ การแทรกแซงของวัฒนธรรมตะวันตกที่มาพร้อมสื่อต่างๆ บางบทเพลงไม่มีใครร้องเล่นให้ได้คู่ได้ฟังอีก เช่น เพลงบวชนาค เพลงโลม เพลงซักเย่อ แต่นับว่าโชคดียังมีผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยได้ยินได้ฟังเพลงดังกล่าว สามารถจำได้แม่นย่ำและร้องให้ฟังได้

ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๒ - ๒๕๒๓ ทางราชเห็นความสำคัญและคุณค่า ศิลปวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้าน จึงมีการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้าน ในขณะนั้นหน่วยงานทางการศึกษา คือ หน่วยงานนิเทศก์ กรมสามัญศึกษา จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งมีชาวบ้านทำโพงและชาวอำเภอหนองขาหย่าง ราชการในหน่วยงานดังกล่าวหลายท่าน เช่น นายสละ โปธิยานนท์ นายแท้ คงห้วยรอบ (ปัจจุบันเสียชีวิต) ได้ร่วมมือกับข้าราชการครูในพื้นที่และชาวบ้านทำโพงช่วยกันค้นคว้า และรวบรวมบทเพลงพื้นบ้านทำโพงขึ้น ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการฝ่ายต่างๆ ในอำเภอหนองขาหย่างและในจังหวัดอุทัยธานีโดยการนำของ นายโสภณ เทพพานิช ซึ่งเป็นนายอำเภอหนองขาหย่างในขณะนั้น ได้จัดการแสดงเพลงพื้นบ้านขึ้น เพื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักเพลงพื้นบ้านทำโพงมากขึ้น ช่วงเวลานั้น สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ มีรายการส่งเสริมศิลปะ เพลงพื้นบ้านโดยนำการแสดงทั่วทุกภาคของไทยมาเผยแพร่ให้คนทั่วประเทศได้ชม ผู้ว่าราชการจังหวัดอุทัยธานี จึงได้สนับสนุนให้ชาวบ้านทำโพงนำเพลงพื้นบ้านไปแสดงในรายการสยามปริทรรศน์ เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๒๓ โดยมีนายพลาดิษฐ์ สิทธิชัยกิจ ชาวอุทัยธานี ผู้มีความสนใจศึกษาศิลปะและโบราณคดีทุกสาขา เป็นผู้ประสานงาน จากวันนั้นเป็นต้นมา เพลงพื้นบ้านทำโพงได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไปมีหน่วยงาน สถานศึกษา มหาวิทยาลัย นักเรียน นักศึกษา จากสถาบันการศึกษาทุกระดับ เดินทางมาศึกษาเพลงพื้นบ้าน โดยการสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูล และให้จัดการแสดง เพลงพื้นบ้านทำโพงให้ชม พร้อมทั้งบันทึกภาพการแสดง ปีละ หลายๆ ครั้ง ซึ่งมีอาจารย์สำเร็จ รงค์ทอง เป็นผู้ประสานงานในการจัดแสดง^{๒๖}

ปัจจุบันชุดพ่อเพลงแม่เพลงได้รับความสนใจอีกครั้งจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพงที่เห็นความสำคัญและเป็นจุดเด่นของบ้านท่าโพง ทำให้คณะผู้บริหารจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพงได้ให้พ่อเพลงแม่เพลงได้ช่วยถ่ายทอดให้ชุดอนุรักษ์ขึ้นมาใหม่ โดยการนำของนายก

^{๒๕} จุฑามณี บ้านมอญ “การศึกษาเพลงพื้นบ้านทำโพง ตำบลท่าโพง อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” **ปริญญาภิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๐, หน้า ๕๗.

^{๒๖} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, **สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพง**, หน้า ๔๗-๔๘.

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพ เป็นผู้สืบสานและแสดงร่วมด้วยโดยคัดเลือกจำนวน ๘ คน ทั้งชายและหญิง โดยคัดเลือกจากชาวบ้านท่าโพที่มีใจรักในการแสดงและเห็นความสำคัญสิ่งดีงามของการแสดงเพลงพื้นบ้านท่าโพจึงได้จัดตั้งคณะรุ่นอนุรักษ์ขึ้นมาใหม่ โดยให้พ่อเพลงและแม่เพลงเป็นคนต่อเพลง ฝึกหัดการรำท่าต่างๆขึ้น ซึ่งอาศัยระยะเวลาการสืบสานและฝึกหัดประมาณ ๖ เดือนเศษ กระจ่างเหมาะผู้แสดงชุดอนุรักษ์ได้พบเห็นผู้เฒ่า ปู่ ย่า ตา ทวด แสดงมาตั้งแต่เด็กๆ ได้ซึมซับวิธีการ บทร้องเพลงต่างๆ จึงไม่ยากในการฝึกหัด ปัจจุบันนี้ชุดอนุรักษ์ได้ทำการแสดงตามงานต่างๆ ทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด เช่น พิษณุโลก อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา และทางสถานีโทรทัศน์ ขณะนี้ชุดอนุรักษ์ได้มีการฝึกหัดให้กับนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าโพอีกชุดหนึ่งโดยมีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ – ๖ ได้แสดง ซึ่งบทกลอน ท่ารำ ชุดพ่อเพลงแม่เพลงชุดอนุรักษ์ได้ช่วยกันฝึกซ้อม โดยมีคณะครูและผู้บริหารให้การสนับสนุน^{๒๖)}

ปัจจุบัน มีการถ่ายทอดการเล่นเพลงพื้นบ้านท่าโพ ด้วยวิธีการสอนโดยตรงแก่ลูกหลาน ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงได้สละเวลาไปสอนที่โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดท่าโพ โรงเรียนหนองขาหย่างวิทยา ซึ่งเห็นคุณค่าของเพลงพื้นบ้าน บรรจุไว้ในหลักสูตรและโครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมได้ติดต่อเชิญพ่อเพลงแม่เพลงไปสอน เป็นที่ยอมรับกันว่าเพลงพื้นบ้านท่าโพเป็นเพลงพื้นบ้านที่สำคัญของจังหวัดอุทัยธานี โดยมีการจัดแสดงขึ้นเป็นประจำทุกปีในเทศกาล ตรุษ สงกรานต์ และงานประจำปีมัสการพระโพธิ์มงคลที่ประดิษฐานอยู่วัดท่าโพ และหากได้รับเชิญให้ไปแสดงก็จะเดินทางไปแสดงให้ชมได้

๓.๔ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

จากการที่ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลงและชุดอนุรักษ์ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านท่าโพ ดังนี้

อาจารย์สำเร็จ รงค์ทอง (พ่อเพลง)

“เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ชาวบ้านร้องเล่นสืบทอดกันมา เล่นกันแบบง่ายๆ ไม่ต้องมีอุปกรณ์อะไรมาก ในบทเพลงก็แฝงไปด้วยข้อคิด คติสอนใจต่างๆ เช่นเพลงจากแม่เนื้อเย็น ที่ร้องว่า จากแม่เนื้อเย็น สวายนัดดั่งฟ้าคะนอง จากแม่เนื้อทองน้องยาจกปรานี (ชาย)รับรักพี่เกิดน้องรัก (หญิง)ไม่รับไม่รัก (ชาย)ทำไมเธอถึงไม่รัก (หญิง)ไม่หล่อไม่รัก (ชาย)ถ้า मैंไม่รักขอจากไปที จากบท

^{๒๖)} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๔๕-๔๖.

เพลงแสดงให้เห็นถึงการพูดจกกันด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน ไม่ดื้อดึง รู้จักให้เกียรติกันทั้งหญิงและชาย”

คุณยายเสมียน ทศนียานนท์ (แม่เพลง)

“ยายได้ฝึกหัดเพลงพื้นบ้านกับครูเพลงรุ่นก่อนๆ โดยการฟังพ่อเพลงแม่เพลงร้องแล้วร้องตาม ท่องจำเอาจนขึ้นใจต้องพยายามจดจำเนื้อร้องให้ได้มากที่สุดหัดรำให้อ่อนช้อย ก่อนจะฝึกหัดร้อง จะต้องมีการไหว้ครูก่อนเพื่อเป็นการบูชาครู เพลงที่ชอบร้องคือเพลงราวังโบราณ เพราะเนื้อร้องสั้น มีจังหวะสนุกสนาน ยายอยากให้ลูกหลานในหมู่บ้านมาฝึกหัดร้องเพลงให้มากๆ เพลงพื้นบ้านท่าโพอะได้อยู่คู่กับบ้านท่าโพตลอดไป”

นางภารดี วชรพันธ์ (ผู้เล่นเพลงซออนุรักษ์)

“ดิฉันเป็นผู้ที่มีความสนใจในเพลงพื้นบ้านท่าโพและเป็นหนึ่งในซออนุรักษ์ เพลงพื้นบ้านท่าโพเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงวัฒนธรรมอันดีงาม ดิฉันเคยได้ไปร้องเล่นตามงานต่างๆ แต่ในปัจจุบันพ่อเพลงแม่เพลงมีอายุมากแล้ว ส่วนคนรุ่นหลังก็ต่างแยกย้ายกันไปทำมาหากินจึงไม่ค่อยมีตัวแสดง ดิฉันอยากให้คนรุ่นใหม่ฝึกหัดเพลงพื้นบ้าน ร้องเล่นเพลงพื้นบ้านด้วยความภาคภูมิใจ”

แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี สรุปได้ดังนี้

๑. พ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านให้กับลูกหลานในท้องถิ่น

๒. หน่วยงานที่จัดการเกี่ยวกับการศึกษา ควรนำเพลงพื้นบ้านท่าโพเข้าไปบรรจุเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี

๓. ควรร่วมมือกันสนับสนุนส่งเสริมการเล่นเพลงพื้นบ้านโดยการจัดเวทีการแสดงขึ้นทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด

๔. ควรมีการจัดกลุ่มเยาวชนผู้สืบสานตำนานเพลงพื้นบ้านท่าโพขึ้น

๕. การใช้สื่อต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือ เช่น สื่อวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อเพลงพื้นบ้าน

๖. การอนุรักษ์โดยหน่วยงานของรัฐ เช่น ให้ความรู้แก่ผู้สนใจโดยทำสื่อวีดิทัศน์และสิ่งพิมพ์ ไว้ในพิพิธภัณฑ์สถาน เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี เป็นมรดกที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วคน เทศกาลที่มีการเล่นเพลงพื้นบ้านมากที่สุดคือ ตรุษ สงกรานต์ เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานีแบ่งเป็น ๕ ประเภท คือ ๑. เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามเทศกาล ๒. เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามงาน

พิธีต่างๆเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม ๓. เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามฤดูกาล ๔. เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับเพลงกล่อมลูก และ๕. เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับการเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นิทานพื้นบ้าน ชาดก วรรณคดีไทย การสืบทอดเพลงพื้นบ้านเป็นวิธีการเรียนรู้แบบธรรมชาติ คือ การเล่นเพลงร่วมกัน ปัจจุบันได้มีการถ่ายทอดให้กับชุดอนุรักษ์ การสอนนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านคือ ให้ทุกคนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ โดยมีหน่วยงานราชการให้การสนับสนุน และควรส่งเสริมให้เยาวชนเล่นเพลงพื้นบ้าน เพื่อให้เพลงพื้นบ้านคงอยู่จังหวัดอุทัยธานีสืบไป

บทที่ ๔

หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี และศึกษาในประเด็นหลักดังต่อไปนี้ หลักจริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ ศีล ๕ หลักจริยธรรมชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ หลักจริยธรรมชั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ และหลักจริยธรรมในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒, พรหมวิหาร ๔, อิทธิบาท ๔, ทิศ ๖ และมงคล ๓๘ ประการ หลักจริยธรรมในบทเพลงพื้นบ้านนั้นจะไม่บอกตรงๆ เหมือนการบรรยายธรรมแต่จริยธรรมจะแฝงแฝงไปในเนื้อหา ของบทเพลงโดยไม่ไปทำลายความไพเราะความสนุกสนานตามรูปแบบของเพลงพื้นบ้าน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอสารัตถะดังต่อไปนี้

๔.๑ หลักพุทธจริยธรรมขั้นมูลฐานที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

หลักพุทธจริยธรรมขั้นมูลฐานที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี คือ ศีล ๕ ปรากฏใน เพลงซักเยื่อ เพลงโลม เพลงสุพรรณเป็นเมืองขุนแผน เพลงเชองาม เพลงแหงนดูดาว เพลงไอ้แม่งามวิไล

๑. เพลงซักเยื่อ^๑

ลูกคู่ เอ่อระเหยกันเอ๋ย แม่โพพันไม้แม่ไผ่พันมือ ให้น้องยื่นมือมาเอย ฮ้าไอ้
หญิง ซักหรือฟ่อหรือ ฟ่อโพพันไม้ฟ่อไผ่พันมือ (ซ้า)

ฟ่อแม่เขายอมให้หม่อมแล้วหรือ ฟ่อย่ามาคือคิงเอย

ลูกคู่ เอ่อระเหยกันเอ๋ย ฟ่อแม่เขายอมให้หม่อมแล้วหรือฟ่อย่ามาคือมาคิงเอย ฮ้าไอ้

๒. เพลงโลม^๒

หญิง โลมฟ่อโลม เปรียบเหมือนเอยนางซ้างเข้ามาโลมคอกสัก

ลูกคู่ เปรียบเหมือนเอยนางซ้างเข้ามาโลมคอกสัก

^๑ จุฑามณี บ้านมอญ “การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” ปรินญาณิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๐, หน้า ๕๑-๕๒.

^๒ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, (อุทัยธานี : ม.ป.ท. ๒๕๔๘), หน้า ๑๕-๑๖.

หญิง โลมनोंอย่างไรมันก็ไม่ได้เพราะฉันมีคนรัก

ลูกคู่ เอ๊ยโอรหัดซัดซ่า ขยับออกไปไกลลงมา ขยับออกไปไกลลงมา

สองมือก็คว่ำลมเอยโถมงัวโถมงาพลาสติกไปติดเอาหน้าผู้ชายเป็นบ้าโถมเอย (ซ้ำ)

๓. เพลงสุพรรณเป็นเมืองขุนแผน^๓

สุพรรณเป็นเมืองขุนแผน จะไปแค้นกับไอ้ลาวเวียงจันทร์
ไปตีเชียงใหม่หวังจะได้แม่ลาวทอง (ซ้ำ) โศการ่าร้องไปตั้งสองสามวัน
แต่พอได้แม่ลาวทองมา (ซ้ำ) ลงเรือกัญญากลับไปเมืองสุพรรณ
วันทองเธอมาเป็นสองใจ เชื่อไม่ได้น้ำใจแม่วันทอง
ขุนแผนไปทัพกลับมามีรักใหม่ เชื่อไม่ได้น้ำใจแม่วันทอง
(ชาย) ตัดใบตอง เอ้อ เอย มารองเลือด (ซ้ำ) หมายถึงจะเชือดคูเลือดแม่วันทอง
(หญิง) เชิญชิมมาเชือดคูเลือดแม่วันทอง (ซ้ำ)

ลักษณะที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า เพลงซัดเออ “พ่อแม่เขายอมให้
หม่อมแล้วหรือพ่อย่ามาคือมาดิงเอย ” เพลงโถม “โถมनोंอย่างไรมันก็ไม่ได้เพราะฉันมีคนรัก ”
เพลงสุพรรณเป็นเมืองขุนแผน “วันทองเธอมาเป็นสองใจ ” เพลงเหล่านี้เป็นการสอนให้สำรวม
ระวังไม่ให้ล่วงละเมิดศีล ๕ ข้อกามสุมิจจาจาร การที่ชายหญิงถูกเนื้อต้องตัวกันทั้งที่ยังไม่ได้
แต่งงาน หรือยังไม่ได้รับอนุญาตจากบิดา มารดา ถือว่าเป็นการละเมิดกรรมสิทธิ์ในบุคคลผู้เป็นที่รัก
ของผู้อื่นและสามภรรยาที่ประพฤตินอกใจในคู่ครองของตนเป็นการกระทำผิดตามหลักศีล ๕ ซึ่งมี
บัญญัติไว้ในศีล ข้อที่ ๓ ฝ่ายชายฝ่ายหญิงจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน มีความยินดีพอใจในคู่ครอง
ของตน

๔. เพลงเรองาม^๔

เรองามเมื่อยามฉันมอง ฉันมองเมื่อยามเธอหลบ
เธอมองมาสายตาแลพบ พานประสพพบใครไม่เหมือน
คูชู้ยั้งคิด ยั้งคิดจิตใจลอยเลื่อน
รักนั้นมากอยเตือน เฝ้ากะเน็งถึงเธอไม่วาย (ซ้ำ)
(หญิง) ฟังน้ำคำ น้ำคำเธอรำไม่วาย
รักของคนผู้ชาย พุดมาได้ขายรักออกมา

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

(ชาย) หนอยเนาะ หนอยรักของคนผู้หญิง พุดไม่จริงคังคำมันสัญญา
ใครหลงลมชมว่า เก็บบูชาจะต้องเข้าใจ

๕. เพลงแหงนคูดาว ^๕

แหงนคูดาว เมื่อคราวฟ้าสาบ
คนรักเขามาจืดจาง (ซ้า) มาเห็นมาห่างไปเสียจากเรา
อย่างเราเขาไม่ยอมรับ (ซ้า) เขาทำกระบิดกระบวน
เขาชวนคู่รักเขารำ คำพูดเขามากลับคำ
เขาไม่ยอมรับกับเรา

๖. เพลงไอ้แม่งามวิไล ^๖

ไอ้แม่งามวิไล พุดกันไว้ทุกสิ่ง
ปากก็ว่ารักจริง ทำให้นั้นรักเธอ
สตรีนั้นมีน้ำใจ กลับกลายหลายสิ่งหลายชั้น
ชายใดหลงเลี้ยวเกี่ยวพัน รักไม่มันสามวันเรรวน (ซ้า)

ลักษณะที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า เพลงเรองาม “รักของคนผู้ชาย พุดมาได้ชายรักออกมา... พุดไม่จริงคังคำมันสัญญา” เพลงแหงนคูดาว “เขาชวนคู่รักเขารำ คำพูดเขามากลับคำ” เพลงไอ้แม่งามวิไล “ไอ้แม่งามวิไล พุดกันไว้ทุกสิ่ง ปากก็ว่ารักจริง... รักไม่มันสามวันเรรวน” เป็นการกล่าวถึงคนที่กระทำผิดศีลข้อมุสาวาท การพุดเป็นการสื่อสารที่เข้าใจง่าย แต่การพุดที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวาน นุ่มนวล น่าฟัง และที่สำคัญคือ เรื่องที่พุดนั้น ต้องเป็นเรื่องจริง เป็นประโยชน์ อย่างพุทธพจน์ที่ว่า พระองค์ทรงมีเมตตาหวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย จึงตรัสวาจาตามหลัก ๖ ประการคือ

๑. คำพุดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น-ไม่ตรัส
๒. คำพุดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น-ไม่ตรัส
๓. คำพุดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น-เลือกกาลตรัส
๔. คำพุดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น-ไม่ตรัส
๕. คำพุดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น-ไม่ตรัส
๖. คำพุดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น-เลือกกาลตรัส^๖

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

๔.๒ หลักพุทธจริยธรรมชั้นกลางที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

หลักพุทธจริยธรรมชั้นกลางที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ ปรากฏใน เพลงกล่อมลูก เพลงจันทร์ฉาย เพลงลาก่อน เพลงบ้านใกล้เรือนเคียง เพลงพิชฐาน เพลงมองหน้าหล่อน เพลงพีทมบุญ

๑. เพลงกาเหว่า^๙

โอดะเห่.....โอดะซา

เจ้านกกาเหว่าเอ๋ย ไปให้แม่กาฟัก
แม่กาก็หลงรักเอ๋ย เลี้ยงเหมือนลูกในอุทร
คาบข้าวเอามาเผื่อ คาบเอาเหยื่อมาป้อน
ปีกหางของเจ้ายังอ่อนน ท้อแท้จะสอนให้เจ้าบิน
พาลูกเจ้าหากิน ตามฝั่งแม่น้ำพระคงคา

หลักธรรมที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า เพลงกล่อมลูกเป็นเพลงที่แสดงถึงความมีเมตตากรุณาเป็นหลักของกุศลกรรมบถข้อที่หนึ่ง เป็นทางแห่งกุศล หรือ ความดี สร้างจิตให้เมตตารักใคร่คน และสัตว์ดิรัจฉาน^๙ มีความปรารถนาอย่างจริงใจที่จะให้คน มีความปราศจากทุกข์โดยทั่วหน้ากัน มีความกรุณาสงสารคนและสัตว์ผู้ประสบความทุกข์ยากพร้อมทั้งงดเว้นการเบียดเบียนให้คนและสัตว์เดือฉร้อน เช่น ทำให้อวัยวะ มีแขน ขา เป็นต้น ของคนและสัตว์ให้หักหรือพิการ หรือทรมานสัตว์ให้ได้รับความเหน็ดเหนื่อยยากลำบาก พลอยยินดีในเมื่อคนและสัตว์ได้ดี มีลาภ มียศ มีความสุข ความเจริญ งดเว้นจากการอิจฉาริษยาคนและสัตว์ที่ดีกว่าตนและตั้งจิตเป็นอุเบกขาวางเฉย

๒. เพลงจันทร์ฉาย^{๑๐}

ยามจันทร์ฉาย แสงกระจายสว่างนภา
เมฆน้อยที่ลอยลงมา สว่างตาจตุแสงตะวัน

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๑๐} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, (อุทัยธานี : ม.ป.ท. ๒๕๔๕), หน้า ๓๑-๓๒.

^๙ ดิรัจฉาน แปลว่า สัตว์มีร่างกายเจริญโดยขวาง, สัตว์เว้นจากมนุษย์

^{๑๐} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๒๐.

ตัวพี่กระต่ายตัวน้อย โอ้แม่สาวน้อยเปรียบเหมือนดวงจันทร์
เราซึมารักกัน รักกันให้มันได้ไหมจะเธอ

๓. เพลงลาก่อน ^{๑๑}

ลาก่อนแล้วนะเธอ วันหน้าค่อยเจอกันใหม่
หากเธอแต่งงานเมื่อไหร่ ส่งข่าวไปแล้วฉันจะมา
ส่งข่าวมาแล้วฉันจะไป

ลักษณะที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า เพลงจันทร์ฉาย “ตัวพี่กระต่าย
ตัวน้อย โอ้แม่สาวน้อยเปรียบเหมือนดวงจันทร์ เราซึมารักกัน รักกันให้มันได้ไหมจะเธอ ” เพลง
ลาก่อน “ส่งข่าวไปแล้วฉันจะมา ส่งข่าวมาแล้วฉันจะไป ” การพูดจาอ่อนหวาน หรือ พยายามพูด
แต่คำที่อ่อนหวาน เรียบร้อย นุ่มนวลละมุนละไม ใช้ภาษานุ่มนวล ชวนให้สบายใจสละสลวยเข้าใจ
ง่าย อย่างที่ว่า “พระสมณะโคดมมีพระดำรัสไพเราะ รู้จักตรัสถ้อยคำได้งดงาม มีพระวาจาสุภาพ
สละสลวย ไม่มีโทษ”^{๑๒} บุคคลควร งดเว้นจากการพูดจาหยาบคายที่เผ็ดร้อน ที่เป็นปม เป็นที่
ขัดข้องของผู้อื่น เป็นที่ระคายหูของผู้ที่ได้ยิน ได้ฟัง ยิ่งเป็นคำคำคำแข่ง แม้แต่กับสัตว์ดิรัจฉานก็ไม่
ควรพูดเลย เพราะเป็นการต่อสันดานของตนเองว่าเป็นคนเลว การพูดจานั้นยังแสดงถึงอุปนิสัยของ
บุคคลด้วย ดังสุภาษิตไทยที่ว่า “สำเนียงส่อภาษา กิริยาส่อสกุล”

๔. เพลงบ้านใกล้เรือนเคียง ^{๑๓}

บ้านใกล้เรือนเคียง เหลียวแลกันแต่ตา
เมื่อไรเล่าหนา หวานตาจะเป็นหวานใจ
เมื่อแรกรักกัน สัญญากันว่าอย่างไร
ผิดบ้างพลั้งไปขออภัยเถิดนะแม่คุณ (ซ้ำ)

ลักษณะที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า เพลงบ้านใกล้เรือนเคียง “ผิด
บ้างพลั้งไปขออภัยเถิดนะแม่คุณ ” ไม่พยาบาท คือ ไม่คิดอยากให้ผู้อื่นเดือนร้อน ไม่จองเวรต่อสัตว์
และคนอื่น ๆ ไม่ตั้งใจที่จะให้ใคร ๆ เป็นผู้ฉิบหายหรือวิบัติด้วยการใด ถึงแม้เราจะโกรธเคืองบ้าง

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๔๔.

^{๑๓} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๓๐.

โดยที่เขาจะทำอะไรให้เสียหาย หรือมาค่าว่าให้เกิดความเจ็บช้ำน้ำใจก็ไม่อาจอาฆาตพยาบาทของ
เวรารผู้มันต่อไปอีก

๕. เพลงพิชฐาน ^{๑๔}

ชาย พิชฐานเอย มือหนึ่งถือพาน ถือพานด้วยดอกกล้วย เกิดมาชาติใดแสนใด
ขอให้ได้เป็นคนไทย

ลูกคู่ พิชฐานวานไหว้ขอให้ได้เหมือนใจเราคิด พิชฐานเอย ดอกเอย วิมาน ขอให้
พานพบเอย ดอกเอยผอบ ขอให้พบพานเอย

หญิง พิชฐานเอย มือหนึ่งถือพาน ถือพานด้วยดอกกุณ เกิดมาชาติใดแสนใด
ขอให้เป็นคนใจบุญ

ลูกคู่ พิชฐานวานไหว้ ขอให้ได้เหมือนใจเราคิด พิชฐานเอย ดอกเอย วิมาน
ขอให้พานพบเอย ดอกเอยผอบ ขอให้พบพานเอย

๖. เพลงมองหน้าหล่อน ^{๑๕}

มองหน้าหล่อนงามอนเสียนี่กระไร หมดกำลังใจไม่ยอมกเดินไกลเคียงเธอ
บุญฉันไม่เทียมเธอ เดินเสมอกลัวจะไม่พอใจ (ซ้ำ)

ฉันถึงถอยออกห่าง ไม่อยากร่วมทางกับแม่สายใจ

เหลียวมามองตาหวาน หัวใจต้องผ่านไปหานาง

ฉันขอเดินร่วมทาง ฟังบุญนางขออาศัยไป (ซ้ำ)

๗. เพลงพี่หมดบุญ ^{๑๖}

ยามเมื่อฉันหมดบุญ ใครจะหนุนฉันเล่า

มีกรรมเสียแล้วเธอจำ หมดวาสนาน้ำตาไหลนอง

(ชาย) ยามพี่มีเวร (หญิง) น้องจะช่วยค้ำ

(ชาย) ยามพี่มีกรรม (หญิง) น้องจะช่วยค้ำ

(ชาย) ยามพี่สิ้นบุญ (หญิง) น้องจะช่วยประคอง

(ชาย) จริงจริงเชียวหรือน้อง (หญิง) จะรับรองจะต้องแน่นอน (ซ้ำ)

^{๑๔} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๑๗.

^{๑๕} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๑๔.

^{๑๖} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๑๘.

ลักษณะที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า เพลงพิชฐาน “พิชฐานเอ๋ย มือหนึ่งถือพาน ถือพานด้วยดอกกุหลาบ เกิดมาชาติใดแสนใด ขอให้เป็นคนใจบุญ” เพลงมองหน้าหล่อน “ฉันขอเดินร่วมทาง พี่บุญนางขออาศัยไป” เพลงพื้หมคบุญ “ยามเมื่อฉันหมคบุญ ใครจะหนุนฉันเล่า มีกรรมเสียแล้วเธอจำ หมดความน่าตาไหลนอง ...ยามพื้มีเวร ...ยามพื้มีกรรม ...ยามพื้สิ้นบุญ” เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ได้แก่ เห็นว่าบุญมีจริงบาปมีจริง ผลของบุญมี ผลของบาปมี คนทำดีย่อมได้ดี คนทำชั่วย่อมได้ชั่ว นรกมี สวรรค์มี และนิพพานก็มี โลกนี้โลกอื่นมี ชาตินี้ชาติหน้ามี

๔.๓ หลักพุทธจริยธรรมขั้นสูงที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

หลักพุทธจริยธรรมขั้นสูงที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ปรากฏใน เพลงกล่อมลูก เพลงรำสวด เพลงบัวน้อย เพลงดาวพราวแสง เพลงเกี่ยวข้าว

๑. เพลงวัดโบสถ์^{๑๖}

โละเห่..... โละชา
 วัดเอ๋ยวัดโบสถ์ มีตาลโตนดอยู่เจ็ดต้น
 เจ้าขุนทองจะไปปล้นเอ๋ย ป่านะนี่ไม่เห็นมา
 คดข้าวใส่ห่อเอ๋ย ถ่อเรือเที่ยวตามหา
 เขาก็รำลือว่าเอ๋ย นกขุนทองเจ้าตายแล้ว
 เหลือแต่กระดูกของลูกแก้วเอ๋ย แผลวเข้าไว้อยู่กลางดง
 ตาฤาษีแก่อันตรเอ๋ย ยกกระบัตร์ถือธง
 ถือท้ายเรือหงส์เอ๋ย ปลงศพนกขุนทอง
 โละเห่เอ๋ย.....นอนนะลูกนะ

๒. เพลงกาเหว่า^{๑๗}

โละเห่..... โละชา
 เจ้านกกาเหว่าเอ๋ย ไข่ให้แม่กาฟัก
 แม่กาก็หลงรักเอ๋ย เลี้ยงเหมือนลูกในอุทร
 คาบข้าวเอามาเผื่อ คาบเอาเหยื่อมาป้อน

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

ปีกหางของเจ้ายังอ่อน ท้อแท้จะสอนให้เจ้าบิน
 พาลูกเจ้าหากิน ตามฝั่งแม่น้ำพระคงคา
 กินก็เหยียบสาหร่าย ปากก็ใช้หาปลา
 กินแต่กุ้งแต่กั้งเอย กินหอยตะพังแมงดา
 กินอ่อมแล้วก็บินมาเอย จับต้นหว้าโพธิ์ทอง
 มีนายพรานคนหนึ่งเอย มาค่อมค่อมมองมอง
 ยกปืนขึ้นส่องเอย ช้องเอาแม่กาดำ
 ตัวหนึ่งว่าจะด้อมเอย ตัวหนึ่งว่าจะยำ
 เป็นเวรเป็นกรรมเอย แม่กาดำต้องจากลูกเอย
 โอละเห่เอย.....

หลักธรรมที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า *สัมมาทิฐิ* เห็นชอบ ได้แก่ ความรู้อริยสัจ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือ รู้อกุศลและอกุศลมูลกับกุศลและกุศลมูล หรือ เห็นปฏิจจสมุปบาท การเห็นในอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) ความดับทุกข์ (นิโรธ) ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ (มรรค) *สัมมาสังกัปปะ* ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมะสังกัปป พยายามสังกัปป อวิหิงสาสังกัปป ดำริที่จะออกจากกาม (เนกขัมมะ) ดำริในการไม่พยายามปองร้ายผู้อื่น ดำริในการไม่เบียดเบียนผู้อื่น *สัมมาอาชีวะ* เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิจจาชีพ ประกอบสัมมาชีพ เลี้ยงชีวิตชอบ ได้แก่ การเว้นจากการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด การประกอบสัมมาอาชีวะ คือ เว้นจากการค้าขายเครื่องประหารมนุษย์และสัตว์ เว้นจากการค้าขายมนุษย์ไปเป็นทาส เว้นจากการค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร เว้นจากการค้าขายน้ำเมา เว้นจากการค้าขายยาพิษ

๓. เพลงรำสาวด^{๑๕}

กรั้นถึงกลางนอกชานละลานจิต ตะลึงคิดลั้งเลดูเคหา
 พระชำเลื่องเยื้องย่างคู่อ่างปลา ชะโงกหน้ามือช้อนขึ้นชมดู
 กลมกลมสมอย่างสารพัน บ้างว่ายหันเหวี่ยงหางและกางหู
 ถึงกระดางดอกไม้ชายตา ดู เป็นคู่คู่ชูช่ออรชร
 มะขามโค้งงอคดเป็นข้อศอก บ้างกลับกลอกแห่งเกาะกะเทาะล่อน
 จันทน์หอมจันทนาจะลาจร มะลิช้อนช่อนชูอยู่จงดี
 จำปีเอี้ยเจ้าอย่าคว่นไปก่อนแล้ว ดังเหตุแก้วพิกุลยี่สุนศรี

^{๑๕} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๒๖.

จะโรยร้างห่างสิ้นกลิ่นนารี จำปีเอ๋ยสักกี่ปีจะกลับมา

๔. เพลงบัวน้อย^{๒๐}

บัวน้อยลอยอยู่ในสระแก้ว แน่แล้วช่างงามเจิดฉันท
 เรืองงามเหมือนดอกบัวนั้น ทุกคืนวันฉันเฝ้าถนอม
 ยามหลับนอน กอดหอมอนพะว้าพะวัง ขอเชิญมารักกับฉันบ้าง (ซ้ำ)
 สูดเสียงสั่งฉันยังอดส่ำหทัย เธอไม่ได้สั่งฉันยังอดส่ำหทัย

๕. เพลงดาวพราวแสง^{๒๑}

ดาวพราวแสง ดวงดาวแข่งแข่งกับแสงจันทร์
 เธอกระซิบเบาเบา ใจฉันเฝ้าผูกพัน อยู่ใกล้ใกล้แสงจันทร์ฉันจะไม่ลืมเธอ
 เธอจะมาลืมฉัน โอ้พ่อมะลิป่า รักกันจะมาลืมกันรักให้มันอย่าเรออย่ารวน
 สัญญากันว่าจะไม่ลืม หัวใจปลาบปลื้มไม่ลืมคำมั่น

ลักษณะที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า สัมมาวาจา ได้แก่ วจีสัจจิต ๔
 คือไม่ประพฤดิชั่วทางวาจาอันได้แก่ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียดยุยงให้เขาแตกริ้วกัน ไม่พูดคำหยาบ
 คาย ไม่พูดเพื่อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ

๖. เพลงเกี่ยวข้าว^{๒๒}

ชาย เกี่ยวเถิดเอ๋ยลาแม่ก็เกี่ยว พี่นำแขกมาเจ้าของนาไปไหน (ซ้ำ)
 มารับพี่ชายสักหน่อยเอ๋ย
 ลูกคู่ มารับพี่ชายหน่อยเอ๋ย เอ๋ยระเหยเกี่ยวเอ๋ย พี่นำแขกมาเจ้าของนาไปไหน
 มารับพี่ชายหน่อยเอ๋ย อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอ๋ย (ซ้ำ) ฮ่าฮั
 หญิง เกี่ยวเถิดลาพ่อก็เกี่ยว พี่นำแขกมาเจ้าของนาอยู่นี่ (ซ้ำ) ขอเชิญคุณพี่ไปที่นาเอ๋ย
 ลูกคู่ ขอเชิญคุณพี่ไปที่นาเอ๋ย เอ๋ยระเหยเกี่ยวเอ๋ย พี่นำแขกมาเจ้าของนาอยู่นี่
 ขอเชิญคุณพี่ไปที่นาเอ๋ย อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอ๋ย (ซ้ำ) ฮ่าฮั

^{๒๐} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๓๗.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

^{๒๒} จุฑามณี บ้านมอญ “การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัด
 อุทัยธานี” ปริญญานิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๐, หน้า ๕๕-๕๖.

ลักษณะที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า *สัมมากัมมันตะ* กระทำชอบ ได้แก่ กายสุจริต ทำการงานชอบโดยประกอบการงานที่ไม่ผิดประเพณี ไม่ผิดก ฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม และเว้นจากการทุจริต ๓ อย่างได้แก่ การเบียดเบียนฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การลักขโมย และฉ้อฉลคดโกง แกล้งทำลายผู้อื่น การประพฤติดีกในกาม *สัมมาอาชีวะ* เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิฉ้อฉล ประกอบสัมมาชีพ เลี้ยงชีวิตชอบได้แก่ การเว้นจากการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด การประกอบสัมมาอาชีพคือ เว้นจากการค้าขายเครื่องประหารมนุษย์และสัตว์ เว้นจากการค้าขายมนุษย์ไปเป็นทาส เว้นจากการค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร เว้นจากการค้าขายน้ำเมา เว้นจากการค้าขายยาพิษ

๔.๔ หลักพุทธจริยธรรมในชีวิตประจำวันที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

หลักพุทธจริยธรรมในชีวิตประจำวันที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี คือ ธรรมคัมภีร์ ๒ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทิศ ๖ และมงคล ๓๘ ประการ ปรากฏใน เพลงโมรา เพลงสุพรรณเป็นเมืองขุนแผน เพลงพราหมณ์เกสร เพลงกล่อมลูก เพลงเกี่ยวข้าว เพลงลาก่อน เพลงกรุ่น เพลงวิมาน เพลงรำสวด

๑. เพลงโมรา

๒๓

โมรา โมรา โมรา แรกเริ่มเดิมมาอยู่ฝาคอบ
ตัวฉันชื่อว่าจันทร์ โครพ เปิดฝาคอบพบนางโมรา
พาน้องไปเที่ยวกลางไพร (ซ้า) น้องเดินไม่ไหวที่ยังช่วยอุ้มมา
ส่งพระขรรค์ไปให้โจรไพร (ซ้า) จะฆ่าพี่ตายเชียวหรือแม่โมรา

๒. เพลงสุพรรณเป็นเมืองขุนแผน

๒๔

สุพรรณเป็นเมืองขุนแผน จะไปแค้นกับไอ้ลาวเวียงจันทร์
ไปตีเชียงใหม่หวังจะได้แม่ลาวทอง (ซ้า) โสการ่าร้องไปตั้งสองสามวัน
แต่พอได้แม่ลาวทองมา (ซ้า) ลงเรือก็ผูกกลับไปเมืองสุพรรณ
วันทองเธอมาเป็นสองใจ เชื่อไม่ได้น้ำใจแม่วันทอง
ขุนแผนไปทัพกลับมาอีกรักใหม่ เชื่อไม่ได้น้ำใจแม่วันทอง
(ชาย) ตัดใบตอง เอ้อ เอย มารองเลือด (ซ้า) หมายถึงจะเชือดคูเลือดแม่วันทอง
(หญิง) เชิญชิมมาเชือดคูเลือดแม่วันทอง (ซ้า)

^{๒๓} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๓๑.

^{๒๔} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๔๑.

๓. เพลงพราหมณ์เกสร ^{๒๕}

พราหมณ์เกสรอยู่ในป่า แปลงเป็นชายมาอยู่ในเวียงชัย
 มีเรื่องแค้นใจและเคืองชุ่น (ซ้า) อินางยี่สุน้อวิชาดิจัญไร
 ลักษณะวงศัมาแลดูพราหมณ์ เห็นเกสร โคมงามพลัดอยู่ในไพร
 เกสรน้องอย่าหม่นหมองเลขหนา พี่ตามทั่วป่าไม่เห็นกลับมาเวียงชัย
 ฟันซีทำไมไม่ฟัน (ซ้า) เอียงคอกให้ฟันจะยี่นังนอยู่ทำไม
 ซักมีดอกออกหมายจะฟันฟาด (ซ้า) ฟันจนเสียวขาดกลายเป็นแม่ขึ้นหัวใจ
 พอเสียวขาดเลือดสาดไหลนอง (ซ้า) เอามือประคองแม่ขึ้นหัวใจ
 เอามือเข้าไปตอองกายน้องยังอุ่น แม่่นพคุณน้องยังไม่ตาย
 เป็นกรรมสนองคิดต้องตามชาย (ซ้า) ไปชาติหน้าขอให้เจอกันใหม่เอย (ซ้า)

หลักธรรมที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า หิริ หมายถึง ความละอายใจ
 ตัวเองต่อการทำความชั่วความผิด ต่อการประพฤติดุจริตทั้งหลายและความละอายใจตัวเองที่จะละ
 เว้นไม่ทำความดีซึ่ง ควรจะทำให้เกิดมีในตน เช่น บิдамารคามมีความละอายใจที่จะไม่ดูแลบุตรของ
 ตน เช่นนี้เรียกว่ามี หิริ หิริ เป็นธรรมรักษาคู่ครองโลก ทำให้โลกเกิดสันติ ทำให้คนเราอยู่กันอย่าง
 สงบสุข เพราะคนที่มีหิริจะเกลียดความชั่ว และละอายที่จะทำความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้
 ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่โลกและสรรพสัตว์ทั้งปวง โอตตปปะ เป็นอาการของจิตที่หวั่นไหวเมื่อ
 จะทำความชั่ว เพราะกลัวความผิดที่จะตามให้ผลในภายหลัง เกิดขึ้นได้เพราะคิดถึงโทษหรือความ
 ทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำชั่ว จากการประพฤติดุจริตของตน เช่น ตัวเองเองต้องเดือดร้อน เกิด
 ความเสียหาย เสียทรัพย์สินเงินทอง เสียอิสรภาพ หรือถูกคนอื่นตำหนิติเตียน ถูกสังกรรมรังเกียจ เป็น
 ต้น โอตตปปะ เป็นธรรมคู่ครองโลกคู่กับหิริ เพราะคนที่มีโอตตปปะ ย่อมกลัวที่จำทำความผิด ทำ
 ให้งดเว้นจากการประพฤติด่างๆ ได้ อันเป็นเหตุให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข เกิดสันติภาพขึ้นเมื่อมีหิริ
 โอตตปปะ อย่างนี้แล้ว กฎหมายบ้านเมืองทุกมาตรา ก็จะไม่มีการกล้าทำผิด การอยู่ด้วยกันเป็นหมู่
 คณะ เป็นพรรคเป็นพวกหลายคนด้วยกัน ถ้ามีหิริโอตตปปะ ะ แล้วไม่มีอิจจาริยาเบียดเบียนซึ่งกัน
 และกันมันก็เป็นสุขเท่านั้น หากคิดผิดประทุษร้ายเกิดความละอายและกลัวขึ้นมา นั้นธรรมเตือนขึ้น
 มาแล้ว เลยไม่กล้าทำความชั่ว ครั้นทำลงไปก็เป็นที่เหตุให้เดือดร้อนวุ่นวาย ตนเองเดือดร้อนเพราะทำ
 ชั่ว คิดชั่ว แล้วก็เป็นที่เหตุให้คนอื่นเดือดร้อนอีกด้วย

^{๒๕} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๓๘.

๔. เพลงกล่อมลูก ^{๒๖}

๑.๑ เพลงวัดโบสถ์

โอดะเห่..... โอดะซา

วัดเอี้ยวัดโบสถ์ มีตาลโตนดอยู่เจ็ดต้น

เจ้าขุนทองจะไปปล้นเอย ป่านจะนี้ไม่เห็นมา

คดข้าวใส่ห่อเอย ถ่อเรือเที่ยวตามหา

เขาก็รำลือว่าเอย นกขุนทองเจ้าตายแล้ว

เหลือแต่กระดูกของลูกแก้วเอย แผลวเข้าไว้อยู่กลางดง

ตาฤาษีแกถือฉัตรเอย ยกกระบัตร์ถือธง

ถือท้ายเรือหงส์เอย ปลงศพนกขุนทอง

โอดะเห่เอย.....นอนนะลูกนะ

๑.๒ เพลงกาเหว่า

โอดะเห่.....โอดะซา

เจ้านกกาเหว่าเอย ไข่ให้แม่กาฟัก

แม่กาก็หลงรักเอย เลียงเหมือนลูกในอุทร

คาบข้าวเอามาเผื่อ คาบเอาเหยื่อมาป้อน

ปีกหางของเจ้ายังอ่อน ท้อแท้จะสอนให้เจ้าบิน

พาลูกเจ้าหากิน ตามฝั่งแม่น้ำพระคงคา

กินก็เหยียบสาหร่าย ปากก็ใช้หาปลา

กินแต่กุ้งแต่กั้งเอย กินหอยตะพังแมงดา

กินอ้มแล้วก็บินมาเอย จับต้นหว้าโพธิ์ทอง

มีนายพรานคนหนึ่งเอย มาด้อมด้อมมองมอง

ยกปืนขึ้นส่องเอย จ้องเอาแม่กาดำ

ตัวหนึ่งว่าจะด้อมเอย ตัวหนึ่งว่าจะยำ

เป็นเวรเป็นกรรมเอย แม่กาดำต้องจากลูกเอย

โอดะเห่เอย.....

^{๒๖} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๓๑-๓๒.

ลักษณะที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า จุดมุ่งหมายในการร้องเพลง กล่อมเด็ก คือ ร้องกล่อมเด็กวัยทารกให้หลับเร็วขึ้น เนื้อเพลงมีความหมายถึงความอ่อนไหว ความอ่อนหวาน เกี่ยวข้องกับความห่วงใยความผูกพันระหว่างแม่กับลูก อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์สอนเรื่องกตัญญูรู้คุณ และมุ่งหวังให้เด็กเป็นคนมีมโนล ะมุนละไม บทเพลงแต่ละบทจะไม่มีการว่ากล่าว หรือเปรียบเทียบในทางไม่ดีไม่งาม

พ่อแม่ เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูก เลี้ยงดู ปกป้องและรักษา พ่อแม่ที่เป็นพ่อแม่จริงๆ เมื่อให้กำเนิดลูกแล้วจะไม่ทอดทิ้ง ถึงแม้จะประสบความลำบากยากจน ถ้าเลี้ยงดูสักเพียงใดก็ตาม ก็จะไม่ทอดทิ้งลูก กลับคอยป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ไม่ให้เกิดแก่ลูก เมื่อมีเหตุสุดวิสัยที่จะป้องกันได้ เช่น ต้องประสบภัยคือความเจ็บไข้ได้ป่วย พ่อแม่ก็ไม่ทอดทิ้งพยายามทำการรักษา พยายามด้วยตัวเอง บ้าง หาหมอรักษาย้ำ บางครั้งพ่อแม่ต้องทำงานหนัก อาบเหงื่อต่างน้ำ ยอมอด ยอมทนเพื่อลูก ต้องการให้ลูกได้ศึกษาเล่าเรียน มีความรู้ ความฉลาดเท่าทันคนอื่น พ่อแม่นอกจากจะให้กำเนิดเลี้ยงดูป้องกันรักษาแล้วท่านทั้งสองยังมีจิตใจที่ประกอบด้วยคุณธรรม คือ พรหมวิหารธรรม ๔ ประการ อันได้แก่ เมตตา ความรักใคร่สนิทสนม กรุณา ความปรานีสงสารในเมื่อมีความทุกข์ยากเดือดร้อน มุทิตา พลอยยินดีในความสำเร็จของลูกด้วยความจริงใจ และ อุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อลูกมีการงานทำสามารถเลี้ยงตนและครอบครัวได้ พ่อแม่ได้ทำการเลี้ยงดู จึงต้องเลี้ยงท่านตอบแทน ช่วยทำการงานของท่าน รักษาวงศ์สกุลไว้ ประพฤติตนให้เป็นผู้ควรรับมรดก เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ควรทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ ดังนั้น พ่อแม่จึงเป็นผู้มีคุณแก่ลูกทั้งหลาย สอดคล้องกับหลักพุทธจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหาร ๔

๕. เพลงเกี่ยวข้าว^{๒๗}

ชาย เกี่ยวเถิดเอ๋ยลาแม่ก็เกี่ยว พี่นำแขกมาเจ้าของนาไปไหน (ซ้ำ)

มารับพี่ชายสักหน่อยเอ๋ย

ลูกคู่ มารับพี่ชายหน่อยเอ๋ย เอ๋ยระเหยเกี่ยวเอ๋ย พี่นำแขกมาเจ้าของนาไปไหน

มารับพี่ชายหน่อยเอ๋ย อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอ๋ย (ซ้ำ) ฮ้าฮั

หญิง เกี่ยวเถิดลาพ่อก็เกี่ยว พี่นำแขกมาเจ้าของนาอยู่นี่ (ซ้ำ) ขอเชิญคุณพี่ไปที่นาเอ๋ย

ลูกคู่ ขอเชิญคุณพี่ไปที่นาเอ๋ย เอ๋ยระเหยเกี่ยวเอ๋ย พี่นำแขกมาเจ้าของนาอยู่นี่

ขอเชิญคุณพี่ไปที่นาเอ๋ย อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอ๋ย (ซ้ำ) ฮ้าฮั

ชาย ชิดเถิดเอ๋ยลาแม่ก็ชิด เอื้อมมือเข้าไปสะกิด (ซ้ำ) หวังจะชิดนางเอ๋ย

^{๒๗} จุฑามณี บ้านมอญ “การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” ปรินิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๐, หน้า ๕๕-๕๖.

ลูกคู่ หัวใจจะซิดนางเอย เอ่อระเหยเกี่ยวเอ้ย เอ้อมมือเข้าไปสะกิด
 หัวใจจะซิดนางเอย อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮั๊
 หญิง ซิดเถิดเอ้ยพ่อก็ซิด ถ้าเอ้อมมือเข้ามาสะกิด (ซ้า) เดี่ยวน้องจะบิดเนื้อเอย
 ลูกคู่ น้องจะบิดเนื้อเอย เอ่อระเหยเกี่ยวเอ้ย เอ้อมมือเข้ามาสะกิด น้องจะบิดเนื้อเอย
อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮั๊
 ชาย คว่าเถิดเอ้ยตาแม่ก็คว่า ผักบั้งสันตะวา (ซ้า) คว่าให้เต็มกำเอย
 ลูกคู่ คว่าให้เต็มกำเอย เอ่อระเหยเกี่ยวเอ้ย ผักบั้งสันตะวา คว่าให้เต็มกำเอย
อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮั๊
 หญิง คว่าเถิดเอ้ยตาพ่อก็คว่า เกี่ยวข้าวในนา (ซ้า) คว่าให้เต็มกำเอย
 ลูกคู่ คว่าให้เต็มกำเอย เอ่อระเหยเกี่ยวเอ้ย ผักบั้งสันตะวา คว่าให้เต็มกำเอย
อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮั๊
 ชาย เอ้ากั้มแม่กั้ม เอ้ากั้มแม่กั้ม หลบแดดบังลม (ซ้า) ขอให้กั้มเกี่ยวเอย
 ลูกคู่ ขอให้กั้มเกี่ยวเอย เอ่อระเหยเกี่ยวเอ้ย หลบแดดบังลม ขอให้กั้มเกี่ยวเอย
อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮั๊
 หญิง เอ้ากั้มพ่อกั้ม เอ้ากั้มพ่อกั้ม ถ้าหลบแดดบังลม (ซ้า) จะชวดชมน้องเอย
 ลูกคู่ จะชวดชมน้องเอย เอ่อระเหยเกี่ยวเอ้ย ถ้าหลบแดดบังลม จะชวดชมน้องเอย
อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮั๊
 ชาย เกี่ยวเถิดเอ้ยตาแม่ก็เกี่ยว เกี่ยวข้าวมันแสนจะยุ่ง (ซ้า) ไปเกี่ยวในมุ้งกันไหมเล่าเอย
 ลูกคู่ ไปเกี่ยวในมุ้งกันไหมเล่าเอย เอ่อระเหยเกี่ยวเอ้ย เกี่ยวข้าวมันแสนจะยุ่ง ไปเกี่ยวใน
 มุ้งกันไหมเล่าเอย อีกสองสามวาจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮั๊
 หญิง เกี่ยวเถิดเอ้ยตาแม่ก็เกี่ยว เกี่ยวในมุ้งมันไม่เข้าท่า (ซ้า) เท่าเกี่ยวหว่างขาคูนา
 ได้ไหมเอย
 ลูกคู่ เท่าเกี่ยวหว่างขาคูนาได้ไหมเอย เอ่อระเหยเกี่ยวเอ้ยเกี่ยวในมุ้งมันไม่เข้าท่า
 เท่าเกี่ยวหว่างขาคูนาได้ไหมเอย อีกสองสามวันจะถึงคันทนาแล้วเอย (ซ้า) ฮ้าฮั๊

ลักษณะที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า อาชีพเกษตรกรรมเป็นมรดกที่
 ปู่ย่า ตายาย มีมา เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำนาในสมัยก่อนมีการลงแขกเอาแรงกันเกี่ยวข้าว ใน
 การทำงานนั้นต้องอาศัย ความตั้งใจในการทำงาน ซื่อสัตย์พร้อมทั้งความขยันหมั่นเพียรในการ
 ทำงานและให้มีจิตในหลักธรรมคำสอน วันว่างเว้นจากการงานก็ให้รู้จักทำบุญ บำเพ็ญภาวนา

กตัญญูรู้คุณทั้งพ่อแม่ และถิ่นที่อยู่อาศัย ให้ลูกหลานจงจดจำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและรักษาไว้ ทั้งนี้
ถือได้ว่าตรงกับพุทธจริยธรรมในข้อที่เรียกว่า อิทธิบาท ๔

๖. เพลงกล่อมลูก^{๒๘}

๖.๑ เพลงวัดโบสถ์

โละเห่..... โละชา
วัดเขี้ยววัดโบสถ์ มีตาลโตนคอยู่เจ็ดต้น
เจ้าขุนทองจะไปปล้นเอย ป่านะนี้ไม่เห็นมา
คดข้าวใส่ห่อเอย ถ่อเรือเที่ยวตามหา
เขากี่รำลือว่าเอย นกขุนทองเจ้าตายแล้ว
เหลือแต่กระดูกของลูกแก้วเอย แผล้วเข้าไว้อยู่กลางดง
ตาฤาษีแกถือนั้ตรเอย ยกกระบี่ตรถือธง
ถือท่ายเรือหงส์เอย ปลงศพนกขุนทอง
โละเห่เอย.....นอนนะลูกนะ

๖.๒ เพลงกาเหว่า

โละเห่.....โละชา
เจ้านกกาเหว่าเอย ไข่ให้แม่กาฟัก
แม่กาก็หลงรักเอย เลี้ยงเหมือนลูกในอุทร
คาบข้าวเอามาเผื่อ คาบเอาเหยื่อมาป้อน
ปีกหางของเจ้ายังอ่อนน ท้อแท้จะสอนให้เจ้าบิน
พาลูกเจ้าหากิน ตามฝั่งแม่น้ำพระคงคา
กินก็เหยียบสาหร่าย ปากก็ไ้ช้หาปลา
กินแต่กุ้งแต่กั้งเอย กินหอยตะพังแมงดา
กินอ้มแล้วก็บินมาเอย จับต้นหว้าโพธิ์ทอง
มีนายพรานคนหนึ่งเอย มาด้อมด้อมมองมอง
ยกปืนขึ้นส่องเอย จ้องเอาแม่กาดำ
ตัวหนึ่งว่าจะตัมเอย ตัวหนึ่งว่าจะยำ
เป็นเวรเป็นกรรมเอย แม่กาดำต้องจากลูกเอย
โละเห่เอย.....

^{๒๘} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๓๑-๓๒.

หลักธรรมที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า มงคลที่ ๓ บุคคลที่ควรบูชา คือการแสดง ความเคารพบุคคลที่เรานับถือ ยกย่อง เลื่อมใสในบุคคลคนนั้น ซึ่งการบูชาแบ่ง ออกเป็น ๒ อย่างคือ (๑) อามิสบูชา คือการบูชาด้วยสิ่งของเช่น การนำเงินให้พ่อแม่ไว้ใช้จ่าย หรือ มอบทรัพย์สินให้พ่อแม่หรือการนำดอกไม้รูปเทียนไปบูชาพระก็ถือเป็นอามิสบูชา เป็นต้น (๒) ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการเจริญสมาธิภาวนาการฝึกจิตใจให้ไม่ฟุ้งซ่านเห็นความจริงในความเป็นไป ของโลก เป็นต้น

บุคคลที่ควรบูชา มีดังนี้คือ

- (๑) พระพุทธเจ้า
- (๒) พระปัจเจกพระพุทธเจ้า หมายถึงพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา
- (๓) พระมหากษัตริย์ผู้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม
- (๔) บิดามารดา
- (๕) ครูอาจารย์ ที่มีความรู้ดี มีความสามารถ และประพฤติดี
- (๖) อุปัชฌาย์ หรือผู้บังคับบัญชาที่มีความประพฤติดี ตั้งอยู่ในธรรม

๘. เพลงวิมาน ^{๓๑}

วิมานเป็นถิ่นของไทย (ซ้ำ) แต่พอฉันมองไปล้วนเป็นปีกแผ่น

ถิ่นไทยล้วนเป็นเมืองแมน (ซ้ำ) ดิสุตแสนสุดสวຍกระไร (ซ้ำ)

ไทยเรเฝ้าแต่ยืนตรง (ซ้ำ) เคารพธงสีชาติไทย

ห้าริ้วปลิวอยู่ไสว (ซ้ำ) เราเลือดไทยในสมรภูมิ (ซ้ำ)

หลักธรรมที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า มงคลที่ ๔ อยู่ในถิ่นอันสมควร ถิ่นอันสมควรควรประกอบด้วยสิ่งแวดล้อม ๔ อย่างได้แก่ (๑) อาวาสเป็นที่สบาย หมายถึงอยู่แล้ว สบาย เช่นสะอาด เดินทางไปมาสะดวก อากาศดีเป็นแหล่งชุมชน ไม่มีแหล่งอบายมุข เป็นต้น (๒) อาหารเป็นที่สบาย หมายถึงอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ เช่นมีแหล่งอาหารที่สามารถจัดซื้อหามาได้ ง่าย เป็นต้น (๓) บุคคลเป็นที่สบาย หมายถึงที่มีคนดี จิตใจโอบอ้อมอารี ถ้อยทีถ้อยอาศัย มี ศีลธรรม ไม่มีโจรนักเลงหรือใกล้แหล่งอิทธิพล เป็นต้น (๔) ธรรมะเป็นที่สบายหมายถึงมีที่พึ่งด้าน ธรรมะและการมีที่พึ่งธรรม เช่น มีวัดอยู่ในละแวกนั้น มีโรงเรียน หรือแหล่งศึกษาหาความรู้ เป็นต้น

^{๓๑} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๓๒.

๑๐. เพลงรำสวด^{๓๒}

ครั้นถึงกลางนอกชานละลานจิต ตะลึงคิดลึงเลดูเกหา
 พระชำเลื่องเยื้องย่างคู่อ่างปลา ชะโงกหน้ามือซ้อนขึ้นชมดู
 กลมกลมสมอย่างสารพัน บ้างวายหันเหวี่ยงหางและกางหู
 ถึงกระดางดอกไม้ชายตา ดู เป็นคู่คู่ชูช่ออรชร
 มะขามโคงงอคคเป็นข้อศอก บ้างกลับกลอกแห่งเกาะกะเทาะล่อน
 จันทน์หอมจันทนาจะลาจร มะลิซ้อซอนช่อชูยุงดี
 จำปีเอ๋ยเจ้าอย่าด่วนไปก่อนแล้ว ดังเกตุแก้วพิภูลย์สุนศรี
 จะโรยร้างห่างสิ้นกลิ่นนารี จำปีเอ๋ยสักกี่ปีจะกลับมา

หลักธรรมที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่ามงคลที่ ๑๐ วาจาอันเป็นสุภายิต
 ในที่นี้มีได้หมายถึงเพียงว่าต้องเป็นคำร้อยกรอง ร้อยแก้ว เป็นคำคมบาดใจมีความหมายลึกซึ้ง
 เท่านั้นแต่รวมถึงคำพูดที่ดีมีประโยชน์ต่อผู้ฟังซึ่งสรุปว่าประกอบด้วยลักษณะดังนี้ (๑) ต้องเป็นคำ
 จริง คือข้อมูลที่ถูกต้อง มีหลักฐานอ้างอิงได้ไม่ได้ปั้นแต่งขึ้นมาพูด (๒) ต้องเป็นคำสุภาพคือพูดด้วย
 ภาษาที่สุภาพมีความไพเราะในถ้อยคำไม่มีคำหยาบโลนหรือคำด่า (๓) พูดแล้วมีประโยชน์คือมี
 ประโยชน์ต่อผู้ฟังถ้าหากนำไปคิดหรือปฏิบัติในทางสร้างสรรค์ (๔) พูดด้วยจิตที่มีเมตตา
 คือพูดด้วยจิตใจที่มีความปรารถนาดีต่อผู้ฟังมีความจริงใจต่อผู้ฟัง (๕) พูดได้ถูกกาลเทศะ คือพูด
 ในสถานที่เหมาะสม และในเวลาที่เหมาะสม โดยความเหมาะสมจะมีมากน้อยเช่นไร ก็ขึ้นอยู่กับ
 เรื่องที่พูด

๑๑. เพลงกล่อมลูก^{๓๓}

๑.๑ เพลงวัดโบสถ์

โอะละเห้..... โอะละชา
 วัดเอ๋ยวัดโบสถ์ มีตาลโตนดอยู่เจ็ดต้น
 เจ้าขุนทองจะไปปล้นเอย ป่านจะนี้ไม่เห็นมา
 คดข้าวใส่ห่อเอย ถ่อเรือเที่ยวตามหา
 เขาก็รำลือว่าเอย นกขุนทองเจ้าตายแล้ว
 เหลือแต่กระดูกของลูกแก้วเอย แผล้วเข้าไว้อยู่กลางดง

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

^{๓๓} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี, รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ, หน้า ๓๑-๓๒.

ตาฤๅมิแกถือนั้ตรเอย ขกกระบ้ตรถือชง
ถือท่ายเรือหงส์เอย ปลงศพนภกุนทอง
โอะละเห่เอย.....นอนนะลูกนะ

๑.๒ เพลงกาเหว่า

โอะละเห่.....โอะละชา
เจ้านกกาเหว่าเอย ไช้ให้แม่กาฟัก
แม่มกาก็หลงรักเอย เลี้ยงเหมือนลูกในอุทร
คาบข้าวเอามาเผื่อ คาบเอาเหยื่อมาป้อน
ปีกหางของเจ้ายังอ่อนน ท้อแท้จะสอนให้เจ้าบิน
พาลูกเจ้าหากิน ตามฝั่งแม่น้ำพระคงคา
กินก็เหยียบสาหร่าย ปากก็ไ้หยาปลา
กินแต่กุ้งแต่กั้งเอย กินหอยตะพังแมงดา
กินอ้มแล้วก็บินมาเอย จับต้นหว้าโพธิ์ทอง
มีนายพรานคนหนึ่งเอย มาค้อมค้อมมองมอง
ยกปืนขึ้นส่องเอย จ้องเอาแม่กาคำ
ตัวหนึ่งว่าจะคัมเอย ตัวหนึ่งว่าจะฆ่า
เป็นเวรเป็นกรรมเอย แม่กาคำต้องจากลูกเอย
โอะละเห่เอย.....

ลักษณะที่ปรากฏในบทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นพบว่ามงคลที่ ๑๒ สงเคราะห์บุตร การที่เราเป็นพ่อ เป็นแม่ของบุตรนั้น มีหน้าที่ที่ต้องให้กับลูกของเราคือ (๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว (๒) ปลูกฝัง สนับสนุนให้ทำความดี (๓) ให้การศึกษาหาความรู้ (๔) ให้ได้คู่ครองที่ดี (ใช้ ประสพการณ์ของเราให้คำปรึกษาแก่ลูก ช่วยดูให้) (๕) มอบทรัพย์ให้ในโอกาสอันควร (การทำ พิณยกรรม ก็ถือว่าเป็นสิ่งถูกต้อง)

จากการศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานีพบว่า หลักพุทธ จริยธรรมขั้นมูลฐาน คือ สីล ๕ ปรากฏใน เพลงชักเย่อ เพลงโลม เพลงสุพรรณเป็นเมืองขุนแผน เพลงเชงงาม เพลงแหงนคูดาว เพลงไอ้แมงมุมวิไล หลักพุทธจริยธรรมขั้นกลาง คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ ปรากฏใน เพลงกล่อมลูก เพลงจันทร์ฉาย เพลงลาค่อน เพลงบ้านใกล้เรือนเคียง เพลง พิษฐาน เพลงมองหน้าหล่อน เพลงพื้หมคนบุญ หลักพุทธจริยธรรมขั้นสูง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ปรากฏใน เพลงกล่อมลูก เพลงรำสวด เพลงบัวน้อย เพลงดาวพราวแสง เพลงเกี่ยวข้าว และหลัก

พุทธจริยธรรมในชีวิตประจำวัน คือ ธรรมคຸ້มครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อธิธรรมา ๔ ทิส ๖ มงคล ๓๘ ประการ ปรากฏใน เพลงโมรา เพลงสุพรรณเป็นเมืองขุนแผน เพลงพราหมณ์เกสร เพลงกล่อมลูก เพลงเกี่ยวข้าว เพลงลาก่อน เพลงกรຸ້น เพลงวิมาน และเพลงร่ำสวด

จากการศึกษาประเภทของจริยธรรมที่ท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า จริยธรรมสามารถแบ่งได้ ๒ ระดับคือ ๑. จริยธรรมระดับโลกียะ ^{๓๔}หรือโลกียจริยธรรม หมายถึง จริยธรรมอันเป็นวิสัยของโลก สภาวะเนื่องในโลก ได้แก่ศีล ๕ ธรรมคຸ້มครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อธิธรรมา ๔ ทิส ๖ และมงคล ๓๘ ประการ ตัวอย่างเช่น ถ้าคนเรามีศีล ๕ บริบูรณ์บุคคลนั้นจะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้อย่างมีความสุข เพราะศีลเป็นเหตุนำความสุขมาให้ทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่น ๒. จริยธรรมระดับโลกุตตระ ^{๓๕}หรือโลกุตตรจริยธรรม หมายถึง จริยธรรมอันมิใช่วิสัยของโลก ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ มรรค ๘ และมงคล ๓๘ ประการ ตัวอย่างเช่น มรรค ๘ แนวทางดำเนินอันประเสริฐของชีวิตหรือกาย วาจา ใจ เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ เรียกว่า อริยมรรค แปลว่าทางอันประเสริฐ เป็นข้อปฏิบัติที่มีหลักไม่อ่อนแอ ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจความอยากแห่งใจ แต่ก็ไม่ตั้งจนถึงกับเป็นการทรมานกายให้ห่างหายจากความสุข ฉะนั้นจึงเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นหนทางแห่งการดับทุกข์

จริยธรรมทั้งระดับโลกียะและจริยธรรมระดับโลกุตตระ ได้ปรากฏอยู่ในเพลงพื้นบ้าน จังหวัดอุทัยธานี

^{๓๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๑๘.

^{๓๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๘-๒๑๙.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ เพื่อศึกษา หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนา นิกายเถรวาท เพื่อศึกษา ความเป็นมา ของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี เพื่อศึกษา หลักพุทธ จริยธรรมที่ปรากฏ ในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี โดยที่การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารมี เนื้อหาสาระพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนา นิกายเถรวาท ผู้วิจัยได้ แยกเป็น ๓ ข้อดังนี้

๑. จริยธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติที่เกิดขึ้นมาจากภายในจิตใจและแสดงออกมา เป็นพฤติกรรมที่ดีงาม เหมาะสม กับเวลาโอกาสและสถานที่ที่ปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับเหตุการณ์ ต่างๆ ได้อย่างพอดี เรียกว่า จริยธรรมควบคุมพฤติกรรม ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสุข ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

๒. ประเภทของพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท แบ่งเป็น ๔ ประเภท

๒.๑ จริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ สิบ ๕

๒.๒ จริยธรรมขั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐

๒.๓ จริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘

๒.๔ จริยธรรมในชีวิตประจำวันได้แก่ ธรรมคุ้มครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔

อิทธิบาท ๔ ทิศ ๖ และมงคล ๓๘ ประการ

๓. การตัดสินใจคุณค่าหรือเกณฑ์การตัดสินใจทางพุทธจริยธรรมจะพิจารณาจากเจตนาเป็น ลำดับแรกเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ในพฤติกรรมการกระทำ ที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม เป็นการสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมหรือเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น และพิจารณาจากผลของการ กระทำนั้น นอกจากนี้ต้องพิจารณาปัจจัยทางสังคมอื่นๆ ในเรื่องมโนธรรมที่เป็นจิตสำนึก ในการ

หยั่งรู้ถึงพฤติกรรมที่กระทำดีหรือไม่ดี เป็นคุณประโยชน์หรือเป็นโทษ การกระทำกรรมย่อมมีผลกระทบโดยตรงในคุณค่าของศีลธรรม จริยธรรมและสังคม ในทางพระพุทธศาสนาคำนึงถึงการฝึกฝนอบรมบุคคลให้มีคุณธรรมพื้นฐานของการเป็นมนุษย์ที่ดี คือให้มีศีลเป็นลำดับแรกแล้วพัฒนาให้เกิด สมานธิ และปัญญา เป็นองค์รวมในการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

จากการศึกษาความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยได้แยกเป็น ๔ ข้อ ดังนี้

๑. เพลงพื้นบ้านทำโพนั้น เป็นศิลปวัฒนธรรมและการละเล่นที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว นิยมเล่นกันในเทศกาลตรุษ สงกรานต์ของทุกปี เมื่อถึงเทศกาลตรุษ สงกรานต์ ชาวบ้านจะมาร่วมทำบุญกันที่วัดทำโพน หลังจากทำบุญตักบาตรในตอนเช้าเสร็จแล้วก็จะมีการเล่นเพลงพื้นบ้าน สร้างความสนุกสนานรื่นเริงในหมู่บ้านซึ่งจะมีทั้งเด็กหนุ่มสาว และผู้เฒ่าผู้แก่รวมทั้งหนุ่มสาวในหมู่บ้านใกล้เคียงจะมาพร้อมร้องเล่นกันด้วย เนื้อหาของเพลงที่ร้องส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราสีระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

๒. ประเภทของเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี แบ่งเป็น ๕ ประเภท ดังนี้

๒.๑ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามเทศกาล

๒.๒ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามงานพิธีต่างๆ เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม

๒.๓ เพลงพื้นบ้านที่เล่นตามฤดูกาล

๒.๔ เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับเพลงกล่อมลูก

๒.๕ เพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับการเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
นิทานพื้นบ้าน ชาดก วรรณคดีไทย

๓. การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี เพลงพื้นบ้านทำโพนมีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ด้วยวิธีการเรียนรู้แบบธรรมชาติ คือ การเล่นเพลงร่วมกัน การได้ดู ได้ฟังแล้วจำมา ร้องเล่นโดยไม่ต้องมีการสอนกัน เรียกว่าเรียนรู้จาก “ครูพักลักจำ” ในช่วงแรกๆ จะมีพ่อเพลงแม่เพลงช่วยกันคิดแต่งเพลงกันมาร้องเล่นกัน เมื่อเห็นว่าสนุกสนานดีจึงกลายเป็นที่ชื่นชอบจำต่อกันมา และมีการคิดเพิ่มเติม จนเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละเพลง

๔. แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

๔.๑ พ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านให้กับลูกหลานในท้องถิ่น

๔.๒ หน่วยงานที่จัดการเกี่ยวกับการศึกษา ควรนำเพลงพื้นบ้านทำโพเข้าไปบรรจุเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี

๔.๓ ควรร่วมมือกันสนับสนุนส่งเสริมการเล่นเพลงพื้นบ้านโดยการจัดเวทีการแสดงขึ้นทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด

๔.๔ ควรมีการจัดกลุ่มเยาวชนผู้สืบสานตำนานเพลงพื้นบ้านทำโพขึ้น

๔.๕ การใช้สื่อต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือ เช่น สื่อวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกที่ติดต่อเพลงพื้นบ้าน

๔.๖ การอนุรักษ์โดยหน่วยงานของรัฐ เช่น ให้ความรู้แก่ผู้สนใจโดยทำสื่อวีดิทัศน์และสิ่งพิมพ์ ไว้ในพิพิธภัณฑ์สถาน เป็นต้น

จากการศึกษาหลัก พุทธจริยธรรมที่ปรากฏ ในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยได้แยกเป็น ๔ ข้อดังนี้

๑. หลักพุทธจริยธรรมขั้นมูลฐานที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ สีล ๕ ข้อที่ ๓ กามเมตฺติจฺฉาจารา เวมณี (เว้นจากการประพฤตินอกใจ) ข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวมณี (เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง)

๒. หลักพุทธจริยธรรมขั้นกลางที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ ข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวมณี (เว้นจากการปลงชีวิต) ข้อที่ ๖ ผรุสสาย วาจา ย เวมณี (เว้นจากการพูดคำหยาบ) ข้อที่ ๘ อพฺยาปาท (ความไม่กิดร้ายผู้อื่น) ข้อที่ ๑๐ สมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม)

๓. หลักพุทธจริยธรรมขั้นสูงที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ ข้อที่ ๑ สมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) ข้อที่ ๒ สมมาสงกฺกุป (คำริชชอบ) ข้อที่ ๓ สมมาวาจา (วาจาชอบ) ข้อที่ ๔ สมมากมฺมุนต (การทำงานชอบ) ข้อที่ ๕ สมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)

๔. หลักพุทธจริยธรรมในชีวิตประจำวันที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ ธรรมคัมภีร์โลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทิส ๖ ข้อที่ ๑ ปุรตฺติมุทิส (ทิสเบื้องหน้า) ข้อที่ ๔ อุตฺตรทิส (ทิสเบื้องซ้าย) มงคล ๓๘ ประการ ข้อที่ ๓ ปุชา จ ปุชฌิยานัน (บูชาคนที่ควรบูชา) ข้อที่ ๔ ปฏิจฺฐูปเทสวาโส จ (อยู่ในปฏิฐูปเทศ, อยู่ในถิ่นมีสิ่งแวดล้อมดี) ข้อที่ ๑๐ สุภาสิตา จ ยา วาจา (วาจาสุภาสิต, รู้จักใช้วาจาพูดให้เป็นผลดี) ข้อที่ ๑๒ ปุคฺคตทวารุสฺส สงฺกโ (สงเคราะห์บุตร)

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาหลักพุทธรจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี ทำให้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๒.๑.๑ ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานราชการ

๕.๒.๑.๒ ควรมีการจัดกลุ่มเยาวชนผู้สืบสานตำนานเพลงพื้นบ้านท่าโพขึ้น

๕.๒.๑.๓ ควรให้หน่วยงานที่จัดการเกี่ยวกับการศึกษานำเพลงพื้นบ้านท่าโพเข้าไปบรรจุเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของจังหวัดอุทัยธานี

๕.๒.๑.๔ ควรมีการร่วมมือกันสนับสนุนส่งเสริมการเล่นเพลงพื้นบ้าน โดยจัดเวทีการแสดงขึ้นในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๒.๒.๑ ศึกษาเปรียบเทียบหลักพุทธรจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานีกับเพลงพื้นบ้านของจังหวัดต่างๆ

๕.๒.๒.๒ ศึกษาบ่อเกิดหลักพุทธรจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานีกับวรรณคดีต่างๆ

๕.๒.๒.๓ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

จากข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัย เห็นว่า เพลงพื้นบ้านเป็นมรดกอันล้ำค่าที่บุคคลในท้องถิ่นควรให้ความสำคัญและช่วยกันอนุรักษ์ไว้ด้วยความภาคภูมิใจ นอกจากนี้หน่วยงานราชการควรให้การสนับสนุน เพื่อให้เพลงพื้นบ้านท่าโพอยู่กับจังหวัดอุทัยธานีสืบไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย – บาลี

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๒.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. ปกรณ์วิเสศภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๕.

มหาหมกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐเถปิฎก ปี ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาหมกุฏราชวิทยาลัย. มงคลสูตรที่ปนิยา ทูติโย ภาค. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๘.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดอุทัยธานี . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

- จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, ดร. จริยศาสตร์ : ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา .
กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๔๘.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อุษยา. ทศพิชราชธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมแพคท์พรีนติ้งจำกัด,
๒๕๔๒.
- เนื่องน้อย บุญเนตร . จริยศาสตร์ตะวันตก . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ประทีป สุขโสภา. เอกสารประกอบการสอนวิชาศิลปะกับชีวิต การแสดงศิลปะของท้องถิ่น .
สุโขทัย : มปท, ๒๕๓๓.
- พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๘.
- _____ . การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด,
๒๕๓๙.
- _____ . แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๔๒.
- _____ . ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๘.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๘.
- _____ . จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.
- _____ . ธรรมนุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓๐. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____ . พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๔๒.
- _____ . พัฒนาปัญญา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๒.
- _____ . พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒.
- _____ . พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๓.

พระเมธีธรรมภรณ์, (ประยูร ทุมมจิตโต). **พุทธศาสนากับปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์
พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๓.

พลาคิษฐ์ สิทธิชัยกิจ. **มรดกใหม่จากลุ่มน้ำสะแกกรัง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุริยาสาน์,
๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร :
อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕.

วิทย์ วิศทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๕.

วีระ สมใจ (ผศ.). **จริยธรรมกับชีวิต**. บุรีรัมย์ : ฝ่ายเอกสารตำราสำนักส่งเสริมวิชาการ สหวิทยาลัย
อีสานใต้บุรีรัมย์, ๒๕๓๒.

สมพร เทพสิทธา. **การพัฒนาอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๖.

สาโรช บัวศรี, ศ.ดร. **จริยธรรมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๔๐.

เสนาะ ผดุงฉัตร. **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี. **สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ**. อุทัยธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๘.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี. **รวมเพลงพื้นบ้านท่าโพ**. อุทัยธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๕.

เอนก นาวิกมูล. **คุณค่าเพลงพื้นเมือง : เพลงนอกศตวรรษ**. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๒๒.

(๒) วิทยานิพนธ์

จุฑามณี บ้านมอญ. **การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัด
อุทัยธานี**. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

พระครูโสภิตธรรมประยุต (อุดม อุตุตมปญโญ / สงสุระ). **การศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏใน
เพลงโคราช**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาชวิก สุชีโว (สุขเกิด). **การศึกษาพุทธจริยธรรมในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน**.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

- พระมหาประหยัด ปญญาวโร (สุนนท์). **จริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอน**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระมหาพิรพงษ์ ปญญาโก (จำปาไค). **วิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีกวีนิพนธ์รางวัลซีไรท์ (ประเทศไทย)**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระมหาสมชัย สิริวิฑูโน (ศรีนอก). **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏไว้ในเพลงลูกทุ่งไทย**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- พระมหาสุชาติ สุชาโต (สมมาตร). **การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและวิธีการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- อุดมพร คัมภีรานนท์. **การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเรื่องพระมาลัยคำหลวง**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

สรุปผลการสัมภาษณ์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัย ๒ รูปแบบคือ รูปแบบที่ ๑. ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และ ๒. ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลการวิจัย

ซึ่งในส่วนนี้เป็นการสรุปผลการสัมภาษณ์ โดยใช้คำถามสัมภาษณ์เชิงลึกจาก พ่อเพลง แม่เพลง ชุคอนุรักษ์ จำนวน ๑๐ ท่าน ดังนี้

๑. อาจารย์สำเร็จ รงค์ทอง
๒. นางภาวดี วัชรพันธ์
๓. นาย ชาญช่วย ทศนียานนท์
๔. นายปราโมทย์ ทศนียานนท์
๕. นางเสมียน ทศนียานนท์
๖. นางสมจิตร แพ่งกลิ่น
๗. นายปรีชา สุขสุวรรณ
๘. นายสมจิตร คำกลิ้ง
๙. นางสมควร อุณจะนำ
๑๐. นางสมจิตร ทัพศิริ

สรุปผลการสัมภาษณ์

ลำดับที่ ๑ อาจารย์สำเร็จ รงค์ทอง

ตำแหน่ง/อาชีพ รับราชการครู (ข้าราชการบำนาญ)

สถานที่ ๔๕/๑ หมู่ ๓ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี

วัน เวลา ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๐๕.๐๐-๑๐.๐๐ น.

ด้านที่ ๑ มีพุทธจริยธรรมอยู่ในเพลงใดบ้าง

- เพลงพิชฐาน
- เพลงบวชนาค
- เพลงร่ำวงโบราณ
 - เพลงโลม

ด้านที่ ๒ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

๒.๑ โรงเรียนได้จัดให้มีการเรียนการสอนเรื่องเพลงพื้นบ้านท่าโพขึ้นเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

๒.๒ ได้มีการฝึกหัดเพลงพื้นบ้านให้กับนักเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาในอำเภอหนองขาหย่าง

๒.๓ จัดตั้งกลุ่มผู้สืบทอดเพลงพื้นบ้านท่าโพให้กับคนรุ่นต่อไป

๒.๔ ทำการบันทึกเพลงพื้นบ้านท่าโพในรูปแบบเทปบันทึกภาพที่มีทั้งเสียงร้องและภาพถ่ายให้คนรุ่นหลังได้ชม

ด้านที่ ๓ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

๓.๑ พ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านให้กับลูกหลานในท้องถิ่น

๓.๒ หน่วยงานที่จัดการเกี่ยวกับศึกษา ควรนำเพลงพื้นบ้านท่าโพเข้าไปบรรจุเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี

๓.๓ ควรมีการร่วมมือกันสนับสนุนส่งเสริมการเล่นเพลงพื้นบ้าน โดยการจัดเวทีการแสดงขึ้นในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด

๓.๔ ควรมีการจัดกลุ่มเยาวชนผู้สืบสานตำนานเพลงพื้นบ้านท่าโพขึ้น

สรุปผลการสัมภาษณ์

ลำดับที่ ๒ นางภารดี วชรพันธ์

ตำแหน่ง/อาชีพ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าโพ

สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัด
อุทัยธานี

วัน เวลา ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๐.๓๐-๑๑.๐๐ น.

ด้านที่ ๑ มีพุทธจริยธรรมอยู่ในเพลงใดบ้าง

- เพลงพืชมฐาน
- เพลงบวชนาค
- เพลงวัดโบสถ์

ด้านที่ ๒ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

การสืบทอดเพลงพื้นบ้านท่าโพ มีความสนใจในเพลงพื้นบ้านท่าโพเพราะเพลงพื้นบ้านท่าโพ เป็นเอกลักษณ์แสดงถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชาวท่าโพ จึงได้อนุรักษ์สืบทอดจากพ่อเพลงแม่เพลง และถ่ายทอดให้นักเรียนต่อไป

ด้านที่ ๓ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

๓.๑ ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการจ้างวิทยากรไปสอนเพลงพื้นบ้านให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดท่าโพ

๓.๒ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพ ได้รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน

๓.๓ ควรมีการร่วมมือกันสนับสนุนส่งเสริมการเล่นเพลงพื้นบ้าน โดยการจัดเวทีการแสดงขึ้นในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด

สรุปผลการสัมภาษณ์

ลำดับที่ ๓ นายบุญช่วย ทศนียานนท์
ตำแหน่ง/อาชีพ ทำงานบ้านเล็กๆน้อยๆ
สถานที่ ๑๓ หมู่ ๓ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี
วัน เวลา ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๓.๐๐-๑๔.๐๐ น.

ด้านที่ ๑ มีพุทธจริยธรรมอยู่ในเพลงใดบ้าง

- เพลงพืชมธุวาน
- เพลงบวชนาค
- เพลงร่ำวโบริธาณ
- เพลงโลม

ด้านที่ ๒ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

คุณบุญช่วยเป็นชาวท่าโพโดยกำเนิด คุณย่าของท่านเป็นผู้มีความสามารถในการร้องเพลงพื้นบ้านทุกชนิด คุณบุญช่วยเริ่มฝึกหัดเพลงพื้นบ้านกับครูเพลงรุ่นก่อนๆ โดยได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีการฟังพ่อเพลงแม่เพลงร้องและท่องจำเอา ในขณะที่ฝึกหัดนั้นจะฝึกกันเป็นกลุ่ม ส่วนการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านเริ่มจากลูกๆในครอบครัวทำให้ทุกคนในครอบครัวสามารถร้องเพลงพื้นบ้านท่าโพได้

ด้านที่ ๓ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

- ๓.๑ หน่วยงานของรัฐบาลควรให้การสนับสนุนส่งเสริม
- ๓.๒ มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
- ๓.๓ การจัดกิจกรรมแสดงเพลงพื้นบ้านในโอกาสต่างๆ

สรุปผลการสัมภาษณ์

ลำดับที่ ๔ นายปราโมทย์ ทศนียนนท์
 ตำแหน่ง/อาชีพ ทำงานบ้านเล็กๆน้อยๆ
 สถานที่ ๕๘ หมู่ ๓ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี
 วัน เวลา ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๕.๐๐-๑๖.๐๐ น.

ด้านที่ ๑ มีพุทธจริยธรรมอยู่ในเพลงใดบ้าง

- เพลงพืชมธุวาน
- เพลงบวชนาค
- เพลงร่ำวงโบราณ
 - เพลงโลม

ด้านที่ ๒ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

คุณปราโมทย์เป็นน้องชายของคุณบุญช่วย ทศนียนนท์ เริ่มฝึกหัดเพลงพื้นบ้านตั้งแต่อายุประมาณ ๒๕ ปีกับครูเพลงรุ่นก่อนๆ ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีการฟังพ่อเพลงแม่เพลงร้องและท่องจำเอา โดยเริ่มจากการเป็นลูกคู่ก่อน ในขณะที่ฝึกหัดนั้นจะฝึกกันเป็นกลุ่ม ส่วนการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านเริ่มจากลูกๆในครอบครัวทำให้ทุกคนในครอบครัวสามารถร้องเพลงพื้นบ้านท่าโพได้

ด้านที่ ๓ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

๓.๑ หน่วยงานที่มีความสำคัญทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ เช่น วัฒนธรรมควรให้ความสำคัญ ส่งเสริม สนับสนุนการร้องเพลงพื้นบ้านให้มากกว่านี้

๓.๒ เป็นวิทยากรถ่ายทอดให้นักเรียน โรงเรียนอุทัยวิทยาคม โรงเรียนวัดหลวงราชาวาส โรงเรียนหนองขาหย่างวิทยา โรงเรียนวัดธรรมโสภิต โรงเรียนวัดท่าโพ

สรุปผลการสัมภาษณ์

ลำดับที่ ๕ นางเสมียน ทศนียานนท์
ตำแหน่ง/อาชีพ ทำงานบ้านเล็กๆน้อยๆ
สถานที่ ๕๘ หมู่ ๓ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี
วัน เวลา ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๖.๐๐-๑๗.๐๐ น.

ด้านที่ ๑ มีพุทธจริยธรรมอยู่ในเพลงใดบ้าง

- เพลงพิชฐาน
- เพลงบวชนาค
- เพลงร่ำวงโบราณ
 - เพลงโลม
 - เพลงกล่อมลูก

ด้านที่ ๒ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

การสืบทอดเพลงพื้นบ้านท่าโพ ได้หัดร้องเพลงพื้นบ้านท่าโพจากคุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย โดยได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีการฟังพ่อเพลงแม่เพลงร้องและท่องจำเอาจนขึ้นใจ เป็นการถ่ายทอดปากต่อปากผู้ที่ฝึกหัดต้องพยายามจดจำเนื้อร้องให้ได้มากที่สุด หัดรำให้อ่อนช้อยตีบททำรำเนื้อร้อง ก่อนฝึกหัดร้องต้องมีการไหว้ครูก่อนเพื่อเป็นการบูชาครู จะทำให้มีความรู้สึกที่ดีไม่หลงลืมเพลงได้ง่าย โดยเพลงที่ฝึกจะเป็นเพลงร่ำวงโบราณเป็นส่วนใหญ่เพราะเนื้อร้องสั้น มีจังหวะที่สนุกสนานดี เริ่มเล่นเป็นอาชีพเมื่ออายุ ๓๐ ปี

ด้านที่ ๓ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

อยากให้ลูกหลานในหมู่บ้านมาฝึกหัดร้องเพลงให้หลายๆเพลงพื้นบ้านท่าโพจะได้อยู่คู่กับบ้านท่าโพตลอดไป

สรุปผลการสัมภาษณ์

ลำดับที่ ๖ นางสมจิต แฝงกลิ่น
ตำแหน่ง/อาชีพ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพ
สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัด
 อุทัยธานี
วัน เวลา ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น.

ด้านที่ ๑ มีพุทธจริยธรรมอยู่ในเพลงใดบ้าง

- เพลงพืชมูลฐาน
- เพลงบวชนาค
- เพลงเกี่ยวข้าว
- เพลงชั้กคะเย่อ

ด้านที่ ๒ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

การสืบทอดเพลงพื้นบ้านท่าโพ มีความสนใจในเพลงพื้นบ้านท่าโพ และได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นพ่อเพลงแม่เพลง เวลาจะมีงานหรือการแสดงก็จะไปซ้อมร้องเพลงกันในช่วงเย็นถึงค่ำ สถานที่คือที่ต้นโพธิ์ กลางหมู่บ้านหรือที่ลานวัด

ด้านที่ ๓ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

- ๓.๑ ให้ลูกหลานในหมู่บ้านมาฝึกหัดร้องเพลงให้มากๆ เพลงพื้นบ้านท่าโพจะได้อยู่คู่กับบ้านท่าโพตลอดไป
- ๓.๒ จัดให้มีการแสดงเพลงพื้นบ้านท่าโพ ในงานต่างๆ

สรุปผลการสัมภาษณ์

ลำดับที่ ๗ นายปรีชา สุขสุวรรณ
ตำแหน่ง/อาชีพ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพ
สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัด
อุทัยธานี
วัน เวลา ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๑.๐๐-๑๒.๐๐ น.

ด้านที่ ๑ มีพุทธจริยธรรมอยู่ในเพลงใดบ้าง

- เพลงพืชมฐาน
- เพลงบวชนาค
- เพลงร่ำวง

ด้านที่ ๒ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

การสืบทอดเพลงพื้นบ้านท่าโพ มีความสนใจในเพลงพื้นบ้านท่าโพ และได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นพ่อเพลงแม่เพลง เวลาจะมีงานหรือการแสดงก็จะไปซ้อมร้องเพลงกันในช่วงเย็นถึงค่ำ สถานที่คือที่ต้นโพธิ์ กลางหมู่บ้านหรือที่ลานวัด

ด้านที่ ๓ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

- ๓.๑ ให้ลูกหลานในหมู่บ้านมาฝึกหัดร้องเพลงให้มากขึ้น เพลงพื้นบ้านท่าโพจะได้อยู่คู่กับบ้านท่าโพตลอดไป
- ๓.๒ จัดให้มีการแสดงเพลงพื้นบ้านท่าโพ ในงานต่างๆ เช่น งานกาชาด
- ๓.๓ สำนักงานวัฒนธรรมควรให้การสนับสนุนและเผยแพร่อย่างจริงจัง
- ๓.๔ หน่วยงานราชการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล หรืออำเภอ ควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ

สรุปผลการสัมภาษณ์

ลำดับที่ ๘ นายสมจิตร คำกลิ้ง
ตำแหน่ง/อาชีพ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓
สถานที่ ๔๘ หมู่ ๓ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี
วัน เวลา ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๓.๐๐-๑๓.๔๕ น.

ด้านที่ ๑ มีพุทธจริยธรรมอยู่ในเพลงใดบ้าง

- เพลงพืชมูลฐาน
- เพลงบวชนาค
- เพลงร่ำวง

ด้านที่ ๒ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

การสืบทอดเพลงพื้นบ้านท่าโพ เพลงพื้นบ้านท่าโพมีการเล่นกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษและเล่นสืบทอดกันมาจนถึงลูกหลาน โดยจะมีการแสดงตอนช่วงเทศกาลสงกรานต์เป็นประจำทุกปี จึงควรอนุรักษ์เป็นเอกลักษณ์ของบ้านท่าโพสืบไป

ด้านที่ ๓ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

๓.๑ ให้ลูกหลานในหมู่บ้านมาฝึกหัดร้องเพลงให้มากๆ เพลงพื้นบ้านท่าโพจะได้อยู่คู่กับบ้านท่าโพตลอดไป

๓.๒ จัดให้มีการแสดงเพลงพื้นบ้านท่าโพ ในงานต่างๆ ของตำบล อำเภอ หรือจังหวัดอุทัยธานี

๓.๓ สำนักงานวัฒนธรรมควรให้การสนับสนุนและเผยแพร่ไปยังจังหวัดต่างๆ

๓.๔ จัดให้มีการประกวดและแข่งขันการแสดงพื้นบ้านเพื่อเป็นการสืบทอดและช่วยอนุรักษ์ไว้

สรุปผลการสัมภาษณ์

ลำดับที่ ๕ นายสมควร อุณจะนำ
ตำแหน่ง/อาชีพ กำนันตำบลท่าโพ
สถานที่ ๔๘ หมู่ ๓ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี
วัน เวลา ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๔.๐๐-๑๕.๐๐ น.

ด้านที่ ๑ มีพุทธจริยธรรมอยู่ในเพลงใดบ้าง

- เพลงพืชมูลฐาน
- เพลงบวชนาค
 - เพลงร่ำวง
- เพลงเกี่ยวข้าว

ด้านที่ ๒ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

การสืบทอดเพลงพื้นบ้านท่าโพ เพลงพื้นบ้านท่าโพมีการเล่นกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษและเล่นสืบทอดกันมาจนถึงลูกหลาน โดยจะมีการแสดงตอนช่วงเทศกาลสงกรานต์เป็นประจำทุกปี เป็นผู้สืบทอดเพลงพื้นบ้านซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจและอนุรักษ์ให้ลูกหลานรุ่นหลังๆ ได้เห็น

ด้านที่ ๓ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

- ๓.๑ ให้ลูกหลานในหมู่บ้านมาฝึกหัดร้องเพลงให้มากๆ เพลงพื้นบ้านท่าโพจะได้อยู่คู่กับบ้านท่าโพตลอดไป
- ๓.๒ จัดให้มีการแสดงเพลงพื้นบ้านท่าโพ ในงานต่างๆ
- ๓.๓ สำนักงานวัฒนธรรมควรให้การสนับสนุนและเผยแพร่
- ๓.๔ หน่วยงานราชการให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ

สรุปผลการสัมภาษณ์

ลำดับที่ ๑๐ นางสมจิตร ทัพศิริ

ตำแหน่ง/อาชีพ ค้าขาย

สถานที่ ๓/๑ หมู่ ๓ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี

วัน เวลา ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๖.๐๐-๑๗.๐๐ น.

ด้านที่ ๑ มีพุทธจริยธรรมอยู่ในเพลงใดบ้าง

- เพลงพืชมูลฐาน
- เพลงบวชนาค
- เพลงร่ำวง

ด้านที่ ๒ การสืบทอดเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

การสืบทอดเพลงพื้นบ้านท่าโพ เพลงพื้นบ้านท่าโพมีการเล่นกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษและเล่นสืบทอดกันมาจนถึงลูกหลาน มีการไปสอนนักเรียนที่โรงเรียนวัดท่าโพ โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจาก องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพ

ด้านที่ ๓ แนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี

- ๓.๑ ชาวบ้านท่าโพต้องให้ความสำคัญและช่วยกันอนุรักษ์ไว้
- ๓.๒ เป็นตัวแทนในการไปเผยแพร่วัฒนธรรมของจังหวัดอุทัยธานี
- ๓.๓ หน่วยงานราชการให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ

ภาคผนวก ข.
ภาพประกอบการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ อาจารย์ลำเรียง รงค์ทอง

สัมภาษณ์ นางภารดี วรรณพันธ์

สัมภาษณ์ นางสมจิต แพ่งกลิ่น

สัมภาษณ์ นายปรีชา สุขสุวรรณ

สัมภาษณ์ นายสมจิตร คำกลิ้ง

สัมภาษณ์ นางสมจิตร ทัพศิริ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : นางอำมลา กมลมาลย์
- เกิด : วันพฤหัสบดี ที่ ๒๗ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๒
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๗๔/๑ หมู่ที่ ๗ ตำบลวังตะเคียน
อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท
- การศึกษา : ประถมศึกษา – โรงเรียนบ้านจี่งาม จังหวัดอุทัยธานี
มัธยมศึกษาตอนต้น – ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดชัยนาท
มัธยมศึกษาตอนปลาย – ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดชัยนาท
ครุศาสตรบัณฑิต (พุทธศาสน์) – เกียรตินิยมอันดับ ๑
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ปี ๒๕๔๖
- เข้าศึกษา : วันที่ ๑๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑
- สำเร็จการศึกษา : วันที่ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๔.
- ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๖ หมู่ที่ ๓ ตำบลห้วยรอบ อำเภอหนองขาหย่าง
จังหวัดอุทัยธานี ๖๑๑๓๐ (โทร ๐๘๖-๒๑๕๐๘๖๕)